

Narodna in univerzitetna knjižnica
v Ljubljani

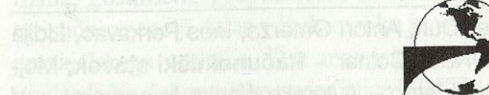
1197991

1998

STOVI

1998/XXXII

GLASILO DRUŠTVA
ZNANSTVENIH IN TEHNIŠKIH
PREVAJALCEV SLOVENIJE

Ljubljana

a 1998

Izdajatelj Mostov:

DRUŠTVO ZNANSTVENIH IN TEHNIŠKIH PREVAJALCEV SLOVENIJE (DZTPS)

1000 Ljubljana, Petkovškovo nabrežje 57, Slovenija

telefon: (061) 317-862, telefax: (061) 320-131

elektronska pošta: drustvo-ztps@drustvo-ztps.si

svetovni splet: <http://www.drustvo-ztps.si>

© MOSTOVI

Po mnenju Ministrstva za kulturo Republike Slovenije št. 415-1266/97 mb/sp z dne 12. 11. 1997 šteje strokovno glasilo Mostovi med proizvode, za katere se plačuje 5% davek od prometa proizvodov.

Mostovi

letnik XXXII

št. 1

str. 1-80

Ljubljana 1998

Uredniški odbor: Viktor Jesenik, Alan McConnell-Duff, Anton Omerza, Ines Perkavac, Lidija Šega, Miran Željko (glavni urednik) – **Lektorica:** Nada Colnar – **Računalniški stavek:** MojsteR, d. o. o. – **Tisk:** Tiskarna Hren – Izhaja enkrat letno – Avtorske članke honoriramo – V člankih izražena mnenja so stališča avtorjev

Fotografija na naslovnici: Nedžad Žujo

Avtorji v tej številki

Marjan Golobič je štiri leta služboval na Misiji Republike Slovenije pri Evropski uniji in Natu v Bruslju, sedaj pa dela kot samostojni prevajalec v Ljubljani. Pridružil se je kibernetičnim deskarjem, da bi tako perfekcioniral svoje prevajalske sposobnosti.

Barbara Juršič je prevajalka za francoščino, španščino in portugalsščino. Prevaja strokovna in leposlovna besedila, njen »najljubši« in najboljšeje je prevod romana *Esej o slepoti* enega najvidnejših sodobnih portugalskih pisateljev, Joséja Saramaga.

Maja Južnič Sotlar je doslej prevedla 60 filmov in nadaljevanj različnih nanizank.

Stanko Klinar že dolga leta poučuje na Oddelku za germanske jezike in književnosti na Filozofski fakulteti v Ljubljani. V slovenskem prostoru je znan kot izvrsten prevajalec in avtor številnih koristnih in poučnih publikacij s področja slovensko-angleške protistavne analize in prevodoslovja, širša javnost pa ga pozna tudi kot pisca z ljubeznijo prežetih del o slovenskih gorah.

Ksenija Leban dela kot asistentka na Oddelku za prevajanje in tolmačenje na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Diplomirala je iz italijanščine in angleščine (prevajalska smer). Prevaja splošna in strokovna besedila, ukvarja pa se tudi s podnaslovnim prevajanjem in tolmačenjem.

Tereza Matić - Brnadić je diplomirala iz angleščine in književnosti. Večina njenih prevodov v enajstih letih prevajalskega dela je iz turizma, gostinstva, gospodarstva in financ. V turistični agenciji Atlas v Dubrovniku je vodja prevajalskega oddelka. Dva mandata je bila predsednica dubrovniške podružnice HDZTP.

Amalija Mergole je diplomirana germanistka in hispanistka; poleg strokovnih besedil za

različne publikacije je prevedla tudi nekaj knjig; njena zadnja prevoda sta: iz nemščine knjiga *Bister skopuh svetuje* (avtorja Hanneke van Veen in Rob van Eeden), iz španščine pa knjiga *Megla* (avtor Miguel de Unamuno), izšla v zbirki Kondor 1998.

Anton Omerza je bil vrsto let urednik Mostov in poslovni tajnik DZTPS, sedaj pa se ukvarja z organiziranjem izobraževanja prevajalcev v OST.

Marinka Počkaj je diplomirana tolmačka, diplomirala je na Visoki šoli modernih jezikov za prevajalce in tolmače Univerze v Trstu. Za sabo ima desetletje poklicnega dela in leta poučevanja konsektivnega in simultanege tolmačenja ter jezika na fakulteti in drugod.

Anica Rant je prevajalka za angleščino. Prevaja strokovna besedila iz informatike, prava, uprave, financ, okolja, kmetijstva itd. Na prevajalsko pot jo je že davnega leta 1986 spravila knjiga Petra Zorkoczyja *Informacijska tehnologija*, ki ji bo zaradi zahtevnosti ostala v trajnem spominu.

Snježana Muzica, profesorica italijanskega in francoskega jezika, se je po diplomu na Filozofski fakulteti v Ljubljani zaposlila v Cimosu kot prevajalka. Pred tremi leti se je odločila, da postane samostojna podjetnica. Prevaja predvsem besedila administrativne, pravne in tehnične vsebine.

Alan McConnell-Duff je pisatelj in prevajalec, ki zadnje desetletje živi in dela v Sloveniji.

Ines Perkavac je prevajalka in sodna tolmačka za italijanski jezik.

Sergio Viaggio je prevajalec in tolmač pri OZN na Dunaju.

Miran Željko je strojnik, računalnikar, hribolazec, občasno pa tudi prevajalec.

Vsebina

Strokovni članki

<i>Stanko Klinar</i> O angleških eksistencialnih (bivanjskih) stavkih	6
<i>Marjan Golobič</i> Evropska unija za vsakogar	19
<i>Miran Željko, Amalija Mergole, Barbara Juršič, Snježana Muzica</i> Računalnik – prevajalec?	30

Prevajalci in prevajanje

<i>Anica Rant</i> Poklic »prevajalec« oziroma imam šifro poklica, torej sem	44
<i>Sergio Viaggio</i> Ali sme tolmač izboljšati izvirnik?	48
Novi člani DZTPS	53
<i>Marinka Počkaj</i> Značilnosti konsektivnega tolmačenja	54
<i>Maja Južnič - Sotlar</i> Prevajanje filmov na prepihu kritik	56
<i>Ines Perkavac</i> Si dice o non si dice?	60
<i>Anton Omerza</i> Prelomni čas	62
<i>Anton Omerza</i> Vzgoja naročnika prevoda	65

Slovarji

<i>Stanko Klinar</i> Lidija Šega: Veliki moderni poslovni slovar, angleško-slovenski ..	67
<i>Ksenija Leban</i> Lažni prijatelji v slovensko-angleških dvojezičnih slovarjih	72

Predstavitve

<i>Alan McConnell-Duff</i> Predstavljamo vam Lili Potpara	76
<i>Tereza Matić - Brnadić</i> Dubrovniško združenje prevajalcev	79

Contents

Professional articles

<i>Stanko Klinar</i> Existential Sentences in English	6
<i>Marjan Golobič</i> European Union for Everybody	19
<i>Miran Željko, Amalija Mergole, Barbara Juršič, Snježana Muzica</i> Computer – Translator?	30

Translators and Translation

<i>Anica Rant</i> Translation as an Occupation	44
<i>Sergio Viaggio</i> Does the Interpreter have the right to improve the original?	48
New DZTPS Members	53
<i>Marinka Počkaj</i> Features of Consecutive Interpreting	54
<i>Maja Južnič-Sotlar</i> Film Translating in the face of criticism	56
<i>Ines Perkavac</i> Si dice o non si dice	60
<i>Anton Omerza</i> Time of Change	62
<i>Anton Omerza</i> Educating the Translator's Client	65

Dictionaries

<i>Stanko Klinar</i> Lidija Šega: Comprehensive Modern Business Dictionary, English-Slovene	67
<i>Ksenija Leban</i> False Friends in Slovene-English Dictionaries	72

Profiles

<i>Alan McConnell-Duff</i> Lili Potpara	76
<i>Tereza Matić-Brnadić</i> Association of Translators from Dubrovnik	79

Stanko Klinar

O angleških eksistencialnih (bivanjskih) stavkih

Povzetek

Razprava podaja shematični prikaz možnih oblik angleških eksistencialnih stavkov (ES), razvršča pa jih v enajst tipov. Nadgrajuje in dopolnjuje razpravi Slovenski pogled na angleške eksistencialne stavke (Klinar 1993 in 1996). Dopolnitve se nanašajo zlasti na:

1. ES z začetnim deležnikom in invertiranim osebkom. Ti stavki v slovnica niso deležni skoraj nobene pozornosti, četudi so v zemljepisnih in turističnih besedilih reden pojav (v razpravi tipa 7 in 8);
2. sporno obliko ES, kjer določna glagolska oblika uvaja/nadomešča dodani oziralni stavek (v razpravi tip 9);
3. pravilni besedni red v zvezi s povedkovnim pridevnikom/deležnikom. Napačna postavitev pridevnika je značilno pogosta pri tujih govorcih angleščine (v razpravi tip 10);
4. eksistencialni *have*. Tega tuji govorci angleščine pogosto prezrejo, češ da je slogovno nizek (v razpravi tip 11).

Iz didaktičnih razlogov podaja razprava celoten shematični pregled angleških ES tudi kot oblikovni povzetek razprav v anglo-ameriških virih, za katere je oblikovna stran predvsem izhodišče za preučevanje slogovnih in sporočilnih nians.

Summary

In English 11 types of Existential Sentences (ES) have been established. The paper is a supplement to two previous articles, English Existential Sentences for Slovenes (Klinar, 1993 and 1996), presenting the following new points:

1. ES with an initial participle followed by the inverted subject, a type of ES to which little attention has been paid so far in grammars and treatises, even though it occurs frequently in geographical and tourist descriptions (Types 7 and 8 in the article).
2. The controversial ES with a finite form of the verb introducing/replacing an appended relative clause (Type 9 in the article).
3. The instruction for the correct placement of the predicative adjective/participle (a wrong placement is a frequent occurrence with non-native speakers of English) (Type 10 in the article).
4. Existential *have*, which is often ignored by Slovene students of English on the wrong assumption that it is exclusively low colloquial (Type 11 in the article).

The survey can also be looked upon as a formal summary of articles/sections on ES in British and American handbooks, which, though earnestly concerned with the form of ES, are rather committed to subtle shades of style and meaning.

Članek je dopolnitev poglavja *Slovenski pogled na angleške eksistencialne stavke* v knjigi *Prispevki k tehniki prevajanja iz slovenščine v angleščino* (Didakta, Radovljica 1996, str. 261–269). (Izdajo knjige je z odločilno finančno podporo omogočilo DZTPS, zato se zdi primerno, da se jo dopolnjuje v Mostovih,

ki so glasilo DZTPS.) Omenjeno poglavje do cela molči o pomembnem tipu angleških eksistencialnih stavkov (v nadaljevanju ES), ki se je v zadnjem času na moč razmahnil, vendar v slovnica večinoma (še) ni zabeležen (predvsem ne kot ES) in eo ipso tudi (večinoma) ne v zavesti slovenskih prevajalcev.

Vnaprej se opravičujem vsem tistim prevajalcem, ki bodo to trditev imeli za zmotno. Te prosim, da članek kratkoma prezrejo in se posvetijo tehtnejšim prispevkom. Da si drznem pisati o tem tipu ES, je krivo zapažanje, da ga zelo pogosto najdem v prevodih, ki jih za slovenske naročnike izgotovijo domači govorci angleščine – na prvem mestu bi omenil angleški prevod knjige SLOVENIJA TURISTIČNI VODNIK (v nadaljevanju STV), prevod je izgotovil Ian Wraight (IW) in iz njega je večina primerov v tem članku (nekoliko prirejenih) –, ne spomnim pa se, da bi ga (izdatneje) našel v angleških prevodih, ki jih izgotovijo anglistično izšolani Slovenci. Kot učitelj prevajanja ugotavljam isti primanjkljaj tudi v učilnici. Sodim, da je treba stvar razložiti ne glede na to, kdo jo že zna in kdo ne. Kdor jo obvlada celo bolje, ga morda te vrstice spodbudijo k dopolnilni polemiki. Za tehtne nasvete in nekatere prevode se zahvaljujem profesorici Margaret Davis (MD); bedela je nad nastajanjem članka in vgradila vanj prepotrebne popravke.

Gre za tip ES z na začetku povedi izpostavljenim deležnikom. Tip je mogoče shematizirati z besednorednim stavčnim vzorcem

**present/past participle +
adverbial of place + to be + subject**

in ponazoriti s primerom

1 Standing/Located on the northern fringe of the valley is Pišce Castle.

(Glej v nadaljevanju tip 7 in 8.)

V praksi je videti stvar taka: prevajalec, ki naj preveče izjavo

2 Na severnem obrobju doline stoji grad Pišce,

izbira med

3 On the northern fringe of the valley (there) is/stands Pišce Castle,

4 (Moreover, / Besides, / Additionally,) T/there's Pišce Castle (standing) on the northern fringe of the valley,

in tem prevodom se pridružuje prevod z začetnim deležnikom (št. 1). Izbiro prevoda ureja (ne)določnost osebk (glej *Prispevki*, str. 267–269, primeri 38 do 62), še bolj pa slogovna (ne)sprejemljivost, tj. (ne)možnost za vključitev v sobesedilo (skupaj s potrebo po

na tistem mestu zahtevanem stavčnem poučanju).

Glede na soodvisnost med določnostjo osebk in stavčnim poudarkom na eni strani in besednim redom v slovenščini na drugi strani je treba omeniti, da se stavek

5 Grad Pišce stoji na severnem obrobju doline preveče

6 Pišce Castle is/stands on the northern fringe of the valley.

Oblikovno to ni ES. Ta oblika (v nadaljevanju članka tip 6) je potrebna zaradi stavčnega/sobesedilnega poudarka, ki usmerja bralčevo/poslušalčevo pozornost na novi podatek »severno obrobje doline«, »Grad Pišce« pa v tem sobesedilu daje vtis, da je bil že prej omenjen in je torej že znan. Ker »Pišce Castle« v običajni nezaznamovani sobesedilnosti nima ne določnega ne nedoločnega člana, se pri izbiri ustrezne angleške formulacije ravnamo po tem, ali se podatek o gradu v danem kontekstu pojavlja kot že znan (že prej naveden/omenjen) ali nov (še neznan/nenaveden/prvič omenjen).

Koliko je slogovno in sobesedilno oblika povedi št. 1 blizu povedi št. 70 a (tukaj v nadaljevanju), ni docela jasno. (Po jezikovni analizi se deležnik pri 1 klasificira kot povedkovo dopolnilo/»predicative adjunct«, pri 70 a, to po tradiciji imenujemo deležniška zveza, ki se nanaša na osebek, je deležnik skupaj s pripadajočim besedjem osebkovo dopolnilo/»subject adjunct«.)

ES z začetnim deležnikom (poved št. 1) se po vsem videzu razvrščajo v dve skupini:

– sobesedilno nepogojene predstavitvene opise, npr.

9 (a) Standing/Sitting/Lying in the square were a dozen hungry people – *Prispevki*, str. 263 –

kot nazornejša različica za

9 (b) In the square (there) were a dozen hungry people.

Dodatni primeri:

10 Leading out of the town towards the north is Dunajska cesta. (Pripis k sliki)

- 11 Rising up behind the Aljažev dom hut in the Vrata valley is an imposing 1,500 m wall, the Triglav North Face. (Pripis k sliki)
- 12 Looming over the Pišnica valley with its thin asphalt ribbon of a road which rises towards the Vršič pass in a close series of hairpin bends, is the Cyclopien bastion of Prisank, split up into buttresses among which stands out the famous Devil's Pillar. (Pripis k sliki)

– sobesedilno pogojene odzive, npr.

- 13 *Running along the Karavanke is the Austrian border,*

ki v določenem sobesedilu (sicer se izenači s primeri iz pravkar navedenega odstavka) daje vtis, kot da je odgovor na vprašanje: »What is there (What border is there) along the Karavanke?« – Izkaže pa se, da na to vprašanje potem ni nujen navedeni odgovor (namreč *Running along the Karavanke is the Austrian border*), pač pa (bolj običajno!) (*There's the Austrian border (there)*). (Na vprašanje »Where does the Austrian border run?« bi odgovorili seveda *It runs along the Karavanke*.) – Ta odstavek želi pokazati, da ostane v tem primeru zelo malo prostora za ES z začetnim deležnikom. Zato ni čudno, da konservativno čuteči domači govorniki angleščine to obliko ES v tej sobesedilno pogojeni rabi odklanjajo kot nepotrebno, nenaravno ali celo kvarno.

Quirk et al. 1985, 18.20 in 18.21, str. 1378 in 1379, veljajo ti primeri za zgled čeljenja (»fronting«) – to brez dvoma so –, o njihovi eksistencialnosti pa molčijo. Vendar je mogoče domnevati, da kolikor jih upravičuje besedni red in kolikor si z ES delijo iste glagole – torej izražajo bivanjskost ali vstop na prizorišče –, toliko so po svoji sporočilnosti tudi ES.

Quirk et al., l. c.: »It is common to find *-ing* principles fronted in information-processing circumstances:

- 14 *Sitting at her desk in deep concentration was my sister Flora. She looked as though she had spent a sleepless night.*«

»In examples like the following, common in journalism, the fronting of the predication seems largely determined in fact by the desire to give end-focus to the subject, at the same time using (as is

normal) the early part of the sentence to 'set the scene':

- 15 *Addressing the demonstration was a quite elderly woman.*
- 16 *Shot by nationalist guerrillas were two entirely innocent tourists.*«

PREGLED OBLIK ES

s pripadajočo razlago in ponazoritvijo

Pregled ni popoln. Prirejen je za potrebe slovenskih anglistov, želi pa jih opozoriti na nekatere osrednje nujnosti in se zato skoraj ne mudi pri slogovnih različicah. Je popolnoma drugačen od pregleda v Quirk et al. 1985, str. 1404.

Tip 1: **THERE + V(erb) + indefinite**

S(ubject) + A(dverbial of place)

ali: **A + THERE + V + indefinite S**

(*Prispevki*, str. 267/42–45)

Ob vsebinskem osebku (»notional subject«, S), ki uvaja nov podatek in ga spremlja nedoločni člen ali drugačen nedoločni kvalifikator (npr. *some*), se eksistencialnost naravno izrazi s slovničnim osebkom (»grammatical subject«) *there*. Prislovno določilo kraja, A, stoji na začetku ali na koncu povedi. Najpogostejši glagol, V, je *to be*. Po splošnem mnenju je to prototip ES.

- 17 Tu (v Dravinjskem Vrhu) je v srednjem veku stal na griču grad, ki so ga 1532 uničili Turki. (STV)

During the Middle Ages, before its destruction by the Turks in 1532, there was a castle here. (IW)

- 18 Cerkniško jezero: Na območjih, kjer se voda najdlje zadržuje, so obsežna, težko dostopna in prehodna trstičevja. (STV)

In the areas where the water stays the longest, there are vast reed-beds, access to which is difficult. (IW)

Sem lahko prištejemo tudi ES, ki izražajo nekakšno »absolutno« obstajanje (brez navedbe A, ki pa se razume iz dane situacije, Quirk et al. 1985, str. 1406), npr.

- 19 Surely, there is a God.

- 20 Is there any other business (for the committee at this meeting)?

Tip 2: THERE + V + definite S + A
 ali: **A + THERE + V + definite S**
 (Prispevki, str. 268/51–62)

Sobesedilno pogojena oblika. Primere razumemo kot odgovor na vprašanje (četudi samo namišljeno), ki ima obliko ES. Vsebinski osebek, S, ima zaradi sobesedilne odvisnosti/določnosti/sklicujočnosti določni člen (ali določnemu členu enakovreden določevalec ali ničti člen pred nekaterimi lastnimi imeni). (Lahko ga ima tudi zato, ker označuje/imenuje nekaj edinstveno pomembnega, primera 23 in 24.)

21 Je še kaj zanimivega v Ljubljani? – Seveda, recimo Jedrski inštitut Jožef Stefan na Jamovi ulici.

Are there any more places of interest in Ljubljana? – Yes, there is the Jožef Stefan Nuclear Institute in Jama Street.

22 Na Jamovi ulici je tudi Jedrski inštitut Jožef Stefan.

In Jama Street there is also the Jožef Stefan Nuclear Institute.

V almanahu Britain 1987 najdemo pri opisu visokega šolstva takele ES:

23 In addition to the universities, there is the University College at Buckingham which opened in 1976 and which receives no assistance from public funds.

24 There are also the Scottish Council of Research and Education and the Northern Ireland Council for Educational Research.

poleg

25 There is a Business Education Council with the same functions as the Technical Education Council in relation to courses of business education.

Ni razumljivo, zakaj stoji v primeru 25 pred besedami Business E. C. nedoločni člen. Domači govorci angleščine trdijo, da je stavek pravilen in da ne gre ne za tiskovno ne za vsebinsko napako. Verjetno pa gre vseeno za zamenjavo lastnega imena (velike začetnice: B. E. C.) z občnovrstnim imenom (male začetnice: b. e. c.). V tem drugem primeru je nedoločni člen pričakovano normalen. (To je potem tip 1 v naši razpredelnici.)

Če sobesedilni pogoj ni izpolnjen, se stavek ne more formulirati kot ES, npr.

26 Amidas je v petem nadstropju.

The Amidas translation agency is on the fifth floor. (Samostojna informacija)

Tip 3: A + V + indefinite S; no THERE
 (Prispevki, str. 265/24 (b), str. 266)

Sporočilnost ES tega tipa je istovetna s sporočilnostjo ES tipa 1. Mogoče jih je tudi tako formulirati, namreč z navedbo slovnicega osebkata *there*. Po Quirku et al. 1985, 18.50, str. 1410 – tam najdemo primer *In the garden (there) was/stood a sundial* – se daje prednost stavkom tipa 3 (torej brez *there*), kadar sklepna samostalniška fraza (ki je seveda vsebinski osebek, S), izraža nekaj konkretnega in specifičnega in kadar njeno navedbo bolj ali manj pričakujemo. Glagol, V, pri tipu 1 kot da pomeni »*chanced* (to be)«, »*happened* (to stand)«, samostalniška fraza (vsebinski osebek, S) pri tipu 3 pa kot da teži k pomenu »*a certain* (sundial)«. Razlikovanje je seveda izredno nerazložno in ga ne slutijo niti vsi domači govorci angleščine. Nekateri iz osebnih slogovnih nazorov odklanjajo stavke tipa 3. Vendar so ti stavki v resnici izredno razširjeni, gre očitno za zelo produktiven vzorec. (Glej sklepni odstavek te razprave.)

Tudi če je pomenska razlika, ki jo Quirk et al. sugerirajo za ES *In the garden (there) was/stood a sundial*, dovolj otipljiva, dvomim, da jo je mogoče zaznati v vseh primerih tega tipa. Verjetno je odločitev za oblikovanje ES po tipu 1 ali po tipu 3 svobodna in prej zadeva slogovno kot vsebinsko/sporočilno plat. Avtorju omogoča uveljaviti osebno nagnjenje do ene ali druge oblike.

27 V Korpulah je gradič, nekdanji lovski dvorec celjskih grofov; danes je v zasebni lasti. (STV)

At Korpule stands a small manor, a former hunting lodge of the Counts of Cilli, which is today a private house. (IW)

- 28 On the square in front of the church is a shrine to the Virgin. (IW)
 29 Next to the church stands a small building, with a late-Gothic window, which dates from the early 16th c. (IW)

Tip 4: A + V + definite S; no THERE

(*Prispevki*, str. 266/25–31 ff.)

Ta tip ES je vzporednica tipa 3, od njega se razlikuje le po tem, da se S pojavlja z določnim členom ali določnemu členu ekvivalentnim določevalcem (kazalnim/svojlilnim zaimkom, ničtim členom pri nekaterih lastnih imenih). Določnost izvira iz sobesedilne pogojenosti kot pri tipu 2, lahko tudi iz znotrajstavkovnih skladenjskih povezav.

- 30 Kilometer zahodno od vasi so v gozdnatem pobočju v 13. st. zgradili grad Pišece. (STV)

On a forested slope 1 km west of the village stands the 13th c. Pišece Castle. (IW)
 (Glej tudi primer št. 3.)

- 31 At Trate, 10 km west of Apače, is the bridge over the Mura which marks the border crossing to the Austrian town of Mureck. (IW)

- 33 Between Italy, Austria, Hungary and Croatia lies Slovenia, ...

- 34 I know where flames the fixed star of certainty and success. (G. K. Chesterton)

Po Quirku et al. 1985 je to, enako kot tipi 1–3, zelo pogosta oblika ES.

Tip 5: indefinite S + V + A; no THERE

(*Prispevki*, str. 267/38–45

in str. 268/48–50)

Sobesedilno pogojena oblika. Nedoločni osebek (the indefinite S) uvaža nov, še neznan podatek, zaradi stavčnega poudarka se znajde na začetku povedi. Začetni položaj upravičuje apozicija, ki opravlja vlogo oziralnega odvisnika. (Glej razlago pri tipu 6.) (Zaradi nedoločnega osebk bi pri sobesedilno nepogojeni izjavi pričakovali tip 1.)

- 35 V Bizeljski vasi stoji ob cesti pri hišni št. 16 mogočna lipa, ki meri v prsnem obsegu 720 cm. (STV)

A massive linden tree, with a trunk girth of 7.2 m, stands at house No. 16 in the village of Bizeljska vas. (IW)

- 36 Na dvorišču (Ribniškega gradu) je urejen spominski park pomembnih ribniških rojakov. (STV)

A memorial park, dedicated to eminent personalities from Ribnica, is located in the castle courtyard. (IW)

Tip 6: definite S + V + A; no THERE

(*Prispevki*, str. 267/46–47)

Sobesedilno in slogovno pogojena oblika. Določni člen pred S bralcu čustveno in pomembnostno približa S, podobno kot v filmu bližnji posnetek. Za navedbo določnega člena lahko obstajajo tudi skladenjski razlogi. (Pri nekaterih lastnih imenih igra vlogo določnega člena ničti člen.)

- 37 Sredi naselja (Podgrad, Matarsko podolje) stoji zanimiva novoromanska cerkev sv. Cirila in Metoda. (STV)

The neo-Romanesque Church of SS. Cyril and Methodius stands at the centre of the village. (IW)

- 38 Radkersburg lies on the opposite bank of the Mura. (IW)

- 39 The Baroque Church of St. Lawrence stands on a hillock overlooking the village. (IW)

- 40 Pišece lies below the chesnut and oak forest covered southern slopes of the Orlice ridge. (IW)

Po splošnem mnenju se zaradi direktnega besednega reda in odsotnosti *there* tipa 5 in 6 ne štejeta za ES. Vseeno ju z ES druži eksistencialni glagol (to-rej bivanjska ali »prizoriščna« sporočilnost) in nemožnost, da se ta glagol pojavi v potekovni obliki (progressive form).

Do oblik tipov 5 in 6 pride zaradi vsaj enega od treh razlogov:

– zaradi stavčnega poudarka, ki iz kontekstualnih ali kontrastirajočih razlogov zahteva direktni besedni red (torej neeksistencialni, sicer pa običajni angleški besedni red):

41 The town lay behind the hills on which the Palace and the School of Medicine stood. (< On the hills stood the Palace and the School of Medicine. – Tip 4)

42 The gilded statue of a citizen of Emona stands on the west side of Zvezda Park. (< On the west side of Zvezda Park stands the gilded statue of a citizen of Emona. – Tip 4)

43 A massive linden tree, with a trunk girth of 7.2 m, stands at house No. 16 in the village of Bizeljska vas. (< There stands a massive linden tree at house No. 16... – Tip 1; At house No. 16 stands a massive linden tree ... – Tip 3)

– zaradi trpne oblike glagola (to ni pravilo, je pa pogost pojav; direktni besedni red lahko poleg tega podpirajo zahteve iz prejšnjega odstavka: kontekstualnost, kontrastirajočnost, stavčni poudarek, osebna slogovna dispozicija avtorja in morda še kaj):

44 Seven hundred feet above the valley red temples and countless cells were perched like birds' nests on the rocks. (< ... above the valley there were red temples and countless cells perched like birds' nests. – Tip 10; < ... above the valley were perched red temples and countless cells like birds' nests. – Tip 3)

45 On the following day a splendid banquet was held at Marija's. (< On the following day there was held a splendid banquet at Marija's. – Tip 1)

Ta postavka ni dokazana, in morda tudi ni dokazljiva. Analogni stavek iz turističnega opisa

46 ?(At Bled) a castle is perched on a cliff high above the lake.

so domači govorci angleščine – verjetno zaradi nevraščeniosti v sobesedilo (nekontekstuali-

ziranosti), torej ker gre za samostojno, sobesedilno nevezano izjavo – ocenili bolj ali manj odklonilno v korist

47 (At Bled) there is a castle perched on a cliff high above the lake. (Tip 10)

– zaradi desnoprilastkovnega oziralnega stavka (ali apozicije ali daljšega sestavljenega prilastka, Quirk et al. 1985, str. 1403). Stavek

48 ?A broken chair is in the corner.

v tej obliki skoraj ne obstaja, pač pa le (ali predvsem) v prototipni obliki, kakršno najdemo pri našem tipu 1:

49 There's a broken chair in the corner.

Postane pa sprejemljiv, ko ga postmodificira odvisnik (apozicija, daljši sestavljeni prilastek), ki prevzame nase težišče nove informacije:

50 A broken chair is in the corner *which I've never seen there before.*

Analogno (že navedeni primer 35)

51 ?A linden tree stands at house No. 16. → A massive linden tree, with a trunk girth of 7.2 m, stands at house No. 16 in the village of Bizeljska vas.

Tip 7: **initial (present/past) participle + A + to be + indefinite S; no THERE** (Prispevki, str. 263)

52 Pod Sv. Nežo (pri Libojah/Celje v Savinjski dolini) je manjše smučišče. (STV) Lying beneath Sv. Neža (St. Agnes' Hill) is a small ski slope. (IW)

53 Na sedelcu nad vasjo (Leše pri Prevaljah) stojita druga ob drugi gotski cerkvi. (STV) Perched on a saddle above the village, and standing side by side, are two Gothic churches. (IW)

54 Pred vhodom v zdravilišče (Laško) je s kipom okrašen vodomat. (STV) Standing at the entrance to the spa complex is a statue fountain. (IW)

Namesto deležnika najdemo tudi pridevnik:

55 – Adjacent to the motorway flyover, some two kilometers west of Senožeče, is a lo-

cal road which turns off north towards Dolenja vas. (IW)

Tip 8: initial (present/past) participle + A + to be + definite S; no THERE

56 Na griču nad mestom (Dravogradom) so razvaline Starega gradu. (STV)

Standing on the hill above the town are the ruins of the Old Castle. (IW)

57 Za cerkvijo stoji grad Velika Nedelja. (STV)

Situated behind the church is Velika Nedelja Castle. (IW)

58 Na kamniti okrogli prižnici je reliefno upodobljena oseba, verjetno eden od donatorjev. (STV)

Etched into the circular stone pulpit is the relief of a figure, probably one of the benefactors. (IW)

Skupna pripomba k tipoma 7 in 8: razlago glej v uvodu k temu članku, pri primerih 1 in 9–16.

Tip 9: A + THERE + to be + indefinite S + finite form of a (corresponding full verb (belonging to the annexed relative clause)

Nizkofrekventna oblika ES, ki jo večina domačih govorcev angleščine odklanja.

Quirk et al. 1985, str. 1407, navajajo primera:

59 There's something (that) keeps upsetting him.

60 There's a man lives in China.

in razlago: »... the relative pronoun *that* in the "annex" clause can be omitted (especially in informal usage) even when it is subject of the relative clause; something not permissible according to the normal rule for relative clause formation (eg. **I know a man lives in China.*)«

V prevodu STV je bilo mogoče zaslediti tale primer, ki (kot rečeno) ni zbudil posebnega navdušenja:

61 Po 4 km je na jug odcep čez slemenasto hribovje Brkini skozi Prem in Pregarje v Matarsko podolje. (STV)

?After 4 km there is a regional road turns off south up into the gently undulating Brkini Hills. (IW)

Za slovenske prevajalce ta oblika ne pride v poštev kot vzorec za tvorbo ES. (Dovolj je, da jo poznamo.) Pač pa pride v poštev oblika, kjer je oziralni stavek »normalno« nadomeščen s sedanjim deležnikom (istovetno s tipom 10, primer 65), če že ni naveden v svoji popolni, običajni oziralnostavčni obliki:

62 After 4 km there is a regional road turning off/that turns off south up into the gently undulating Brkini Hills. (MD)

(*Prispevki*, str. 263/13 (b))

Tip 10: (A) + THERE + to be + indefinite S + adjective/(present/past) participle ali: THERE + to be + indefinite S + adjective/(present/past) participle (+ A)

63 Pri Kompasu se dobijo novi zemljevidi Julijskih Alp.

(a) (At the Kompas Office) T/there are new maps of the Julian Alps available.

(b) *(At the Kompas Office) T/there are available new maps ...

(c) New maps of the Julian Alps are available at the Kompas Office.

Glej tudi 92 (b).

64 Neprekinjena naselitev kraja je izpričana tudi v mlajši železni dobi.

(a) There is a continuous settlement of the place also evident in the Late Iron Age.

(b) *There is also evident a continuous settlement of the place in the Late Iron Age.

(c) A continuous settlement of the place is also evident in the Late Iron Age.

65 V kleti je sef z zaupnimi listinami.

There is a safe containing confidential documents in the basement.

66 Leta 1963 je ob potresu v Makedoniji izgubilo življenje nekaj sto ljudi.

(a) In the 1963 earthquake there were several hundreds of people killed in Macedonia.

(b) *In the 1963 earthquake there were killed several hundreds of people in Macedonia.

(c) In the 1963 earthquake in Macedonia, several hundreds of people were killed.

Oblike 63 c, 64 c in 66 c so zaradi direktnega besednega reda in odsotnosti *there* ocenjene kot nebivanjske. (Niso istovetne s tipom 5, ker v njih ni značilnih bivanjskih glagolov.) Zdi se, da bivanjske (z *there*) in nebivanjske oblike tekmujejo za prevlado. Nebivanjske oblike so zaradi gospodarnosti med ljubitelji konciznega sloga bolj cenjene. Ti ne vidijo razloga, zakaj tu sploh rabiti bivanjsko obliko.

Tip 10 je po naravi nizko produktiven, idiomatsko omejen na majhno število izbranih pridevnikov ali deležnikov. Kakor hitro imamo opraviti z deležnikom, ki ne spada v ozki krog izbrancev tipa 10, naletimo na oblike, kot so:

67 (a) On the following day a splendid banquet was held.

(b) On the following day, there was held a splendid banquet.

(c) On the following day, there was held a splendid banquet at Marija's.

(d) On the following day, there was a splendid banquet held at Marija's.

Šele zadnji stavek se ravna po vzorcu tipa 10, prejšnji se držijo formule pasivnega stavka, kjer sta glagol *to be* in pripadajoči pretekli deležnik »normalno« skupaj. (Verjetno je ta prevladujoča pasivna formula kriva, da tuji govorci težko zaznajo idiomatski odklon, kakršen je značilen za 66 a in nazadnje mogoč tudi pri 67 d.

Toda v Quirk et al. 1985, str. 1404, »Passive versions ...«, se pričakovanemu stavku *There'll be no shops left open*, po pripombi »The notional subject can be postponed if it is required to have focal prominence« vzporedi *There'll be left open no single well-stocked shop*.

Enako imamo v navedku

68 The time is here for me to leave this life. I have done my best in the race, I have run the full distance, and I have kept the faith. And now *there is waiting for me the prize of victory* awarded for a righteous life, the prize which the Lord, the righteous Judge, will give me on that day. (Paul)

opraviti s prvinsko shemo potekovne oblike (progressive form), ki je sicer za rabo v ES vprašljiva,

vendar ravno navedeni primer kaže, da shema tipa 10 ni neomejeno aplikabilna: še en dokaz, da je tip 10 nizkoproduktiven; očitno ne velja za glagol *wait*, čeravno si je mogoče misliti naš primer predelan v ... *there is the prize of victory waiting for me*. (Zveza s 47?)

Tip 11: Variacije na bivanjski **HAVE**
Glej odstavek B/ v PRISTAVKU,
primere 71–75.

PRISTAVEK

(Dodatna zapažanja, »muhe«)

A/ V slovničnem pogledu je treba ločiti deležniške zveze (*participial constructions*) od oblikovno bližnjih deležniških ES (*participial ES*) tipa 7 in 8:

70 Dravograd ima prometno pomembno lego na pol pota med Mariborom in Celovcem. (STV)

(a) Lying halfway between Maribor and Klagenfurt, Dravograd is located on an important traffic route. (IW) (*participial construction*)

(b) Lying halfway between Maribor and Klagenfurt is Dravograd, located on an important traffic route. (*participial ES*)

Stavek (a) zaradi svoje oblike ne velja za ES, četudi je njegova sporočilnost (skoraj) enaka kot pri stavku (b).

Zakaj se je prevajalec (IW) vpričo sicer tako pogosto uporabljanega tipa 7 in 8 (v svojem prevodu STV) nenadoma (in ne samo tu) odločil za čisto deležniško zvezo, ni jasno. Slogovni pomisleki? (Želja po uvedbi vzročnosti? Tovrstna deležniška zveza je v jedru vzročna.) Stavčni ritem? Osvežilna variacija?

B/ Bivanjskega *imeti/have* navadno ne vključujemo v razmislek o ES, češ da je (nizko) pogovoren in zato neprimeren/nezaželen v (poljudno)znanstveni prozi. Res je, da ga najdemo v pogovorni vsakdanjosti in novinarski preproščini ...

71 »Vlak v Maribor, kdaj pelje?« (»Prosim, kdaj imam vlak za Maribor?«)

»Ja, gospa, imate en vlak ob 8.15, drug vlak imate pa takoj čez dobro uro, ob 9.20.«

- (a) »The train for Maribor, when does it go/leave?«

»O. K., there's a train at 8.15, and another in just over an hour, at 9.20.«

- (b) »When do I have a train for Maribor?«

»Yeah, you've got a train at 8.15, another train in an hour's time, at 9.20.«

- 72 V srednji Italiji imamo otočke na jezeru Trasimeno ... Lep otok imajo tudi na jezeru Bolseno ... Sredi jezera sta otočka Bisentina in Martana ... Na Koroškem imajo otoke le na Vrbskem jezeru ...

(Slovenske novice, 5. novembra 1997, str. 14)

Poročevalec podzavestno menja vsebinsko popolnoma izpraznjeni »imamo« – mi Slovenci namreč v srednji Italiji nimamo nič – in malo manj izpraznjeni »imajo« s čisto »normalno« bivanjskim tretjim stavkom, ne da bi bila zaradi menjave glagola kaka razlika v bivanjski sporočilnosti. Če se bomo odločili za prevod s *have* – tukaj odstavek (b) –, bomo »imamo« in »imajo« prevedli z »we have«.

- (a) In central Italy there are small islands on Lake Trasimeno ... And there is also a beautiful island on Lake Bolseno ... In the middle of the lake are the two little islands Bisentina and Martana ... In Carinthia there are islands only on the Wörthersee. (MD)

(Ta način je uporaben za pisno in ustno sporočanje.)

- (b) In central Italy we have small islands on Lake Trasimeno ... And a beautiful island on Lake Bolseno ... In the middle of the lake we have two little islands Bisentina and Martana ... (MD)

(Ta način je uporaben za ustno razlago, recimo turističnega vodnika.)

... vendar tudi v predavateljski dikciji (univerzitetnih) profesorjev in od tod tudi v (poljudno)znanstvenih spisih (koliko bolj še v šolskem žargonu!):

- 73 The sound which we have in *huge* ...

(Prof. Beverley Collins pri predavanju o glasov-

slovju na Filozofski fakulteti novembra 1997. Prof. B. C. je sproščeno uporabljal to obliko izražanja med vsem predavanjem.)

– Glas, ki ga najdemo v *huge* ...

ki je v *huge* ...

ki ga imamo v *huge* ...

- 74 Iz leta 1515 imamo ohranjen enolisten listak z natisnjenim besedilom pesmi z naslovom Nova pesem o kranjskih kmetih.

(Viktor Smolej, Sava na Slovenskem, str. 96)

- (a) We have a broadsheet dating from 1515 that contains the printed text of a song entitled Nova pesem o kranjskih kmetih. (MD)

- (b) There is a broadsheet dating from 1515 extant that contains the printed text ... (MD)

Prevod (b) kaže standardno obliko, ki se domačemu govorcu porodi spontano, ko ima v mislih pisno (znanstveno) sporočanje (četudi je enako uporaben za ustno sporočanje). Prevod (a) je bolj domač, preprostejši, pogovoren, novinarski, posebej primeren, da ga izreče ravnatelj NUK-a, zakaj tam to reč res imajo.

O (ne)ustreznosti prevajanja s *have*, o (ne)bivanjskem *have*, o tekmovalnosti (ne)bivanjskega *have* z drugimi oblikami ES glej Quirk et al. 1985, 18.51–18.54 (str. 1411–1414).

C/ Oglejmo si spontano prevajalsko reakcijo domačega govornika angleščine na naslednji odstavci:

- 75 Iz leta 1515 imamo ohranjen enolisten listak z natisnjenim besedilom pesmi Nova pesem o kranjskih kmetih. Napisana je v nemščini in naperjena proti slovenskim puntarjem. Nastala je po bitki pri Celju do odhoda najemniške plemiške vojske čez Savo na Kranjsko. Pesem ima šest kitic. V vseh teh kiticah pa so vpletene tudi slovenske besede, ki so geslo in poziv puntarskim kmetom na upor. Geslo puntarjev je Stara pravda, poziv kmetom pa: »Le vkup, le vkup, uboga gmajna!«

(Viktor Smolej, Sava na Slovenskem, str. 96)

(a) *There is a broadsheet dating from 1515 extant that contains the printed text of a song entitled »A new song about the Carniolan peasants«.* Written in German, it is directed against the Slovene peasant rebels and was composed some time between the battle of Celje and the departure of the aristocrats' mercenary army for Carniola. *In each of the song's six verses there occur the peasant rebels' slogan/motto in Slovene – »Stara pravda«: the old rights – and their call to action, which runs: »Come together, come together, you poor wretched villeins!«* (MD)

Naša pozornost velja obema stavkoma v ležečem tisku, a najprej drugemu. (Prvi je, z nekega drugega vidika, omenjen in obravnavan v prejšnjem odstavku, primer 74.) Prevod razkrije, da »trezna« angleščina nima posluha za slovensko slogovno (bivanjsko?) »ornamentiko« (»slovenske besede so *vpletene* v nemške kitice«). Angleški prevod to »ornamentiko« (besedo *vpletene*) kratkomalo ignorira. Preizkusi prevajanja drugega stavka v prevajalskih delavnicah zmeraj znova pokažejo, da se slovenski prevajalci obupno mučijo, kako in kam bi v prevodu vpletli *vpletene* (?»interwoven, interspersed, interpolated ...«), ko je najbolje, besedo preprosto izpustiti. Izdelujejo stavke kot:

(b) (?) Each of the six verses has the slogan Stara pravda interwoven ...

(c) (?) Interpolated in each verse is the slogan Stara pravda.

(č) (?) All the six verses are interspersed with the slogan Stara pravda.

Razlog utegne biti v tem, da Slovenec gleda na stavek kot na poročilo o dogajanju (»Nekdo je te besede vpletel ...«, aktivna dinamika, četudi preoblečena v trpno obliko, je menda značilna slovenska slogovna prvina), Anglež kot na poročilo o rezultatu, o dokončnem stanju, o »pojavljanju« in posledičnem »bivanju« (vpletenih) besed v pesmi, o obliki, v kateri nam je pesem dana in v kateri zdaj »eksisti-

ra«. Pri takem razumevanju Angleževo sporočanje ne potrebuje »vpletenostne« idiomatike; ta ostaja na slovenskem bregu. Primer brez dvoma kaže, da Slovencu vsebinsko ni lahko prepoznati ES (in jih ustrezno prevesti). (Pomembno vprašanje, kako prepoznati ES, presega okvire tukajšnje razprave in kliče po posebni obravnavi.) Obstaja tudi ponesrečen prevod z *there*:

(d) *There is interwoven in each verse the slogan Stara pravda. (Glej 66 b.)

Glede na primer 66 (a) (tip 10) bi poskusili raje z obliko:

(e) (?) There is the slogan Stara pravda interwoven in all the six verses.

Usklajevanje s tipom 10 je zaradi njegove nizke produktivnosti videti nekoliko prisiljeno, naravnejše se zdi, ravnati se po tipu 6 (primer 37):

(f) The slogan Stara pravda is interwoven in all the six verses,

četudi ta oblika ne bo več priznana za ES. (Nerešeno ostaja vprašanje, kako sugestije z *interwoven*, ki smo ga nazadnje delno le spustili v angleški prevod, vključiti v celotno so-besedilo.)

Smisel teh variant je zgolj ta, da če se ne domislamo najbolj naravnega angleškega ubesedenja, se pač bolj ali manj uspešno rešujemo na druge načine. Ti načini so vsekakor nekakšen most od idealne rešitve (prevod (a)) do nesprejemljivega prevoda (prevod (d)). Niso torej vsi enako slabi in vnaprej izobčeni.

Prvi ležeče tiskani stavek v tukaj obravnavanem primeru št. 75 ima (nepotrebno?) besedo »ohranjen«, ki jo najdemo prevedeno z nizkofrekventnim »extant«. Najbrž gre tukaj za dokaj nepotrebno obremenjenost – težko bi rekli »ornamentiko« –, vendar spet predvsem na slovenski strani; pri sklicevanju na stare dokumente je angleški *extant* dokaj običajen, angleški stavek bi ga verjetno vseboval, tudi če ne bi imel besedne ustreznice v slovenščini (»ohranjen«).

D/ Deležniška zveza (*participial construction*) ali deležniško okrepljena predložna zveza (*participially intensified prepositional phrase*)?

Tu gre za navezavo na primere 4, 47, 52–58, 70 (b), pa tudi na knjigo *Vaje iz prevajanja*, str. 122, točka 37. (Glej navedeno literaturo, Klinar 1994.)

Referenčni primeri (stavki) zahtevajo nekaj dodatne pozornosti z vidika naslova tega odstavka. Vendar ni toliko pomembno, ali v primerih, na katere se sklicuje »navsezava«, in v tukaj dodatno navedenih primerih (76–79) prepoznamo deležniško zvezo ali deležniško okrepljeno predložno zvezo in sploh kako sled eksistencialnosti, kot je pomembno vedeti, da angleščina idiomatsko vstavlja pred predložno zvezo deležnik, o katerem v slovenščini (v slovenskem izvirnem besedilu, ki naj ga prevedemo v angleščino) ni ne duha ne sluha. (Šele pri vzratnem prevajanju, iz angleščine nazaj v slovenščino, se pokaže skušnjava, da bi angleški deležnik prevedli z oziralnim odvisnikom.) Kako pogosto se to dogaja, pod katerimi pogoji in ali je mogoče pojav vzorčno prikazati in metodološko uspešno vključiti v pouk prevajanja, ni jasno.

76 Vas (Stranice) leži na majhni uravnavi med gorami. (STV)

The village lies on a small plain *set* between mountains. (IW)

(? ... na ravnini, ki se razprostira med gorami.)

77 Rádizel, vas na robu planote. (STV)

Rádizel, a village *set* on the edge of the plain. (IW)

(? ... vas, ki se stiska na robu planote.)

78 Kidričevo, povojno industrijsko središče sredi gozda, je večji del moderno naselje stanovanjskih blokov in zasebnih hiš. (STV)

This post-war industrial centre (i. e. Kidričevo) *located* in the heart of the forest is basically a new town consisting mainly of a modern residential quarter ... (IW)

79 Spomenik generala Rudolfa Maistra pred njegovo rojstno hišo je izdelal kipar S. B.

The monument to General Rudolf Maister *standing* in front of the house where he was born is the work of the sculptor S. B.

Z angleškega vidika je razlika med tukajšnjim vzorcem in tipom 7 in 8 (sem sodi tudi stavek 1) samo v besednem redu. S slovenskega vidika je razlika tudi v tem, da primerov 1 in 52–58 vzratno ne bi prevajali z oziralnim odvisnikom.

SKLEPNA BESEDA

V skladu s Quirk et al. 1985 in v nasprotju z Mihailović 1985 izhaja razprava iz prepričanja, da je slovnični osebek *there* nebitvena sestavina ES. *There* je samo dodatni prepoznavni znak ES, poleg drugih (glagolov bivanja in vstopanja na prizorišče, inverzije, odsotnosti potekovne oblike), kadar se sploh pojavlja. Po Quirk et al. 1985, str. 1410, se *there* namreč v zvezi z glagolom *to be* in nedoločnim vsebinskim osebkom uporablja približno v polovici primerov, v zvezi z glagolom *to be* in določnim osebkom približno v šestini primerov, v zvezi z drugimi glagoli (drugačnimi od *to be*) in nedoločnim osebkom približno v tretjini primerov, v zvezi z določnim osebkom pri teh glagolih pa v petini primerov. Torej v globoki absolutni manjšini. (Glej tudi *Prispevki*, str. 266.)

STAVKI ZA POKUŠINO

ali povabilo na bežen prevajalski gambit med velemojstricama slovenščino in angleščino

(a) *Zgledovanje po tipih 1–10:*

81 Za cerkvijo stoji ogromna lipa, poškodovana od strele, obseg debla 532 cm. (Predlog: tip 3)

82 V bližini priteka na dan več kraških izvirov. (Tip 1)

83 Ob naselju (Poljane v Mežiški dolini) stoji tonaltni spomenik partizanski diviziji, ki je na tem mestu 14. in 15. maja 1945 razorožila okupatorsko armado. (Tip 5)

- 84 Na tem kraju so imeli Rimljani vojaško postojanko Halicanum, skozi jo je tekla cestna povezava Poetovio–Savaria. (Tip 6)
- 85 Sredi dvorišča stoji Neptunov vodnjak, okrog so delno ohranjeni kipi pritlikavcev in antičnih osebnosti. (dvorec Dornava) (Tip 8)
- 86 (a) Grad Kostel je imel pomembno strateško lego nad najožjim delom doline Kolpe, po kateri teče meja s Hrvaško. Utrdba je bila prvič omenjena 1336. (Tip 8)
(b) Na severnem robu Slovenjegraške kotline leži mesto Slovenj Gradec. (Tip 8)
- 87 Na to gozdno prostranstvo (Menišija, Javorniki, Snežnik) meji Kočevski Rog. (Tip 8)
- 88 (a) Na pročelju stavbe (cerkve sv. Martina v Laškem) je vzdana spoliya rimskega leva. (Tip 7)
(b) Notranjščina cerkve (sv. Štefana v Ribnici) je bogato poslikana in okrašena z deli J. Wolfa, M. Koželja ... (Tip 7)
- 89 Zadnjih trideset let je rast proizvodnje očitna. (Tip 10)
- 90 Od magistralne ceste Ljubljana–Koper se pri Senožčah odcepi krak proti Sežani. (Tip 7, tudi 8)
- (b) *Variacije na odstavke A, B, C, D iz Pristavka*
- 91 Jezersko je prostrana dolina med Karavanami in Kamniškimi Alpami. (Predlog za zgled: primer 76)
- 92 (a) V 16. stoletju imamo na Slovenskem ne samo reformacijo in protestantizem, ampak tudi silen razmah kmečkih uporov. (Primer 72 (b), 73 in 74 (a))
(b) Pri Kompasu imajo nove zemljevide Julijskih Alp. (detto)
- 93 Večina vode iz Postojnske kotline odteka pod zemljo proti Ljubljani. (STV) (Iz širšega besedila je razvidno, da bi se stavek moral glasiti: Večina padavin v Postojnski kotlini steče nazadnje pod zemljo v Ljubljano. – Ta stavek je podlaga za prevod.) (Primer 79)
- 94 Trbovlje: Nekoč osrednje rudarsko naselje Zasavja, danes njegovo gospodarsko sre-
- dišče ... se razteza v osi sever–jug okoli 6 km daleč po tesni dolini Trboveljščice. (Primer 70 (a))
- 95 (a) Pod Bogatinom leži Zlatorogov zaklad. (Tip 2) (dejstvo)
Pod Bogatinom je skrit Zlatorogov zaklad. (Tip 10, primer 66; tudi tip 6) (dejstvo)
(b) V kotu je skrito/se skriva gnezdo mišk. (Primer 75 (a); metafora, »ornamentika«)
(c) V kotu pod listjem je skrito/se skriva gnezdo mišk. (deležniška zveza) (dejstvo)
(č) Vrtača se skriva za Begunjščico in z gorenjske ravnine ni dobro vidna. (deležniška zveza)
- Možen izid gambita (ena od zmagovitih variant):
- 81 Behind the church grows a great lightning-damaged linden tree, with a trunk circumference of 5.32 m.
- 82 Here there are several karstic sources.
- 83 A tonalite memorial to the Partizan division which disarmed the Axis troops here on the 14th and 15th of May 1945 stands near the village.
- 84 The Romans had a military post called Halicanum in this area, through which the Poetovio–Savaria road ran.
(? ... through which ran the P–S road.)
- 85 Presiding over the middle of the manor's courtyard is the Neptune fountain together with its sculptures of gnomes and mythological personal from ancient Greece.
- 86 (a) Located high above, and guarding the narrowest stretch of the Kolpa river, which marks the frontier with Croatia, is the 13th c. Kostel castle.
(b) Set on the northern rim of the Slovenj Gradec Basin is Slovenj Gradec.
- 87 Bordering on this expanse (the Menišija, the Javorniki, Snežnik) is the Kočevski Rog.
- 88 (a) Built into the front of the church is a Roman slab depicting a lion.
(b) Adorning the interior of the church are rich frescoes by J. Wolf ...
- 89 There is an increase in production evident during the past three decades.
*There is evident an increase in production ...
(An increase in production during the past three decades has been evident. – Tip 5)

- 90 Branching off from the Ljubljana-Koper trunk road at Senožeče is a main road heading west through Sežana.
- 91 Jezersko is a basin-like valley set between the Karavanke mountains and the Kamnik Alps.
- 92 (a) In the 16th c. we have in Slovenia not only the Reformation and Protestantism but also the widespread upsurge of the peasant rebellions.
(b) The Kompas Office has got new maps of the Julian Alps.
- 93 Most of the precipitation falling within the Postojna Basin eventually flows underground towards the Ljubljana river.
- 94 Stretching for about 6 km in north-south direction along the narrow valley of the Trboveljščica, Trbovlje was once the coal-mining centre of the whole region, today it remains its commercial centre.
- 95 (a) Under Bogatin there lies the treasure of Zlatorog.
*Under Bogatin there lies hidden the treasure of Zlatorog.
*Under Bogatin there is hidden the treasure of Zlatorog.
Under Bogatin there lies the hidden treasure of Zlatorog.
Under Bogatin there is the hidden treasure of Zlatorog.
There is the treasure of Zlatorog hidden under Bogatin.
Under Bogatin the treasure of Zlatorog is hidden.
Under Bogatin the treasure of Zlatorog lies hidden.
(b) In the corner there is a nest of mice.
*In the corner (there) is hidden a nest of mice.
There is a nest of mice hidden (/ tucked away) in the corner.
(Pri tem prevodu je razlika med slovenskim in angleški stavkom ta: v slovenskem stavku je besede »je skrito/se skriva« mogoče razumeti metaforično, slogovno »olepševalno« in »živahno«, torej stavek v bistvu ne pomeni nič več kot »V kotu je gnezdo mišk«; v angleškem stavku je »hidden« dobeseden.)
(c) In the corner, hidden under a heap of leaves, is a nest of mice.
(č) Hidden behind Begunjščica, Vrtača cannot easily be seen from the Gorenjsko plain.

Literatura:

- Allen, W. S. (1974) *Living English Structure*. London: Longman.
- Breivik, L. E. (1983) *Existential »There«: A Synchronic and Diachronic Study*. *Studia Anglistica Norvegica*, Vol. 2. Bergen; University of Bergen/Dept. of English.
- Downing, A. & Locke, Ph. (1992) *A University Course in English Grammar*. Hemel Hempstead, Herts: Prentice Hall International.
- Erdmann, P. (1976) *THERE-Sentences in English*. München: Tuduv.
- Jenkins, L. (1975) *The English Existential*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
- Klinar, S. (1993) Slovenski pogled na angleške eksistencialne stavke, *Zbornik Jezik tako in drugače* 1993, str. 242–250, ur. Inka Štrukelj. Ljubljana: Društvo za uporabno jezikoslovje Slovenije.
- Klinar, S. (1994) *Vaje iz prevajanja*. Ljubljana: Društvo znanstvenih in tehniških prevajalcev Slovenije.
- Klinar, S. (1996) Slovenski pogled na angleške eksistencialne stavke/English Existential Sentences for Slovenes, *Prispevki k tehniki prevajanja iz slovenščine v angleščino* 1996, str. 261–269, ur. Stan-ko Klinar. Radovljica: Didakta.
- Lumsden, M. (1990) *Existential Sentences: Their Structure and Meaning*. London: Routledge.
- Mihailović, L. (1985) *Existential Sentences in English and Serbo-Croatian* (v *Chapters in Serbo-Croatian-English Contrastive Grammar*, 1985, str. 453–492).
- Milsark, G. L. (1979) *Existential Sentences in English*. New York: Garland.
- Quirk et al. (1985) *A Comprehensive Grammar of the English Language*; London and New York, Longman; Seventh (corrected) impression 1989.
- Sinclair, J. M., ed. (1990) *Collins COBUILD English Grammar*. London and Glasgow: William Collins Sons & Co.
- Sinclair, J. M., ed. (1992) *Collins COBUILD English Usage*. London and Glasgow: William Collins Sons & Co.

Marjan Golobič

Evropska unija za vsakogar

Povzetek

Članek obravnava nastanek, razvoj in ustanove Evropske unije. Poleg tega govori o zakonodajnem postopku in o različnih političnih konceptih Unije, kot sta kohezija in subsidiarnost, ki so značilni za to nadnacionalno združenje. Drugi del članka vsebuje prevajalske vaje iz terminologije Evropske unije, ki jim je priložen krajši angleško-slovenski glosar s tega področja.

Summary

The article discusses the origins and development of the European Union as well as its institutions. It also examines the legislative procedure and the various political concepts of the Union, such as cohesion and subsidiarity, that are characteristic of this supra-national association. The second part of the article contains translation exercises on EU terminology accompanied by a short English-Slovene glossary to assist the translator.

Zgodovinski pogled na Evropsko unijo

Zgodovinsko gledano je civilizacija proces združevanja in razpadanja. Skozi tisočletja se je človeška družba združevala v večje ali manjše imperije, ki pa so na koncu neizogibno razpadli. Tista skupina ljudi, ki je imela politično moč podprto z vojaško premočjo, je zavojevala sosednja ozemlja in tako združila določeno področje zemeljske oble v imperij. Tak primeri so Rimski imperij, imperij Karla Velikega, imperij Aleksandra Makedonskega in Mongolski imperij.

Vse ozemeljske združbe, ki so bile ustvarjene nasilno, so prej ali slej propadle in razpadle. Cena takega združevalnega in razdruževalnega napredka civilizacije je ogromna materialna škoda in milijoni človeških življenj. Težko si je predstavljati, kje bi bila naša civilizacija, če njen razvoj ne bi tako nihal, ampak bi bil bolj stabilen in premočrten.

Tako prva kot druga svetovna vojna sta bila poskusa nasilnega združevanja, ki sta hitro propadla. Žarišče obeh svetovnih konfliktov je bila Evropa. Že po prvi svetovni vojni so se evropski politiki zavedli, da bo treba nekaj ukreniti, da ne bi prišlo do nasilnega združevanja Evrope in drugih delov sveta. Zavedali

so se, da je treba Evropo združiti na demokratičnih temeljih, na povsem prostovoljnem članstvu v neki nadnacionalni vseevropski zvezi.

Po drugi svetovni vojni je bila predlagana cela vrsta načrtov političnega, vojaškega in varnostnega združevanja Evrope, ki pa so vsi propadli. Takrat so namreč bili posamezni nacionalizmi še tako močni, da se nobena od vpletenih držav ni bila pripravljena odpovedati popolni suverenosti na svojem ozemlju.

Leta 1950 sta Jean Monet, direktor Francoskega inštituta za načrtovanje, in francoski zunanji minister Robert Schumann predlagala svoj načrt združitve Evrope. Oba sta bila pragmatična politika, ki sta se zavedala pasti preveč ambicioznih političnih načrtov. Prepričana sta bila tudi, da leži srž ponavljajočih se evropskih sporov v nacionalnih trenjih med Francijo in Nemčijo. Predlagala sta torej dokaj skromen načrt združitve francoske in nemške industrije premoga in jekla. Tako je *Evropska skupnost za premog in jeklo* (*European Coal and Steel Community – ECSC*) stopila v veljavo leta 1952. Franciji in Nemčiji so se že v začetku pridružile tudi Belgija, Italija, Luksemburg in Nizozemska.

Nova naddržavna politična tvorba je bila zelo uspešna, saj je prinesla veliko ugodnosti in koristi v takrat dveh osnovnih gospodarskih panogah. Združevanje na gospodarskem področju se je zato nadaljevalo. Leta 1957 je bil podpisan Sporazum o *Evropski gospodarski skupnosti* (*European Economic Community – EEC*) in Sporazum o *Evropski skupnosti za atomsko energijo* (*European Atomic Energy Community – Euratom*) in tako je bil vzpostavljen evropski skupni trg (*European Common Market – ECM*), ki omogoča prost pretok blaga, storitev, kapitala in oseb.

Naslednji korak na poti gospodarskega združevanja se je zgodil leta 1979 z ustanovitvijo *evropskega monetarnega sistema* (*European Monetary System*), ki predvideva določanje menjalnih tečajev (*Exchange rate mechanism – ERM*) za države članice. Gospodarska integracija bo predvidoma do leta 1999 pripeljala do popolne integracije Evropske unije, t.j. do *gospodarske in denarne unije* (*Economic and Monetary Union – EMU*).

Evrokrati so uvideli, da je gospodarsko združevanje Evrope velik uspeh. Zato so se odločili za korak, ki je do tedaj spodletel vsem evropskim politikom, ki so si prizadevali združiti Evropo – za politično integracijo. Z *Enotno evropsko listino* (*Single European Act – SEA*), sprejeto leta 1986, so se države članice zavezale, da bodo vzpostavile *Evropsko unijo* (*European Union – EU*) z namenom, da začnejo sodelovati tudi na političnem področju. Temu je leta 1992 sledila *Pogodba o Evropski uniji* (*Treaty on European Union*), znana tudi pod imenom *Maastrichtska pogodba* (*Maastricht Treaty*), ki predvideva skupno zunanjo politiko, razvoj in konsolidacijo pravne države in demokracije ter spoštovanje človekovih pravic v Evropski uniji.

Namen *Pogodbe za Evropo* (*Treaty for Europe*), ki je bila podpisana v Amsterdamu leta 1997 (zato se imenuje tudi *Amsterdamska pogodba – Treaty of Amsterdam*), je, da se Evropska unija še poglobi in razširi (*deepen-*

ing and enlargement of the Union). Ta pogodba zavezuje ustanove Evropske unije, da poskrbijo za zaposlovanje in zagotovijo pravice državljanov, da se odstranijo še zadnje ovire svobodnega pretoka blaga, storitev, kapitala, itd. in da se poveča vloga Unije v svetovnih zadevah.

Širitev Unije

Ustanovne članice so bile leta 1952 Francija, Nemčija, Luksemburg, Belgija, Italija in Nizozemska. Leta 1973 so se jim pridružile Združeno kraljestvo, Danska in Irska. Leta 1982 so sledile Grčija, Španija in Portugalska ter nato leta 1994 še Avstrija, Finska in Švedska. V naslednjem krogu naj bi se Uniji pridružile še Slovenija, Madžarska, Češka, Poljska, Estonija in Ciper. Iz različnih razlogov so se članstvu odrekle Malta, Norveška in Švica, čeprav izpolnjujejo pogoje za vstop.

Ob pridružitvi Evropski uniji nova članica z Unijo podpiše *pridružitveni sporazum* (*Treaty of Accession*).

Približevanje Slovenije Evropski uniji

Slovenija je podedovala *Sporazum o sodelovanju* (*Cooperation Agreement*) z Evropsko unijo od bivše Jugoslavije, ki predvideva sodelovanje na določenih gospodarskih področjih. S podpisom *Pridružitvenega sporazuma* (*Association Agreement* ali *Europe Agreement*) 10. junija 1996 je Slovenija naredila velik korak v smeri polnopravnega članstva v Evropski uniji. Italija je sicer podpisu nasprotovala, ker Slovenija v svoji ustavi izrecno prepoveduje tujim fizičnim osebam pridobitev lastninske pravice na nepremičninah na ozemlju Slovenije, kar je v nasprotju z osnovnimi načeli Unije. Slovenska vlada je zato s t.i. španskim kompromisom obljubila, da bo to določilo v slovenski ustavi odpravljen pred polnopravnim članstvom Slovenije v Evropski uniji.

V začetku leta 1998 je bila v Luksemburgu sprejeta odločitev o začetku pogajanj o pristo-

pu Slovenije k Uniji, za kar je bila potrebna *predpristopna strategija* (*Pre-accession strategy*). Pogajanja so se začela konec marca 1998 in Slovenija naj bi predvidoma postala polnopravna članica Unije leta 2003. Do takrat naj bi bila prevedena vsa primarna in sekundarna zakonodaja Unije, tj. vsi osnovni dokumenti Unije, pogodbe o polnopravnem članstvu držav članic, uredbe, direktive in odločbe Evropskega sodišča. Gre za več deset tisoč gosto tiskanih strani strokovnega besedila, ki mora biti prevedeno v slovenščino do leta 2003, če želi Slovenija formalno postati polnopravna članica Unije.

Trije stebri Evropske unije

Vsebinsko se Unija deli na tri stebre. *Prvi stebel* (*first pillar*) vsebuje celotno gospodarsko področje Unije: Evropsko skupnost za premog in jeklo, Evropsko skupnost za atomsko energijo in Evropsko gospodarsko skupnost. *Drugi stebel* (*second pillar*) vsebuje pomemben del politične integracije Unije: *skupno zunanjo in varnostno politiko* (*Common Foreign and Security Policy* – CFSP). Vojaška roka Unije v sklopu drugega stebra je *Zahodnoevropska unija* (*Western European Union* – WEU). *Tretji stebel* (*third pillar*) vsebuje sodelovanje držav članic Unije na področju *notranjih zadev in pravosodja* (*Home Affairs and Justice* – HAJ). To pomeni sodelovanje pri odkrivanju ilegalnih prebežnikov, boju proti pranju denarja, tihotapljenju orožja in mamil, varovanju zunanjih meja Unije, imigracijski politiki, itd.

Ustanove Evropske unije

Evropska unija ima pet ustanov: *Svet Evropske unije* (*Council of the European Union*), *Evropski parlament* (*European Parliament*), *Evropsko komisijo* (*European Commission*), *Evropsko sodišče* (*European Court of Justice*) in *Evropsko računsko sodišče* (*European Court of Auditors*). Zakonodajni postopek poteka tako, da Evropska komisija sama ali na

predlog drugih organov Unije predlaga Evropskemu svetu osnutek zakona. Evropski svet potem skupaj z Evropskim parlamentom zakon sprejme ali zavrne v t. i. *postopku soodločanja* (*co-decision making procedure*). Ko je zakon sprejet, Evropska komisija prevzame izvršilno vlogo in tako zagotovi, da se zakon pravilno izvaja ali prestavi v zakonodajo držav članic.

Svet Evropske unije je najvišje zakonodajno telo Unije. Sestavljen je iz *Evropskega sveta* (*European Council*), ki združuje vse predsednike držav ali vlad držav članic ter predsednika Komisije. Eno stopnjo nižje je *Svet ministrov* (*Council of Ministers*), ki združuje ministre Unije iz različnih resorjev. Dejansko obstaja dvajset Svetov ministrov glede na resor, ki ga določen Svet pokriva. Najpomembnejši je *Svet za splošne zadeve* (*General Affairs Council*), ki ga sestavljajo ministri za zunanje zadeve, sledijo *Svet ministrov za promet* (*Council of Transport Ministers*), *Svet ministrov za kmetijstvo* (*Council of Agricultural Ministers*), itd. Stopnico nižje na hierarhični lestvici je *Odbor stalnih predstavnikov* (*Committee of Permanent Representatives*), znan tudi s francosko okrajšavo COREPER. To telo združuje vsa stalna predstavništva držav članic Unije v Bruslju.

Svet Evropske unije zastopa izključno nacionalne interese vlad držav članic in skupaj z Evropskim parlamentom sprejema zakone. Zakoni se sprejemajo soglasno ali s kvalificirano večino, odvisno od področja zakonodaje. Za najpomembnejše zadeve, kot so pristop nove članice ali stopnja davkov, je še vedno potrebno *soglasje* (*unanimity*). Za manj pomembna področja je potrebna kvalificirana večina, to je 71% vseh glasov, ki je osnovana na *ponderiranemu glasovanju* (*weighted voting*). To pomeni da imajo glasovi večjih držav večjo težo kot glasovi manjših držav; npr. Nemčija ima pet glasov, Luksemburg pa samo dva.

Predsedništvu Sveta predsedujejo države

članice po načelu rotacije z zamenjavo vsakih šest mesecev. Predsedujoča država določi, kaj bo na dnevnem redu sestankov. Za zagotovitev kontinuitete delovanja Sveta ministrov so ustanovili posebno telo, tako imenovano Trojko, ki jo sestavljajo zunanji ministri predhodne, trenutne in bodoče predsedujoče države članice.

Zakoni, ki jih skupaj s Parlamentom sprejema Svet, so objavljeni v *Uradnem listu* (*Official Journal* – OJ) Evropske unije, in sicer v obliki *uredb* (*regulations*), *direktiv* (*directives*), *odločb* (*decisions*) ter *priporočil in mnenj* (*recommendations and opinions*). Uredbe so brezpogojno zavezujoče za vse države članice z dnem, navedenim v uredbi. Direktive so zavezujoče za vse države članice, ki imajo možnost, da direktivo v določenem času in na svoj način *prestavijo* (*transpose*) v svojo nacionalno zakonodajo. Odločbe so zavezujoče za vse, na katere se nanašajo – na posamezne države članice ali na posameznike. Priporočila in mnenja Sveta niso zavezujoča, ampak izražajo odnos Sveta do določene zadeve.

Evropski parlament ima zakonodajno oblast in skupaj s Svetom Evropske unije odloča v postopku *soodločanja* (*co-decision making*). Evropski parlament lahko zakon tudi blokira. Parlament zastopa interese parlamentarnih strank držav članic Unije. *Člani Evropskega parlamenta* (*Members of the European Parliament* – MEPs) so od leta 1978 voljeni v *neposrednih volitvah* (*direct suffrage*) v vseh državah članicah Unije. Sestavljen je iz predsedstva, ki mu trenutno predseduje Jose Maria Gil-Robles ali Gil-Delgado, in 14 podpredsednikov ter 20 *stalnih odborov* (*standing committees*).

Na začetku je imel Parlament Evropske unije zelo omejeno vlogo pri sprejemanju zakonodaje. Lahko je samo podal svoje mnenje in predloge, ni pa neposredno vplival na sprejemanje zakonodaje. Pristojnosti Parlamenta

so se počasi razširile od *postopka posvetovanja* (*consultation procedure*) in *sodelovanja* (*co-operation procedure*) do *soglasja* (*assent*) in *soodločanja* (*co-decision making*), tako da ima zdaj Parlament, še posebej v postopku soodločanja, zelo dejavno vlogo kot organ zakonodajne oblasti.

Evropska komisija, ki ji predseduje Jacques Santer, zastopa *interese Evropske unije* (*the European interest*). Vsebinsko se ukvarja predvsem s prvim stebrom Unije, tj. z gospodarsko politiko. Komisija je zakonodajno telo, ki na podlagi pogodb in sporazumov Evropske unije pripravlja *osnutke zakonov* (*draft legislation*) in jih predlaga Evropskemu svetu. Seveda pri tem upošteva predloge in priporočila drugih ustanov Unije. Naloga Evropske komisije je tudi, da po sprejetju zakona zagotovi, da je ta zakon dosledno izvajan in upoštevan v državah članicah. To pomeni, da je Evropska komisija izvršilni organ Unije. Poleg teh pristojnosti lahko Komisija izvaja sankcije, s katerimi kaznuje države, ki ne upoštevajo zakonodaje Unije.

Komisija je sestavljena iz dvajsetih *članov Komisije* (*Members of the Commission*), imenovanih tudi *komisarji* (*Commissioners*), ki skrbijo za 26 *generalnih direktorats* (*Directorates General* – DG). Generalni direktorati so organizirani po posameznih področjih, približno tako kot ministrstva na nacionalni ravni. Tem predsedujejo *generalni direktorji* (*Directors General*). Generalni direktorati so sestavljeni iz direktorats in enot. Poleg tega ima Komisija svoja predstavništva v vseh državah članicah in 126 delegacij v državah nečlanicah.

Evropsko sodišče je vrhovno in ustavno sodišče Unije in je edino pravosodno telo Unije. Sestavlja ga 15 *sodnikov* (*judges*) in 9 *pravo-branilcev* (*Advocates-General*). Naloga tega sodišča je tolmačenje evropskega prava, nadzor nad legitimnostjo odločitev Evropske komisije in Evropskega sveta in nadzor nad izvr-

ševanjem zakonodaje Unije v državah članicah. Evropsko sodišče tudi razsoja o sporih med državami članicami, med organi Unije in med posameznimi fizičnimi in pravnimi osebami. Leta 1988 je bilo ustanovljeno *Prvostopenjsko sodišče* (*Court of First Instance* – CFI) z namenom, da razbremeni Evropsko sodišče. Pristojno je za spore na področju gospodarstva, konkurence, protidampinga itd. V primeru nestrinjanja z razsodbo Prvostopenjskega sodišča imajo stranke v sporu pravico pritožbe na Evropsko sodišče.

Evropsko računsko sodišče nadzira finančno poslovanje in proračun Unije, izvaja revizijo knjigovodstva Unije in njenih ustanov in zagotavlja zakonitost in pravilnost finančnega poslovanja ter ugotavlja, ali je bilo finančno poslovanje Unije smotno. To sodišče skrbi tudi za to, da se prilivi iz davka na dodano vrednost (*value added tax* – VAT), carin in drugih virov pravilno pobirajo in prelivajo v proračun Unije. Evropsko računsko sodišče pripravi letna revizijska poročila. Da bi se zagotovili popolna odprtost in preglednost finančnega poslovanja Unije, lahko Računsko sodišče kadarkoli pregleda in poda svoje mnenje o tekočih finančnih zadevah v posebnem poročilu. To lahko stori na lastno pobudo ali na predlog ene od ustanov Unije.

Ostali organi Evropske unije

Odbor za gospodarske in socialne zadeve (*Economic and Social Committee* – ECOSOC) zastopa interese treh skupin gospodarskih in socialnih partnerjev (*economic and social partners*): delodajalcev, delavcev in različnih skupin, kot so kmetovalci, zaposleni v svobodnih poklicih, mala in srednje velika podjetja ter dobrodelne organizacije. *Mala in srednje velika podjetja* (*Small- and Medium-sized Enterprises* – SMEs) so izrednega pomena, saj predstavljajo 80% gospodarstva Unije.

Od leta 1992 ima Odbor pravico predlagati

zakone, Komisija in Svet pa se morata v določenih primerih, kot so prosti pretok delovne sile, izobraževanje, zdravstvo, varstvo potrošnikov, varstvo okolja in regionalni razvoj, z Odborom posvetovati preden sprejmeta odločitve na teh področjih. Predloge ali delovne dokumente pripravijo ad hoc skupine, ekspertne in študijske skupine. Funkcija Odbora je strokovna in nepolitična. Odbor je sestavljen iz *svetovalnih odborov* (*Advisory Committees*), v katerih zaseda 222 predstavnikov različnih, zgoraj omenjenih gospodarskih in socialnih skupin Evropske unije.

Odbor regij (*Committee of Regions* – COR) odraža načelo *subsidiarnosti* (*subsidiarity principle*) Unije. Odbor namreč zastopa interese regionalne in lokalne uprave in je zato politične narave. To je svetovalno telo Komisije in Sveta, ki zastopa lokalne in regionalne interese ter jih vključuje v postopek odločanja na ravni Unije. Odbor je še posebej zadolžen za to, da preverja združljivost zakonodaje Unije z regionalnimi in lokalnimi problemi in z administrativno prakso na tej ravni. Da bi regionalni predstavniki čim bolj zastopali interese svojih regij, se srečujejo v Bruslju samo petkrat na leto in tako stalno ostanejo v tesnem stiku z lokalnimi potrebami, katere zastopajo. Odbor regij ima tudi pravico predlagati zakonodajo. Sestavljen je iz osmih komisij in štirih podkomisij, ki imajo svetovalne odbore, v katerih je 222 predstavnikov lokalnih in regionalnih oblasti.

Nekaj pojmov za boljše razumevanje Evropske unije

Skupni trg ali enotni trg

Skupni trg (*common market*) pomeni, da so med državami članicami odpravljene vse ovire pretoka blaga, storitev, kapitala in delovne sile. To npr. pomeni, da ni treba plačevati carinskih dajatev med državami članicami Unije. Na žalost ima vsaka država članica svoje

standarde in norme, zato so zaradi razlik nastale velike ovire znotraj skupnega trga. Naslednja stopnja gospodarske integracije je torej zahtevala vzpostavitev *enotnega trga* (*single market*), ki predvideva usklajenost nacionalnih standardov in norm držav članic.

Svet Evrope ni Evropski svet

Svet Evrope (*Council of Europe*) ima sedež v Strasbourgu in ni ustanova Evropske unije. Ukvarja se z zaščito človekovih pravic, kulturo in izobraževanjem ter je osnovan na Listini o človekovih pravicah. Svet Evrope je predvsem politična ustanova, katere odločitve, mnenja in priporočila nimajo posebno obvezujoče teže. Slovenija je polnopravna članica te nadnacionalne evropske organizacije.

Evropski svet (*European Council*) je del ustanove Evropske unije in je vrhovni organ Sveta Evropske unije. Evropski svet sestavljajo predsedniki vlad ali držav članic Unije. Je vrhovno zakonodajno telo Evropske unije in vrhovno telo Sveta evropske unije.

Izbirna klavzula

Izbirna klavzula (*opt-out clause*) je možnost, ki jo ima vsaka članica Unije, da se ne pridruži posameznim dejavnostim, določenim z direktivo ali uredbo Unije. To možnost je npr. izkoristilo Združeno kraljestvo, ki se je odločilo, da ne bo upoštevalo zakonodaje Unije na področju socialnega varstva in da se ne bo pridružilo *gospodarski in denarni uniji* (*Economic and Monetary Union – EMU*).

Subsidiarnost

Načelo subsidiarnosti (*subsidiarity principle*) predvideva delovanje na ravni celotne Unije samo na tistih področjih, kjer bi bilo delovanje posameznih držav članic neučinkovito oziroma neracionalno. Na področjih, na katerih organi Unije nimajo izključnih pristojnosti delovanja in odločanja, mora Komisija opraviti t.i. *nadnacionalno delovanje* (*supranational action*). Tako delovanje Unije pa ne sme

presepati okvira, ki še zagotavlja učinkovito izvajanje posameznih akcij. Po načelu subsidiarnosti naj bi se večina akcij prenesla na raven vlad držav članic, regij ali celo neodvisnih organizacij. Gre torej za decentralizacijo in federalno razdelitev oblasti, ki jo podpirajo in zagovarjajo evrofederalisti.

Svobodoščine

Z enotnim trgom Unija zagotavlja *prost pretok blaga, storitev, kapitala, delovne sile in ljudi* (*free movement of goods, services, capital, work labour, people*) ter *svobodo ustanavljanja* (*freedom of establishment*) kar pomeni, da lahko vsak državljan Unije kjerkoli v Uniji ustanovi podjetje ali opravlja samostojni poklic. Poleg tega Unija tem podjetjem in osebam v svobodnih poklicih zagotavlja, da bodo po načelu *nacionalne obravnave* (*national treatment*) obravnavani kot domači gospodarski subjekti. Zakonodaja Unije poleg tega zagotavlja *pravico do preselitve upokojencev* (*freedom of relocation of retired people*) kamorkoli na ozemlju Unije.

Primer Cassis de Dijon

Ta sodni primer je mejnik pri vzpostavljanju enotnega trga Unije. Gre za prepoved prodaje francoskega ribezovega likerja v Nemčiji zaradi premajhne vsebnosti alkohola. Nemški standard namreč zahteva večjo stopnjo alkohola v likerjih. Francoski proizvajalec se je skliceval na načelo prostega pretoka blaga v Uniji in Evropsko sodišče je odločilo, da se vsi proizvodi, izdelani v Uniji, lahko prodajajo kjerkoli na ozemlju Unije, če ne predstavljajo nevarnost zdravju in niso v nasprotju s splošnim družbenim interesom.

Agenda 2000

Ta dokument je *mnenje Komisije* (*Commission Opinion*) in predstavlja načrt bodoče *poglobitve* (*deepening*) in *širitve* (*enlargement*) Unije. Predvideva večjo gospodarsko rast Unije, povečanje zaposlenosti, modernizacijo politike

in širitev meja Unije z vključitvijo srednje in vzhodnoevropskih držav ter Ukrajine, Belorusije in Moldove. Predsednik Komisije Jacques Santer je v tem dokumentu opredelil trenutno stanje v Uniji kot zgodovinsko priložnost, da se zagotovi mir od Lizbone do Vladivostoka.

Skupna kmetijska politika

Prvotni namen *skupne kmetijske politike* (*Common Agricultural Policy – CAP*) je bil, da se po pomanjkanju med drugo svetovno vojno zagotovi dovolj hrane za prebivalce takratne Evropske skupnosti. S subvencijami so spodbujali kmete, da so čim več pridelovali, tako da so se sčasoma nabrale ogromne zaloge živil. Zato je bilo treba to najspornejšo politiko Unije bistveno spremeniti in začeti spodbujati kmetovalce, da bi pridelovali čim manj. Sedaj prihaja do absurda, ko kmetovalci dobivajo denarna nadomestila za zemljo, ki je ne obdelujejo. Še vedno pa so kmetovalci Unije zaščiteni pred svetovno konkurenco z različnimi olajšavami in *izvoznimi subvencijami* (*export subsidies*).

Strukturni skladi

Namen *strukturnih skladov* (*Structural Funds*), kot so *regionalni sklad* (*Regional Fund*), *socialni sklad* (*Social Fund*) in *kohezijski sklad* (*Cohesion Fund*), je zagotoviti enakomeren razvoj celotne Unije in s tem preprečiti selitev delovne sile iz manj razvitih in podeželskih področij v mestna središča. Sredstva iz teh skladov so torej namenjena razvoju posameznih gospodarskih in negospodarskih sektorjev na lokalni in regionalni ravni manj razvitih področij Unije.

Konvergenčni kriteriji

Pred vstopom v *gospodarsko in denarno unijo* (*Economic and Monetary Union – EMU*) morajo države članice Unije izpolniti naslednjih pet *konvergenčnih kriterijev* (*convergence criteria*): inflacija ne sme presegati 1,5% povprečja treh najnižjih inflacijskih stopenj; dolgoročna obrestna mera ne sme presegati 2% povprečja treh najnižjih obrestnih mer; proračunski primanjkljaj ne sme presegati 3% bruto domačega proizvoda; javni dolg ne sme presegati 60% bruto domačega proizvoda; devizni tečaj mora biti stabilen, tj. dve leti se mora gibati v predpisanih mejah, ki so določene z mehanizmom deviznih tečajev.

Gospodarska in denarna Unija

Gospodarska in denarna Unija (*Economic and Monetary Union – EMU*) predstavlja enega od najpomembnejših projektov Unije do konca leta 2000. Gre za popolno usklajitev in tesno povezavo gospodarskih in denarnih politik držav članic. Vzpostavitev te unije bo potekala v treh stopnjah. Prva stopnja se je začela leta 1990, ko je bil odpravljen nadzor nad gibanjem kapitala. Druga stopnja se je začela leta 1994 in bo trajala najdlje do 1999. Za uresničitev te stopnje je bil ustanovljen *Evropski monetarni inštitut* (*European Monetary Institute – EMI*), ki bo dal zadnji, tretji stopnji, institucionalni okvir. Pomembno vlogo pri doseganju konvergenčnih kriterijev in vstopu v gospodarsko in denarno unijo manj razvitih držav članic Unije imajo tudi razni strukturni skladi, zlasti kohezijski sklad, ki je bil ustanovljen prav za ta namen.

Vaje iz terminologije evropske unije

A. Kaj pomenijo naslednje angleške kratice?

Prevedi v slovenščino.

1. EEC	4. DG	7. OECD
2. EP	5. ERM	8. ECSC
3. EU	6. IGC	9. WEU

10. SME	16. EMU
11. TEN	17. CEFTA
12. ECOSOC/ESC	18. VAT
13. COREPER	19. GMO
14. MEP	20. CEEC
15. CAP	21. BSE / TSE

B. Prevedi v angleščino.

1. Bela knjiga
2. Usklajevanje zakonodaje
3. Predpristopna strategija
4. Polnopravno članstvo
5. Evropski sporazum
6. Evolutivna klavzula
7. Prekupčevanje z ženskami
8. Uredba
9. Direktiva

C. Prevedi v slovenščino.

1. Sustainable economic growth
2. Sustainable physical planning
3. Sustainable forest management
4. Transparent legislative procedure
5. Renewable natural resource
6. Excise tax
7. Regional cohesion

D. Vstavi pravilno angleško besedo.

1. Legislative decisions are taken by the and
2. The European interest means that a legislative proposal reflects the judgement of what is best for the and its as a whole rather than for sectoral interests or individual
3. The process begins with a

Commission

4. is enshrined in the Treaty on European Union and is applied by the in such a way as to ensure that the Union takes action only when it will be more effective than if left to individual
5. is an advisory assembly of the European Union composed of 222 representatives of local and regional authorities.
6. The members of the COR are responsible both for providing the other European institutions with the and point of view on proposals and for informing their citizens about the process of European
7. opinion must be obtained before a legislative proposal from the Commission is adopted by the This is called consultation.
8. If decides to the proposal it cannot be adopted by the Council.
9. means that Parliament shares decision-making power equally with the
10. Directorates General are headed by who are accountable to the

Ključ

Vaja A

1. European Economic Community
2. European Parliament
3. European Union
4. Directorate-General
5. Exchange Rate Mechanism
6. Inter-Governmental Conference
7. Organisation for Economic Co-operation and Development
8. European Coal and Steel Community
9. Western European Union
10. Small- and Medium-Sized Enterprises
11. Trans-European Networks
12. Economic and Social Committee
13. Council of Permanent Representatives
14. Member of European Parliament
15. Common Agricultural Policy
16. Economic and Monetary Union
17. Common European Free-Trade Association
18. Value-Added Tax
19. genetically modified organisms
20. Central and East European Countries
21. bovine spongiform encephalitis / transmissible spongiform encephalitis

Vaja B

1. white paper
2. harmonisation of legislation
3. pre-accession strategy
4. full membership
5. Europe Agreement
6. evolution clause
7. trafficking of women
8. regulation
9. directive

Vaja C

1. zdržna gospodarska rast
2. sonaravno načrtovanje okolja
3. trajnostno upravljanje z gozdovi
4. pregleden zakonodajni postopek

5. obnovljiv naravni vir

6. trošarina
7. regionalna kohezija

Vaja D

1. Council, Parliament
2. Commission's, Union, citizens, countries
3. Legislative, proposal
4. Subsidiarity, Commission, Member States
5. Committee of Regions
6. Local, regional, Union
7. Parliament's, Council, single reading
8. Co-decision procedure, Council
9. Directors General, Commissioners

Kratek glosar terminologije**Evropske unije**

acquis communautaire – pridobitve Skupnosti, pravni red EU (slovenski prevod še ni ustaljen)

accession – pristop

Accession Treaty – pristopna pogodba

Advocate-General – pravobranilec¹

Agenda 2000 – Agenda 2000

agri-environment – agrarno okolje

aligning rules – usklajevanje pravil

applicant country – država prosilka

approximation of laws – uskladitev zakonov

assent procedure – postopek soglasja

association agreement – pridružitveni sporazum

bring legislation into line with EU legislation

– uskladiti zakonodajo z zakonodajo

Evropske Unije

Cassis de Dijon case – primer Cassis de Dijon

Central and East European Countries – CEEC
– države Srednje in Vzhodne Evrope

Central European Free Trade Agreement –

CEFTA – Srednjeevropski sporazum o
prosti trgovini

changeover to the euro – prehod na evro

citizens' Europe – Evropa za državljane

co-decision procedure – postopek soodločanja

cohesion fund – kohezijski sklad

Common Agricultural Policy – CAP – skupna
kmetijska politika

Common Customs Tariff – CCT – skupna carinska tarifa

Common Foreign and Security Policy CFSP –
skupna zunanja in varnostna politika

Common Market – skupni trg

Community Charter on Fundamental Social
Rights of Workers – Listina o osnovnih socialnih
pravicah delavcev v Skupnosti

Community law – zakonodaja Skupnosti

community preference – preferenca Skupnosti

consultation – posvetovanje

convergence criteria – konvergenčni kriteriji

¹ Mirko Ilešič, Pravo Evropske skupnosti, študijsko gradivo, 1996, D/6

- co-operation agreement – sporazum o sodelovanju
- COREPER – Svet stalnih predstavnikov
- Court of First Instance – CFI – Prvostopenjsko sodišče
- Council of Europe – Svet Evrope
- Customs Union – carinska unija
- derogation – opustitev, derogacija
- direct elections – neposredne volitve
- directive – direktiva
- Directorate General – DG – generalni direktorat
- distorted competition – izkrivljena konkurenca
- Economic and Monetary Union – EMU – gospodarska in denarna unija
- Economic and Social Committee – ESC (ECOSOC) – Odbor za gospodarske in socialne zadeve
- Economic Commission for Europe – ECE – Gospodarska komisija za Evropo
- enlargement – širitev
- Europe Agreement – Evropski sporazum
- European Atomic Energy Community – Euratom – Evropska skupnost za atomsko energijo
- European Central Bank – Evropska centralna banka
- European Coal and Steel Community – ECSCE – Evropska skupnost za premog in jeklo
- European Council – Evropski svet
- European Court of Justice – ECJ – Evropsko sodišče
- European Court of Auditors – Evropsko računsko sodišče
- European Economic Area – Evropski gospodarski prostor
- European Economic Community – Evropska gospodarska skupnost
- European Free Trade Association – EFTA – Evropsko združenje za prosto trgovino
- European Investment Bank – Evropska investicijska banka
- European Monetary System – evropski denarni sistem
- European Ombudsman – Varuh človekovih pravic za Evropo
- European Parliament – Evropski parlament
- Europol – Evropska policija
- exchange rate mechanism – ERM – mehanizem deviznih tečajev
- executive power – izvršilna oblast
- excise tax – trošarina
- free movement of capital and payments – prost pretok kapitala in plačil
- free movement of workers – prost pretok delavcev
- freedom of establishment – svoboda ustanavljanja
- freedom to provide services – svoboda pri izvajanju storitev
- General Agreement on Tariffs and Trade – GATT – Splošni sporazum o carinah in trgovini
- geographical mobility – geografska mobilnost
- green paper – zelena knjiga
- harmonisation of legislation – usklajevanje zakonodaje
- Inter-Governmental Conference – IGC – medvladna konferenca
- Joint Parliamentary Committee – Skupni parlamentarni odbor
- Justice and Home Affairs – JHA – pravosodje in notranje zadeve
- legislative power – zakonodajna oblast
- Maastricht Treaty – Maastrichtski sporazum
- Member of European Parliament – MEP – član Evropskega parlamenta
- mutual recognition of diplomas – medsebojno priznavanje diplom

national treatment – nacionalna obravnava
non-paper – neuradni dokument

occupational mobility – zaposlitvena mobilnost

Official Journal of the European Union –
Uradni list Evropske unije

opt-out clause – izbirni člen

Organisation for Economic Co-operation and
Development – OECD – Organizacija za
gospodarsko sodelovanje in razvoj

Permanent Representation – stalno predstavništvo

pre-accession strategy – predpristopna strategija

rapporteur – poročevalec

regional co-operation – regionalno sodelovanje

regulation – uredba

rural tourism – kmečki turizem

set-aside land – praha

Single Administrative Document – enotna carinska listina

Single European Act – Enotna evropska listina

Single market – enotni trg

single reading – prva obravnava

small and medium sized enterprises – SMEs – mala in srednje velika podjetja

Social Charter – socialni sporazum

structural funds – strukturni skladi

subsidiarity – subsidiarnost

sustainable development – zdržen/obvladljiv/
trajnosten razvoj (pri kmetijstvu: sonaraven)

three readings – tri obravnave

Trans-European Network – TEN – vseevropska omrežja

transparency – preglednost, razvidnost

transposition of legislation – predstavitev zakonodaje

Treaty on European Union – Pogodba o
Evropski uniji

Treaty of Rome – Rimska pogodba

two readings – dve obravnavi

Union citizenship – državljanstvo Unije

value added tax – VAT – davek na dodano vrednost

weighted votes – ponderirani glasovi

Western European Union – WEU – Zahodnoevropska unija

white paper – bela knjiga

working groups – delovne skupine

Dodatne informacije

Domača stran Evropske unije na Internetu
<http://europa.eu.int>

(o Sloveniji: domača stran Komisije – Agenda 2000)

Terminologija Evropske unije na Internetu:

Eurodicautom: <http://www2.echo.lu/edic/>

Delegacija Evropske unije v Republiki Sloveniji, Trg republike 3, 1000 Ljubljana

Knjige o Evropski uniji

The Penguin Companion to European Union,
Timothy Bainbridge and Anthony Teasdale, Penguin Books 1995

A Practical Guide to the EC Labyrinth, Daniel Gueguen, Editions apogee 1996

*Lektoriranje in terminološka redakcija:
Adriana Krstič, Prevajalski oddelek pri Službi
Vlade RS za evropske zadeve*

Miran Željko, Amalija Mergole, Barbara Juršič, Snježana Muzica

Računalnik – prevajalec?

Povzetek

Analizirali smo računalniške prevode angleškega besedila v nemščino, španščino, portugalščino, francoščino in italijanščino, za prevajanje pa smo uporabili program *Comprende* ameriškega podjetja *Globalink*. Pokazalo se je nekaj splošnih težav, ki jih ima računalnik pri razumevanju besedila. Te kažejo, da strojno prevajanje verjetno še ne bo prav kmalu splošno uporabno.

Summary

Globalink's Comprende computer software translated an English text into German, Spanish, Portugal, French and Italian. Human translators analysed these machine translations and they found some common errors. It can be seen from the analysis of these errors that machine translation probably will not be widely useful in near future.

Prevajanje z računalniki (strojno prevajanje) je tema, ki so se je člankopisci v *Mostovih* že večkrat lotili – v začetku bolj teoretično: Dar-ko Simeršek: Prevajanje z računalniki (*Mostovi* 1987/1), Peter Tancig: Računalniško prevajanje (*Mostovi* 1989/2), v tem desetletju pa že bolj praktično: Lidija Šega: Sejem bil je živ (*Mostovi* 1991/1), Lidija Šega: Dva meseca med tolmači in prevajalci Evropske unije (*Mostovi* 1994), Andrej Skubic: Računalniški programi za prevajalce (*Mostovi* 1997). Lidija nam je v svojem drugem članku dala na vpogled prevoda, ki ju je napravil program *Systran*, »da bi si laže predstavljali doseženo stopnjo razvoja pri strojnem prevajanju«.

Od leta 1994 se je veliko spremenilo: *Systran* se je pojavil na internetu, ob njem pa tudi nekaj drugih programov, ki znajo prevajati enega ali več jezikov. Ob prvem poskusu uporabe me je presenetilo, da je program iz angleščine v nemščino pravilno prenesel trpnik. Stvari so torej šle korak naprej – stroj ne prevaja besede za besedo, temveč razume strukturo stavka. Nadaljnji poskusi so sicer pokazali, da je treba besedo *razume* dati med narekovaje, saj so bili strojni prevodi silno okorni (in včasih komični), vendar je ostalo vprašanje praktične vrednosti. Najbolje bi bilo

torej narediti konkreten prevod, tega pa bi nato analiziral prevajalec.

Pri tem se že v začetku pojavita vsaj dve vprašanji: kakšno besedilo izbrati in v katero smer prevajati?

Program bo verjetno dobro prevedel besedilo, namenjeno učenju tujega jezika na začetni stopnji, in bo zmrznil pri prevodu literarnega dela, polnega metafor. Vremenska napoved se mi je zdela preveč preprost primer, pri računalniškem besedilu se program ni izkazal zaradi pomanjkljivega poznavanja izrazja. Morda bi bilo dobro izbrati besedilo, namenjeno govornemu posredovanju, saj pri govorjenju ljudje navadno manj komplicirajo kot pri pisanju? Poskusil sem torej z začetkom predavanja, ki ga je na lanski konferenci o prevajanju v nematerne jezike imel Alan McConnell-Duff. Na oko besedilo ni bilo videti posebno zahtevno, vendar se je pri analizi besedila računalnik odrezal dokaj slabo, saj je odpovedal pri frazah in dolgih stavkih.

Kaj izbrati namesto tega? Ponavadi so razmeroma preprosto napisani kratki življenjepisi. Izbral sem si Nathaniela Hawthorna, ki ni imel posebno razburljivega življenja – a je računalnik odpovedal na povsem nepredvidljivem mestu: Hawthornov prijatelj je bil Fran-

klin Pierce; spoznala sta se že v šolskih letih, pozneje pa je ta možakar postal predsednik ZDA. Iz neznanega razloga je v nemškem prevodu »Franklin Pierce« postal »Franklin Durchbohrer« ... Težave z razumevanjem dolgih stavkov sem računalniku olajšal z razbijanjem takih stavkov na krajše, vendar je besedilo sčasoma postalo čudno, nekako neangleško in je dajalo vtis, da ga je sestavil začetnik, glavne prevodne težave pa so ostale.

Za tretje besedilo sem vzel Jungov življenjepis (mimogrede: knjiga Jung (avtor je Anthony Stevens) je zelo dober uvod v Jungovo delo). Pri preskusu tega prevoda in piljenju izvirnika nisem zdržal tako dolgo. Na začetku je programu kazalo zelo dobro (besedilo se začne z *Jung was a man of paradox*), kmalu pa je paradoksen postal prevod. Ko sem zagledal prevod stavka *he was determined to live in an uncompromisingly unique way*, ki je bil videti takle *er wurde bestimmt im Haus zu wohnen ein unnachgiebig einmaliger Weg* (v preostalem besedilu je bilo seveda tudi nekaj zanimivih umotvorov), me je minilo potrpljenje in sem se ročno odpovedal nadaljnjemu iskanju primernejšega besedila ter se vrnil k izhodiščnemu.

Skupaj z avtorjem sva poenostavila izrazje in odstranila nekatere prezapletene besedne zveze, s katerimi je imel program težave že pri prvem testiranju: *I should like to begin by saying that I welcome* je postal samo *I welcome*, *it brings out into the open* sva skrčila na *opens*, *however much* sva preoblikovala v *even though*, *my interest dates back* sva poenostavila v *my interest began*, besede *sniffily* program ni poznal, zato sva jo zamenjala s *scornfully*, prav tako sva mu olajšala delo z zamenjavo izraza *is to be encountered* s *can be encountered*, *choosing to speak* sva skrčila samo na *speak*, *have no choice but to work into* sva predelala v bolj razumljivo obliko *have to translate*, *working* v smislu prevajanja sva postavila v bolj enoznačno obliko *translating*, *translators I know* (prevajalci, ki jih poznam) so postali le *translators*.

Pri tem procesu se mi zdi pomembno, da v njem sodeluje avtor (ki je povrh še domači govoriec) in se strinja s popravki, ker bi kdo drug morda preveč poenostavil dele besedila ali pa bi to lahko dobilo celo drugačen pomen kot v izvirniku. Menim, da pri našem preskusu ti posegi niso bistveno spremenili niti vsebine niti sloga – so pa izredno pomagali prevajalnemu programu: Amalija, ki je bila precej razočarana nad prvim izdelkom, je najprej poudarila, da je plod prevajanja popravljenega izvirnika bistveno boljši.

Smer prevajanja (v angleščino ali iz nje) verjetno precej vpliva na izdelek, kadar je prevajalec računalnik; primer take napake je, da je računalnik izraz *I wrote a book* prevedel v *ich schrieb einem Buch*; verjetno bi bil prevod v angleščino pravilen, če bi moral prevesti stavek *ich schrieb ein Buch*. Se pa pri prevodu v to smer pojavijo drugačne napake, kakršne so opisane npr. v reviji *The Linguist*, 2/1998, str. 38–43 (težave so nastale npr. pri prevajanju dolgih sestavljenih besed iz nemščine v angleščino). Prednost prevoda iz angleščine v drug jezik je, da so izvirniki res povsem enaki in lahko ugotovimo, katere napake se pojavljajo povsod (torej so splošna pomanjkljivost programa) in katere so značilne samo za nekatere jezike.

Na začetku smo preizkušali dva programa: Systran in Globalink. Prvega že več let uporabljajo v Evropski uniji – vendar imam občutek, da Systran, ki je brezplačno na voljo na internetu, ni povsem enak tistemu, ki ga uporabljajo za resno delo v EU. Globalink tudi ni tako novo ime – Lidija ga omenja v svojem prvem prej navedenem članku. Pri naših preskusih (res je, da sem sam lahko primerjal samo prevod v nemščino, Amalija pa je to potrdila tudi za španščino) je imel Systranov prevod vedno več napak (pri izvirnem in poenostavljenem besedilu in tudi pri obeh življenjepisih) kot Globalinkov. Ker je pri strojnem prevodu veliko zelo grobih napak, se nismo trudili s primerjavami, kateri program je v kak-

šnih primerih manj slab, temveč smo se nazadnje osredotočili na Globalink. V drugem delu našega preskusa je to podjetje predstavilo svoj novi program Comprende, ki ga je bilo v testni fazi mogoče preskusiti brezplačno. Programi se danes stalno razvijajo, in če boste po branju tega članka še sami preverili prevod, boste morda ugotovili, da so programerji odpravili nekatere lažje rešljive napake, na katere opozarjamo.

Vnaprej je jasno, da je strojni prevod slab. Pri tokratni analizi nas torej niso zanimale slogovne fineše, temveč predvsem troje.

1. Ali je prevod sploh uporaben? Ali bralec kljub številnim napakam razume avtorjevo sporočilo?
2. Katere najhujše napake je naredil program pri slovnici in pravopisu?
3. Katere dobre lastnosti ima program?

Glede na številne napake v računalniškem prevodu se bo kdo morda vprašal, v čem je sploh smisel analize tako zanikrnega izdelka. Razlogov za to je več:

- če imamo referenčno stanje, bomo čez nekaj let ali pri preskusu kakega novega izdelka lahko ugotovili, kolikšen je bil napredek v tem času;
- ko laiki v časopisih berejo o strojnem prevajanju, morda dobijo nerealno upanje, da bo kmalu mogoče vseppek prevajati besedila za majhen denar ali celo brezplačno prek interneta – če prevajalec naleti na tako osebo, jo bo priporočljivo seznaniti z izidi analize in jo tako malo prizemljiti;
- nekateri prevajalci z več računalniškega znanja so že preskusili programe za strojno prevajanje (ali vsaj pomnilnike prevodov) in verjetno bi bila izmenjava izkušenj koristna.

Za sodelovanje pri projektu se zahvaljujem Amaliji, Barbari in Snježani, ki so obdelale konkretne prevode v posamezne jezike, poleg njih pa tudi Lidiji Šega za koristne nasvete in

Alanu McConnell-Duffu za že omenjeno in drugo pomoč.

Sledi izvirno besedilo, (neračunalniški) prevod v slovenščino, računalniški prevodi v posamezne jezike in njihova analiza. Ker je računalnik vedno prevajal angleško besedilo, je referenčno to; v slovenščini morda nekaterih odtenkov ni bilo mogoče prikazati v vseh podrobnostih.

The role of the native-speaker

I welcome the theme of this conference, since it opens an issue which has often been deliberately ignored: the fact is that translation into non-mother tongues does take place, even though some purists disapprove of it. If it did not take place, most of the economies of eastern, central and southern Europe would come to an abrupt standstill.

My own interest in this topic began twenty years ago when I wrote a book "The Third Language" – an analysis of some of the common problems in non-mother tongue translation. Although the book was generally well received, one reviewer scornfully noted that he could see "little point in analysing translation which should be done by native speakers – if done at all!" Unfortunately, this attitude can still be encountered, particularly in countries with languages of so-called major diffusion.

My reason, then, for speaking on the role of the native speaker is partly to respond to the purists, such as the earlier mentioned critic, and partly to offer encouragement to the many excellent translators who often have to translate into the non-mother tongue. I have in mind the many translators in Slovenia and elsewhere, who are often capable of translating into more than one foreign language, and who can deal professionally with subject areas as different as contract law and cardiology, economics and ecology, or even – radio-active waste disposal.

Vloga domačega govorca

Pozdravljam temo te konference, saj postavlja vprašanje, ki je bilo pogosto namenoma prezrto: dejstvo je, da se prevaja v nematerne jezike, čeprav nekateri puristi tega ne odobravajo. Če tovrstnega prevajanja ne bi bilo, bi se večina gospodarstev vzhodne, srednje in južne Evrope v trenutku ustavila.

Za to temo sem se začel zanimati pred dvajsetimi leti, ko sem napisal knjigo Tretji jezik – analizo nekaterih splošnih težav pri prevajanju v nematerne jezik. Čeprav je bila knjiga na splošno dobro sprejeta, je neki kritik posmehljivo pripomnil, da vidi »malo smisla v analizi prevoda, ki bi ga morali narediti domači govorniki – če je to sploh potrebno!« Žal lahko še vedno naletimo na tak način razmišljanja, posebej v državah s tako imenovanimi bolj razširjenimi jeziki.

Moj razlog, da spregovorim o vlogi domačega govorca, je torej delno v tem, da bi rad odgovoril puristom, kot je prej omenjeni kritik, in delno v tem, da spodbudim številne različne prevajalce, ki pogosto morajo prevajati v nematerne jezik. V mislih imam veliko prevajalcev v Sloveniji in drugje, ki pogosto znajo prevajati v več kot en tuj jezik in ki se lahko strokovno ukvarjajo s tako različnimi področji, kot so pogodbeno pravo in kardiologija, gospodarstvo in ekologija ali celo odstranjevanje radioaktivnih odpadkov.

Amalija Mergole: Nemščina

Die Rolle des einheimisch-Sprechers

Ich begrüße das Thema dieser Konferenz, weil es eine Frage öffnet, die oft absichtlich ignoriert worden ist: die Tatsache ist diese Übersetzung in nicht-Mutter Zungen, findet statt, obwohl einige Puristen dagegen davon sind. Wenn es nicht stattfände, kämen die meisten von den Wirtschaften von Ost, zen-

tralem und südlichem Europa zu einem abrupten Stillstand.

Mein eigenes Interesse an diesem Thema fing vor zwanzig Jahren an, als ich einem Buch "Die Dritte Sprache" schrieb, – eine Analyse von einigen der gewöhnlichen Probleme in nicht-Mutter Zunge Übersetzung. Obwohl das Buch gewöhnlich gut bekommen wurde, ein Rezensent höhnisch bekannt, daß er "kleinen Sinn im Analysieren von Übersetzung, die von einheimischen Sprechern gemacht werden sollte, sehen könnte, – wenn gemacht überhaupt"! Leider kann dieser Einstellung noch begegnet werden, insbesondere in Ländern mit Sprachen sogenannter bedeutender Ausbreitung.

Mein Grund, dann, für das Sprechen auf der Rolle des einheimischen Sprechers ist teilweise, zu den Puristen zu antworten, wie der frühere erwähnt Kritiker, und teilweise Ermunterung zu den vielen ausgezeichneten Übersetzern anzubieten, die oft in die nicht-Mutter Zunge übersetzen müssen. Ich habe in Verstand die vielen Übersetzer in Slowenien und woanders das oft vom Übersetzen in mehr als eine fremde Sprache fähig ist, und wer kann berufsmäßig mit Thema-Gebieten so ander wie Vertrag-Gesetz fertigwerden und Kardiologie, Wirtschaftswissenschaft und Ökologie, oder eben – radioaktive überflüssige Beseitigung.

Od računalniškega prevoda iz angleškega v nemški jezik bi pričakovali najmanj napak, saj gre za najbolj sorodna jezika med obravnavanimi. Opravljeni prevod bi bil dobronamernemu bralcu v prvem in drugem odstavku sicer razumljiv, kot končni izdelek pa je nesprejemljiv. Poleg tega, da je napačno preveden osrednji pojem, lahko na splošno rečemo, da prevladujejo na videz manjše napake pri uporabi predlogov, predvsem v stalnih besednih zvezah. Vendar vemo, da prav idiomatika loči dobrega govornika od tistega, ki ima v glavi vsekozi še strukture svojega jezika. Po številno-

sti sledijo napake, ki so posledica dobesednega prevajanja oziroma upoštevanja napačnega pomena (verjetno prvega v slovarju), in šele nato slovnične zmote, kar je za računalnik pohvalno.

Pri primerjavah računalniških prevodov ne gre toliko za korekcijo izdelkov v smislu vaj iz prevajanja, temveč predvsem za ugotavljanje procesov, ki ob tem potekajo v računalniku, in za vrednotenje, katere izmed postopkov (pri tem se pokaže, kako zahtevno je prevajanje) je računalnik (že) zmožen zadovoljivo izvajati. Zato ob podrobnejšem obravnavanju prevoda v nemščino ne bomo omenili prav vsake malenkosti, temveč bomo poglobitve napake strnili v skupine, to pa ne pomeni, da napak, ki jih morda ne bomo izrecno omenili, ni.

Eno največjih težav povzroča prevajanje **besednih zvez**. Če pogledamo primere, kakršen je prevod zveze *speaking on* v *das Sprechen auf der Rolle*, vidimo, da računalnik ni zmožen dojeti besedne zveze kot dejanske celote, in prevaja vsak del posebej. Ker je predlog *on* v angleškem jeziku izredno mnogoplasten, je tudi prevodnih možnosti veliko. Obravnavano besedilo kaže, da je računalnik le redko sposoben izbrati pravo, saj ne upošteva zahtev ciljnega jezika. V našem primeru je angleški *on* prevedel z *auf*, vemo pa, da glagol *sprechen* v nemščini (tudi če je substantiviran) zahteva predlog *über*. Podobne primere zasledimo v prvem odstavku, kjer bi v nemščini zadostovalo, če bi rekli: *obwohl einige Puristen dagegen sind*, računalnik pa je »vestno« in ne da bi se oziral na nastalo stavčno strukturo, prevedel še angleški predlog *of*, ki ga je imel ob sebi glagol *to disapprove*, v nemški predlog *davon*, čeprav ta v zvezi *dagegen davon* nima nikakršnega smisla. Prav tako bi v prvem odstavku zadoščalo, če bi *most of the economies* preprosto prevedli z *die meisten Wirtschaften* (ali bolje *Wirtschaftssysteme*), saj je predlog *von* povsem odveč. Takih primerov je v besedilu kar precej, omenimo naj le še tistega ob koncu zadnjega odstav-

ka, kjer angleški glagol *to be capable* zahteva rabo predloga *of*, nemški glagol *fähig sein* pa potrebuje ob sebi le roditeljski (nečesa sem zmožen) ali kvečjemu predlog *zu*, nikakor pa ne predloga *von*, a prav tega je uporabil računalnik.

Druga skupina grobih napak grozi pri vsakršnem prevajanju: gre za **dobesedno prevajanje**. V našem primeru so dobesedno prevedeni ključni samostalniki ali pridevniki, kar včasih privede do izrazov in zvez, ki v ciljnem jeziku sploh ne obstajajo. Prvi primer nas zbode v oči že v naslovu, saj *native-speaker* ni preveden kot *Muttersprachler*, temveč je skovan nov izraz *der einheimisch-Sprecher*, ki je popolnoma nepravilen: prvič ga nemščina ne pozna in ne uporablja, drugič pa gre za povezavo med pridevnikom in samostalnikom, kakršna v nemščini ni mogoča. Če bi že hoteli napraviti kolikor toliko pravilno skovanko, bi moral biti pridevnik *einheimisch* vsaj opremljen z ustrežno pridevniško končnico v primernem sklonu. Izraz *non-mother tongues* bi verjetno prevajali kar z izrazom *Fremdsprachen*, računalnik pa je spet ubral pot dobesednega prevajanja in ustvaril popoln nesmisel: *nicht-Mutter Zungen*. Nemščina dopušča združevanje več besed v eno samo (daljšo), zato bi ta izraz verjetno lahko pisali skupaj, če bi le bil kolikor toliko ustrezen. Računalnik je *tongue* namreč prevedel kot *Zunge*, kar v nemščini že nekaj stoletij (besedi imata res skupen izvor) pomeni le telesni organ 'jezik', ne pa tudi jezika v smislu angleškega izraza *language*; tega bi računalnik verjetno pravilno prevedel z nemškim samostalnikom *die Sprache*. Problematici so tudi »slovarski prevodi« izrazov, kot so *generally* v *gewöhnlich*, kar pomeni 'navadno', zato bi bilo primernejše uporabiti izraz *im großen und ganzen* ali *generell* (na splošno); *was received* v *bekommen*, kar pomeni dobesedno 'dobiti, prejeti' in ne sprejeti, za kar bi morali uporabiti glagol *empfangen*; fraza *as different as* je prevedena z *so ander wie*, pri čemer *ander* nič ne pome-

ni in bi bilo treba reči npr. *unterschiedlich*, *even* (celo) pa v *eben* (pravzaprav), kar je etimološko sicer sorodno (morda pa računalnik pri prevajanju uporablja to načelo?), vendar v danem primeru nepravilno, ker bi morali reči *sogar* (celo). Ob koncu tega sklopa naj omenimo le še ljubek spodrsrlaj, saj je računalnik v frazi *little point* besedo *point* (v nasprotju s prevodi v druge jezike) prevedel nedobesedno (in pravilno!) kot *Sinn* (smisel) in ne kot *Punkt* (točka), je pa zato pridevnik zvesto prenesel: *kleinen Sinn in einer Sache sehen* v nemščini ne pomeni nič; že če bi izpustili en sam 'l', pa bi bila fraza sicer nekoliko bolj zaostrena kot v angleškem izvirniku, vendar vsaj smiselna, namreč *keinen Sinn ...* (nobenega smisla ne vidim v tem).

Seveda je namen prevajanja predvsem prenos pomena, vendar (razen izjemoma, ko lahko priskočijo na pomoč še roke in mimika) pomembno vlogo igra tudi **slovnicična pravilnost**. Glede na to, da angleški jezik ne pozna sklanjanja samostalnikov ter pregibanja členov in pridevnikov, moramo priznati, da je računalnik delo opravil osupljivo dobro. Tudi glagolske oblike so, kar zadeva število, osebo in celo čas, najpogostejše rabljene pravilno, za kar moramo računalnik spet pohvaliti. Slabo obvladovanje slovnice bi mu lahko očitali, recimo, v zadnjem odstavku, kjer je sklop *the earlier mentioned critic* preveden kot *der frühere erwähnt Kritiker* namesto pravičnega *der früher erwähnte Kritiker*. Sicer pa bi lahko na splošno rekli, da računalnik slovnicične napake dela predvsem tam, kjer napačno razume strukturo stavka. Tako stavka *the fact is that translation ... does take place* ni razumel kot glavnega in odvisnega stavka, zato je *that* pojmoval kot določni zaimsek (tisti prevod) in ne kot uvod v odvisni stavek 'da' ali v nemščini *daß*. Nemški prevod *die Tatsache ist diese Übersetzung ...* je tako brez pomena. Težave nastajajo tudi pri prevajanju zaimka *it*, saj ga je treba uskladiti z ustreznim spolom samostalnika v nemškem jeziku, česar računalnik

ne napravi. Najhujše težave pa je »umetni prevajalec« imel v zadnjem stavku, kjer je napačno tako rekoč vse: *to have in mind* v dobesednem prevodu *in Verstand haben* ne pomeni nič, *professionally* bi bilo v danem kontekstu bolje prevesti *professionell* kot *berufsmäßig*, pa še marsikaj drugega se najde. V sklopu slovnicičnih napak naj omenimo le še eno: računalnik angleškega samostalnika *waste* ni prepoznal kot samostalnika 'odpadki', temveč ga je prebral kot pridevnik 'odpaden, odvečen', s tem pa prevod ostane brez samostalnika oziroma, kar je še huje, spremeni se celoten pomen: namesto *Beseitigung der radioaktiven Abfälle* (odstranjevanje radioaktivnih odpadkov) beremo *radioaktive überflüssige Beseitigung*, kar bi v slovenščini pomenilo 'radioaktivno odvečno odstranjevanje'.

Prevajalcem v nemški jezik (pa naj bo materni ali nematerni) se torej računalniške konkurence še nekaj časa ni treba bati. Elektronski pripomočki so nam v obliki slovarjev že zdaj v veliko pomoč, verjetno se bodo kmalu uveljavili tudi pri prevajanju formularjev in drugih besedil, ki se malo razlikujejo, kot samostojni prevajalci pa še ne tako kmalu.

Amalija Mergole: Španščina

El papel del nativo-portavoz

Yo doy la bienvenida al tema de esta conferencia, desde que abre un problema que se ha ignorado a menudo deliberadamente: el hecho es esa traducción en las lenguas de la no-madre que tiene lugar, aunque algunos puristas desaprobaban de él. Si no tuviera lugar, la mayoría de las economías de Europa oriental, central y del sur vendría a un standstill abrupto.

Mi propio interés en este tema empezó hace veinte años cuando yo escribí "El Tercer Idioma" a un libro – un análisis de algunos de los problemas comunes en traducción de

lengua de no-madre. Aunque el libro generalmente fue recibido bien, un crítico con desdén nombrado que él pudiera ver "el punto pequeño analizando traducción que debe ser hecha por portavoces nativos – si hecho en absoluto!" Desgraciadamente, esta actitud todavía puede encontrarse, particularmente en países con idiomas de difusión mayor llamado.

Mi razón, entonces, por hablar en el papel del portavoz nativo es en parte responder a los puristas, como el crítico mencionado más temprano, y en parte para ofrecerles estímulo a los muchos traductores excelentes que a menudo tienen que traducir en la lengua de la no-madre. Yo tengo en mente los muchos traductores en Slovenia y en otra parte, quién es a menudo capaz de traducir en más de un idioma extranjero, y quién puede tratar profesionalmente con áreas sujetas tan diferente como la ley del contrato y cardiología, economía y ecología, o incluso – la disposición desechada radiactiva.

Tudi pri računalniškem prevodu v španski jezik zasledimo številne napake, ki izhajajo predvsem iz preveč avtomatičnega in nereflektiranega prenašanja besed iz izhodiščnega jezika v ciljnega.

Ponekod gre za **napačno dobessedno prevajanje**, na primer že v naslovu, kjer bi bilo ustrežnejše govoriti o *hablante nativo* kot o *nativo-portavoz*, saj *portavoz* ni *speaker* v smislu govorca, temveč 'nosilec zvoka' ali 'zvočnik'. Podobno nesprijemljivo v španščini zveni *lengua de la no-madre*, kar bi morda lahko poenostavili z izrazom *lengua extranjera* ali s čim podobnim. Tudi *eastern Europe* bi ustrežnejše prevedli z izrazom *Europa del este* namesto eksotičnega izraza *Europa oriental*, ki ga je izbral računalnik. Še več težav je pri prenesenem pomenu, kjer je izraz *to see little point in* preveden kot *ver punto pequeño en* (dobessedno: videti majhno piko v) namesto, recimo, *no ver ningun sentido*.

Pri navedenih primerih lahko rečemo, da je računalnik še nekoliko »razmišljal«, vendar segel po napačni (najpriročajši?) različici, pri **frazah** pa moramo ugotoviti, da se nikakor ni spuščal v iskanje povezav med stavčnimi členi in je dobessedno prevedel vse predloge, čeprav jih španščina v nekaterih primerih niti ne potrebuje ali pa zahteva povsem drugačno stavčno zgradbo. Tako za prevod angleške besedne zveze *to deal with something* v španščini zadostuje že *tratar* ali kvečjemu zveza *tratar de* in je predlog *con*, ki ga je računalnik zvesto prenesel iz angleščine, povsem odveč. Prav tako bi namesto *hablar en el papel* morali reči *hablar sobre ...*, vendar je izhodiščna fraza pač *to speak on* in računalnik tega ni spreminjal.

Na enem mestu celo ni spremenil ničesar in je enostavno **obdržal angleški izraz** *standstill*, saj verjetno v svojem slovarju ni našel ustreznice.

Zasledimo tudi **precej slovničnih napak**; te verjetno vsaj deloma izvirajo iz izrazito različnih jezikovnih struktur. Preveč prostora bi porabili, če bi se na tem mestu spuščali v obravnavanje rabe španskih določnih in nedoločnih členov pred samostalniki, kjer se je računalnik pogosto napačno odločil oziroma preveč ravnal le po angleškem izvirniku. Prav tako španščina ob glagolih ne potrebuje osebnega zaimka *yo* (jaz), saj se glagolska oseba izraža s končnicami – kakor v slovenščini. Napačno je preveden tudi zaimek *it* v prvem odstavku, kjer bi namesto moškega spola morali uporabiti ženskega, saj se zaimek nanaša na samostalnik *la traducción* (prevod), ta pa je ženskega spola. Podobnega neujemanja je še posebej veliko v zadnjem odstavku, kjer je govor o prevajalcih v množini (*traductores*), nato pa sledi odvisnik v ednini *quien es ... capaz ...* Podobno je neujemanje pridevnika v naslednjem stavku, kjer je govor o *áreas ... tan diferente*, pri čemer bi bilo pravilno reči *diferentes*, saj je tudi samostalnik *áreas* (področja) v množini. Ob tem naj omenimo le še,

da bi bilo *subject areas* vsekakor pravilneje prevajati z izrazom *áreas temáticas* kot *áreas sujetas*, kar je praktično brez pomena. Tudi izraz *áreas* je precej dobeseden.

Če primerjamo prevode v različnih svetovnih jezikih, ki jih je opravil računalnik, hitro ugotovimo, da »bere le enkrat«. To pomeni, da se pri posameznem prevodu ne oddaljuje od svojega prvotnega razumevanja besedila oziroma ne prevaja v vsak jezik posebej in se neposredno ne vrača k izvirniku, temveč črpa iz bralne različice, kakršno si je pač ustvaril »na prvi pogled«. Zato se nekatere večje napake pojavljajo v vseh prevodih. Samostalni *waste* (odpadki) je na primer enkrat za vselej razumel kot pridevnik 'odpaden' in ga tako prevaja v vse jezike, ne da bi se zavedal brezsmiselnosti nastalih konstrukcij. Prav tako je prevajalno orodje stavek *I wrote a book "The Third Language"* razumelo kot dativ »pisal sem knjigi« in temu ustrezno napačen je tudi prevod v španščino *yo* (že ta zaimек je odveč) *escribí "El Tercer Idioma"* (nesprejemljiv vrstni red) *a un libro* ali na primer v nemščino: *als ich einem Buch "Die Dritte Sprache" schrieb*. Problematična je velika začetnica vseh besed v naslovu, kar je v angleščini uveljavljeno. V španskem prevodu opazimo še en podoben primer: glagol *noted* v stavku *one reviewer scornfully noted* je računalnik očitno prebral kot pridevnik in ga temu primerno prevedel z *un crítico ... nombrado*, kar vsekakor ne ustreza izvirniku, da ne govorimo o siceršnjem besednem redu v celotnem besedilu; ta je večkrat napačen kot ne.

Na podlagi povedanega ugotavljamo, da se računalnik pri prevajanju v španski jezik (verjetno tudi zaradi oddaljenosti obeh jezikov) ni posebej dobro odrezal. Avtor izvirnika sicer zagovarja prevajanje v nematni jezik, saj je to včasih gotovo neizogibno, za računalniško orodje pa za zdaj še vsekakor pretežka naloga.

Barbara Juršič: Portugalščina

O papel do nativo-locutor

Eu dou boas-vindas o tema desta conferência, desde que abre um assunto que foi ignorado frequentemente deliberadamente: o fato é aquela tradução em línguas de non-mae acontece, embora alguns puristas desaprovelem disto. Se nao acontecesse, a maioria das economias de Europa oriental, central e meridional viria a um standstill abrupto.

Meu próprio interesse neste tópico começou vinte anos atrás quando eu escrevi para um livro "O Terceiro Idioma" – uma análise de alguns dos problemas comuns em tradução de língua de non-mae. Embora o livro geralmente foi recebido bem, um revisor desdenhosamente notável que ele pudesse ver "pequeno ponto em tradução de analysing que deveria ser feita por locutores nativos - se feito nada"! Infelizmente, esta atitude ainda pode ser encontrada, particularmente em países com idiomas de difusão principal denominada.

Minha razão, então, por falar no papel do locutor nativo é em parte responder aos puristas, como o crítico mencionado mais cedo, e em parte oferecer encorajamento aos muitos tradutores excelentes que frequentemente têm que traduzir na língua de non-mae. Eu tenho em mente os muitos tradutores na Eslovênia e em outro lugar, que estão frequentemente capazes de traduzir em mais de um idioma estrangeiro, e que pode se tratar profissionalmente de áreas de assunto tão diferente quanto lei de contrato e cardiologia, economia e ecologia, ou até mesmo – disposição desperdício radioativa.

Pri računalniškem prevajanju iz angleščine v portugalščino seveda ni bilo mogoče pričakovati dobrega izdelka, ker jezika nista iz iste jezikovne skupine niti nista bila nikoli v takih stikih kot npr. angleščina in francoščina. Pre-

vod bi bil komu, ki ne pozna angleščine in ni zelo »doma« v jezikoslovju, v drugem odstavku pravzaprav skoraj čisto nerazumljiv oziroma bi ga tudi še tako dobronameren bralec na več mestih razumel napačno. Zaradi kopice napak pri idiomatiki, dobeseidnega prevajanja, slovničnih napak in nerazumljivosti nasploh ga moramo na žalost razglasiti za nesprejemljivega. Očitno računalnik brez oziranja na predhodno besedilo in besedilo, ki sledi, odločno in enkrat za vselej izbira prvi pomen besed, ki ga najde v slovarju, in ne razume besedila (ali vsaj stavka) kot celote, ampak ga secira na posamezne besede. Računalnik deluje avtomatično. Kako le drugače, bi se lahko vprašali, saj je vendar stroj. Morda bi bilo za izboljšanje strojevega uspeha treba nekako spremeniti programe za tovrstno prevajanje?

To zdaj ni naše delo, zato podrobneje poglejmo, kako se je računalnik jezikovno znašel z našim besedilom. Ustavili se bomo pri glavnih skupinah napak in ne bomo obravnavali vsake malenkosti posebej.

Začela bi z osrednjimi pojmi besedila. Omeniti moram, da se v prevodu izredno čuti vpliv angleščine, torej izhodiščnega jezika. Že v naslovu se pojavi nerodnost, kajti *native-speaker* je preveden neposredno, kot *nativo-locutor* (domačin govorec). To spremeni pomen, saj bi morali *nativo* le postaviti za *locutor* in bi ta postal njegov iskani pridevnik, seveda pa sprememba pomena ni tako korenita kot npr. pri nehvaležni (za prevajanje) besedni zvezi 'nematerni jezik', ki se celo v slovenščini sliši nekoliko okorno. Prevod *língua non-mae* je popolnoma zgrešen, ker je v portugalsščini latinski 'non' doživel nazalizacijo in se zdaj glasi 'nâo', *língua mae* (če vzamemo najprej nezanikano različico) pa bi pomenilo prajezik, jezik, iz katerega drugi izhajajo. Želeni 'materni jezik' se ujema z *língua materna*, to bi torej morali zanikati ali pa besedno zvezo nadomestiti z *língua estrangeira* (tuj jezik).

Poleg tega se pojavljajo besede, ki jih računalnik ni našel v svojem besednem zakladu,

zato jih je razglasil za neprevedljive in jih pustil kar v izvorniku. V našem besedilu sta to npr. besedi *standstill* in *professionally*. Kaj takega se ne bi smelo zgoditi, a kaže, da sestavljavec programa le ni mogel predvideti vseh različic iz enega korena, kajti besedi, ki ju navajamo kot primer, nista tako eksotični, da bi bili v uporabi zelo redko.

Velike preglavice delajo računalniku preneseni pomeni besed, saj jih ne prepozna in jih prevaja dobeseidno. To se lepo vidi pri prevodu angleškega *little point*, kjer avtor govori o 'malo smisla', ubogi računalnik pa je to prevedel s *pequeno ponto* (majhna pika/točka). Od računalnika po mojem res ne moremo pričakovati, da bo prodril v globine smisla, ki ga je besedi pripisal pisec, zato so besede, uporabljene v prenesenem pomenu, praktično največji trn v peti strojnemu prevajanju, kajti prevedeno postane v ciljnem jeziku popolnoma nerazumljivo. Pri tem bi rada omenila, da je naše besedilo skoraj malo preveč »literarno« za računalnik; pri prevajanju strogo strokovnih besedil, kjer je v rabi natančno določen in omejen besednjak in kjer vsaka beseda nosi točno določen pomen, bi mu preneseni pomeni povzročali veliko manjše preglavice (redkeje bi naletel nanje). Menim, da bi pri takih strokovnih besedilih nekoč v prihodnosti računalnik lahko postal precej koristen in bi bili tudi njegovi izdelki lahko boljši, kot so bili tokrat. Tak dobeseidni prevod je še *Eu tenho em mente* iz angleškega *I have in mind*; namesto želenega 'v mislih imam' prevod v portugalsščino pomeni 'nameravam'.

Računalnik je imel pri prevajanju iz angleščine v portugalsščino velike težave tudi s slovnico. Pogosto ni sposoben prepoznati besednih vrst, npr. ko navajamo, da je neki kritik posmehljivo pripomnil to in to, v angleščini *one reviewer scornfully noted*, v portugalsščini glagol v pretekliku nenadoma postane pridevnik in glagol izgine, tako da se ta del glasi precej smešno *um revisor desdenhosamente notável*, kar bi pomenilo 'nesramno ugleden kritik'.

Poseben problem so členi. Portugalščina jih ima »zelo rada«, uporabljajo se tudi pred osebnim in svojilnim zaimkom, kar je posebnost že v družini romanskih jezikov. Namesto *Meu próprio interesse* bi bilo prav *O meu próprio interesse* itn. V besedilu je opaziti, da je računalnik pomešal različne vrste zaimkov, npr. na začetku, ko je relativni zaimek zamenjal s kazalnim: *the fact is that translation ... does take place* in 'da' prevedel s 'tisto' (tisto prevajanje): *o fato é aquela tradução ... acontece* (tudi izbira zadnjega glagola ni posrečena; bolje bi bilo *se faz* ali kaj podobnega). Ta stavek zaradi zamešanega zaimka tudi ni slovnično pravilen ('dejstvo je tisto prevajanje ... se dogaja').

Težave so še pri prepoznavanju ednine in množine, kot je razvidno iz zadnjega stavka, in pri ujemanju pridevnika s samostalnikom, npr. pri *áreas ... tão diferente* namesto *diferentes* (tudi *áreas de assunto* je neposrečena izbira, bolje bi bilo *áreas temáticas*).

Slovnica romanskih jezikov se precej razlikuje od slovnice germanskih jezikov, tukaj angleščine, zato ta kot izhodiščni jezik za prevajanje v romanski jezik že po pravilu pomeni »nevarnost«, da bo v strojnem prevodu mrgolelo vsaj drobnih napak, ki izhajajo iz razlik med jezikoma v skladnji, uporabi časov (čeprav tu napake niso najbolj zaznavne), glagolskih načinov, v besednih zvezah itn.

Členi v funkciji predmeta se postavljajo za glagol, npr. *Eu faço-o bem* ('to' (predmet) dobro naredim), razen če pred glagolom stoji prislovno določilo časa ali veznik, ki uvaja podredni stavek, npr.: *embora alguns puristas o desaprovem* (namesto *desaprovem disto*). Tu gre za drugačno besedno zvezo kot v angleščini, kjer se glagol *to disapprove* veže s predlogom *of*, kar se ne sklada s portugalsčino, kjer je pravilno *desaprovar + neposredno vezani predlog* (v *tožilniku*). Prav tako je angleški *speak on the role* preveden v *falar no papel*, kjer bi namesto predloga *em* ustrezal *de*. Računalnik torej ne izbere pravega prevoda za ta angleški predlog, ker ne vidi povezave z

glagolom, ne zazna besedne zveze. Vidimo, da veliko težav povzročajo slavni predlogi v besednih zvezah, ki jih prav neslavno mešamo tudi, ko tuj jezik že precej obvladamo. Pri idiomatiki se seveda zelo hitro ločita tisti, ki res obvlada jezik, in oni, ki se opira na strukturo svojega maternega jezika.

Hud primer računalnikovega nerazumevanja je pomensko neskladje, dobljeno z vrinjenim predlogom *para*, saj je računalnik angleški stavek *I wrote a book "The Third Language"* razumel, kot da je v njem uporabljen daljnik 'pisal sem knjigi' in ne 'ko sem napisal knjigo'; v portugalsčini *quando eu escrevi para um livro*, kar pomeni, da pisec ni avtor knjige, ampak je napisal le prispevek zanjo. Iz zadnjega stavka je nastal popoln nesmisel, posebej kar zadeva radioaktivne odpadke.

Če povzamem, je besedilo tistemu, ki se vsaj malo spozna na jezike in malo povrta po možganih, razumljivo, razen morda srednjega dela, kjer je govor o pisanju knjige, o tem, kdo je njen avtor in kaj je bilo z nesrečnim kritikom. Na splošno je prevod okoren in neroden, skratka nesprejemljiv, opazi se, da ga ni delal človek. V njen mrgoli čisto logičnih skladenjskih napak in tistih, ki so plod dobesednega prevajanja prenesenih pomenov in fraz, zaplete se tudi pri sestavljenih besedah in podredjih ter zaimkih vseh vrst, ti pa so v portugalsčini precej občutljiva tema.

Mislím, da bi morali prevajanje za zdaj še pustiti »človeškim« prevajalcem, morda pa bodo zelo strokovna besedila nekoč le sposobni prevzeti stroji. Pomembno je, da ne bi tudi mi postali roboti in kmalu ne bi več znali niti svojega maternega jezika.

Rada bi dodala, da nam je računalnik posredno lepo pokazal, kako zahtevno delo je prevajanje. Pri tem v človeku poteka vrsta procesov hkrati, potrebnega pa je tudi veliko znanja, občutek za jezik in sposobnost živeti se v besedilo. Tako nazorno vidimo, da to ni le navadno prenašanje besede za besedo iz izhodiščnega jezika v ciljnega.

Snježana Muzica:

Francoščina in italijanščina

Analiza računalniškega prevoda iz angleščine v francoščino in italijanščino je pokazala, da je kakovost strojnega prevoda šele na osnovni stopnji in ne ustreza zahtevam, s katerimi opredeljujemo sprejemljiv prevod, saj ga ni mogoče razumeti brez pomoči izvirnika. Med največje pomanjkljivosti štejemo avtomatsko prestavljanje besed iz izhodiščnega jezika v ciljnega in prilagajanje strukture ciljnega jezika izhodiščnemu. Poglejmo, kakšne pomanjkljivosti in dobre strani ima francoski strojni prevod.

Le rôle du natif-orateur

J'accueille le thème de cette conférence, depuis qu'il ouvre une question qui a souvent été ignorée délibérément: le fait est cette traduction dans langues de la non-mère a lieu, bien que quelques puristes en désapprouvent de. S'il n'avait pas eu lieu, la plupart des économies de l'est, le central et Europe du sud viendraient à un arrêt abrupt.

Mon propre intérêt dans ce sujet a commencé il y a vingt années quand j'ai écrit La Troisième Langue "à un livre" – une analyse de quelques-uns des problèmes communs dans traduction de la langue de la non-mère. Bien que le livre ait bien été reçu généralement, une critique dédaigneusement distingué qu'il pourrait voir "petit point dans analyser traduction qui devrait être faite par les locuteurs natifs – si fait à tout"! Malheureusement, cette attitude peut encore être rencontrée, en particulier dans pays avec langues de diffusion majeure soi-disant.

Ma raison, alors, pour parler sur le rôle du locuteur natif est répondre aux puristes en partie, tel que la critique mentionnée plus tôt, et en partie offrir l'encouragement aux grand nombre de traducteurs excellents qui souvent doivent traduire dans la langue de la non-

mère. J'ai dans esprit les grand nombre de traducteurs en Slovénie et ailleurs, qui sont souvent capables de traduire dans plus qu'une langue étrangère, et qui peut traiter des régions soumises aussi différent que loi du contrat professionnellement et cardiologie, économie et écologie, ou même – disposition du gaspillage radioactive.

Groba napaka je narejena že v naslovu pri besedni zvezi *natif orateur*. Kot sem uvodoma povedala, je besedna zveza samodejno prenesena iz angleščine v francoščino tako, da je računalnik najprej prevedel pridevnik *native* v *natif* in nato samostalni *speaker* v *orateur*. V Velikem angleško-slovenskem slovarju najdemo ustreznice, kot so govornik, govorec, besednik. V Laroussevem slovarju najdemo tole razlago: *mot anglais, celui qui parle 1. président de la Chambre des communes, en Grande-Bretagne, 2. président de la Chambre des représentants, aux Etats-Unis / Speaker-speakerine: annonceur, annonceuse (radio, télévision)*. Ker je beseda večplastna, je treba izbrati izraz, ki ustreza izhodiščnemu besedilu. Računalnik je morda izbral prvo besedo in jo vstavil v prevod, zato smo namesto govorec dobili govornik. Če pa beremo besedilo naprej, ugotovimo, da v njem uporabi tudi pravi izraz *locuteur natif*.

Če primerjamo stavčno zvezo v francoščini *Le fait est cette traduction* z angleško besedno zvezo *the fact is that translation*, ugotovimo, da je zaradi sistematične napake prevajanja posameznih besed računalnik zamenjal veznik, ki uvaja odvisnik, s kazalnim zaimkom. Pravilneje bi torej bilo *Le fait est que*.

Ker imata francoščina in angleščina veliko podobnega besedišča, moramo paziti predvsem na eno od najzahrbtnjših pasti – na »lažne prijatelje«. Gre za besede, ki se zaradi podobnosti napačno uporabljajo. V obeh besedilih naletimo na besedo *abrupt*. Kot razlaga dr. Anton Grad v Francosko-slovenskem slovarju, pomeni beseda v francoščini *strm, str-*

mo padajoč, fig. robat, osoren, grob. V Laroussovem francoskem slovarju je razlaga taka: adj. 1. *dont la pente est raide, escarpée* 2. *rude et entier, en parlant de qqn, de son comportement*. Za angleški izraz najdemo v Velikem angleško-slovenskem slovarju, elektronska izdaja, verzija 1.0., tole razlago: *odsekan, prekinjen, nenaden, nepričakovan, strm, osoren, surov, zadirčen*. Glede na vrsto sopomenk ugotavljam, da francoska beseda *abrupt* nima pomena nenaden, nepričakovan in je zato smisel zgrešen. Morda bi bilo primerneje uporabiti besedo *brusquement* – nenadoma, ki je, zanimivo, zelo blizu besedi *brusque* – odsekan.

Zaradi samodejnega prestavljanja besed iz enega jezika v drugega nastajajo tudi nove skovanke, ki v ciljnem jeziku ne obstajajo, npr. *langues de la non-mère*. Ker ima jezik zaradi plastičnosti možnost uporabe drugih izrazov, ki semantično ustrezajo pojmu, bi bilo treba tu uporabiti besedno zvezo *tuj jezik* ali *langue étrangère*.

Moram priznati, da me je presenetila pravilna raba naklona v dopustnem odvisniku (*subjonctif*), ki povzroča marsikateremu tujemu in celo domačemu govorcu veliko težav: *Bien que le livre ait bien été reçu*.

Če analiziramo vsako besedo posebej v naslednjih stavkih: *one reviewer scornfully noted that he could see little point in analysing translation; une critique dédaigneusement distingué qu'il pourrait voir petit point dans analyser traduction*, ugotovimo, da je besedo *one* morda razumel kot nedoločni člen ženskega spola *une*. Beseda *reviewer*, ki je v francoščino prevedena kot *critique*, lahko pomeni tako *kritik* kot *kritika*. Ker je pred samostalnikom nedoločni člen ženskega spola, dobimo pomen *kritika*. Beseda *scornfully* pomeni v francoščini *dédaigneusement, avec mépris* – *prezirljivo, zaničljivo*, kar je sicer točno, vendar se pomen besedne zveze spremeni, ker računalnik glagol v pretekliku *noted* zamenja za pridevnik *znan, slaven, razvpit*. Računalnik zamenja ti dve jezikovni ka-

tegoriji, zato je jasno, kako je nastala čudna besedna zveza, ki pomeni *prezirljivo izbrana kritika*.

Besedna zveza *little point* je prevedena v običajni rabi *petit point*, ki pomeni *majhna točka*, in ne v prenesenem pomenu, kot je *peu de sens* ali malo smisla.

V angleškem jeziku raba členov ni tako striktna kot v francoščini, zato računalnik člena tam, kjer ga v angleškem besedilu ni, ne postavi niti v francoskem prevodu, kot je razvidno iz prejšnje stavčne zveze.

Ponovno moram pohvaliti računalnik, saj doda obrazilo ženskega spola preteklemu deležniku, ki sledi pomožnemu glagolu *être* v prislovnem odvisniku *traduction qui devrait être faite*.

Predložne zveze so tudi šibka točka, zaradi prilagajanja strukture ciljnega jezika izhodiščnemu. Angleška predložna zveza *speak on* je v francoščini praviloma *parler de*. Torej je v tem primeru predlog *sur* dobesečni prevod angleškega predloga *on*. Paziti je treba na uporabo predloga, ki spada h glagolu ciljnega jezika in ne izhodiščnega.

Ko se računalnik zaplete, nastanejo nove čudne skovanke, ki v besednih zvezah nimajo nobenega smisla in katerih nastanek si je težko razlagati, *subject areas* je npr. v francoščino prevedel *régions soumises* ali *podvržena področja*.

Besedna zveza *radioactive waste disposal* je v francoščino prevedena kot *disposition du gaspillage radioactive*. V Velikem angleško-slovenskem slovarju najdemo za besedo *disposal* tele pomene: *razpolaganje, razpored, odstranitev, odprava, izročitev, prodaja, moč, oblast*. Tudi tu je, kot kaže, uporabil prvi pomen *razpolaganje*, zato morda v francoščini prevod *disposition*. Če pobrskamo po slovarju, ugotovimo, da je ustreznica za angleško besedo *waste* spet prva beseda v vrsti ustreznih *razsipavanje, trošenje, izguba, odpad*. Morda je zato v francoščino prevedena kot *gaspillage* ali *razsipavanje*.

Zaradi samodejnega prestavljanja besed prav tako zgreši pri besedi *since*, ki ima vlogo veznika (saj, ker) in predloga (od). Računalnik besedo, ne glede na smiselnost uporabe, prevede z *depuis* (od) namesto *suisque* (saj). In spet smo pri sistematični napaki, ki se pojavlja vsakokrat, ko računalnik naleti na večplastne ali fleksibilne besede. Sploh je za pogosto rabljene besede značilno, da so večpomenske, zato bi bilo treba prav tem nameniti večjo pozornost.

Il ruolo del nativo-oratore

Accolgo cordialmente il tema di questa conferenza, da quando apre un problema che spesso è stato ignorato intenzionalmente: il fatto è quella traduzione in lingue della non-madre succede, anche se alcuni puristi ne disapprovano. Se non succedesse, la maggior parte delle economie di Europa orientale, centrale e meridionale verrebbe a una sosta improvvisa.

Il mio proprio interesse in questo tema cominciò venti anni fa quando scrissi La Terza Lingua a un libro – un'analisi di alcuni dei problemi comuni in traduzione di lingua di non-madre. Sebbene il libro generalmente fu ricevuto bene, uno censore sdegnosamente celebre che lui potesse vedere punto piccolo nell'analizzare traduzione che sarebbe fatta da oratori nativi – se fatto a tutti! Questo atteggiamento ancora può essere incontrato sfortunatamente, particolarmente in paesi con lingue di diffusione maggiore e così-chiamata.

La mia ragione, poi per parlare sul ruolo dell'oratore nativo è in parte rispondere ai puristi, come il più primo critico menzionato e in parte offrire incoraggiamento ai molti traduttori eccellenti che spesso devono tradurre nella lingua della non-madre. Ho in mente i molti traduttori in Slovenia e altrove, chi spesso è capace di tradurre in più di una lingua straniera, e chi può dare professional-

mente con aree soggette diverse come legge del contratto e cardiologia, economie e ecologia o anche – disposizione dello spreco radioattiva.

Pri italijanščini se pojavljajo skoraj enake napake, z manjšimi razlikami. Zanimivo je, da je računalnik prepoznal samostalniško moškega spola z obrazilom ženskega spola -a, kot je *il tema*. Takih primerov je v italijanščini malo in so izjeme.

Omenili smo že, da v francoščini prepozna naklon *subjunctif*. Pri italijanščini pa tega naklona *congiuntivo* ne prepozna in uporablja povedni naklon: *Sebbene il libro fu ricevuto generalmente bene*.

Kot pri francoščini se tudi pri italijanščini pojavi težava, ko gre za angleško besedico *since*, ker računalnik uporabi časovni predlog *da quando* (*odkar*) namesto veznika *poiché* (*saj*). Pri italijanskem prevodu prav tako uporabi kazalni pridevnik *il fatto è quella traduzione* namesto veznika *il fatto è che*.

Pri francoščini se je računalnik najprej zmotil, potem pa je našel pravo ustreznico za domačega govornika, pri italijanščini pa ne in je *native-speaker* prevedel enako kot v francoščini: *nativo-oratore*. Če pogledamo v angleško-italijanski slovar Dizionario Hazon Garzanti, najdemo v prevodu 1. *parlatore, oratore* 2. *annunciatore*. V novem Zingarellijevem slovarju Vocabolario della lingua italiana sem pod besedo *speaker* našla tole razlago v italijanščini: 1. *annunciatore radiofonico e televisivo/lettore o commentatore di un documentario, come voce fuori campo*. 2. *nel linguaggio sportivo, chi, attraverso un altoparlante, comunica al pubblico di una gara varie informazioni relative alla gara stessa*. 3. *nei paesi anglosassoni, presidente della camera dei deputati*.

Ustrezniče torej nisem našla in mi noben slovar ni mogel pomagati. Poskušala sem poiskati razlago besed, ki so si pomensko blizu, in sem pogledala pod *madrelingua*. Tako sem

našla, kar sem iskala: (*composto di madre e lingua: calco sul tedesco Muttersprache*) A. *la lingua della propria patria, che si è imparata da bambini*. B. *chi parla e insegna la propria lingua madre* (kdor govori in uči materni jezik). Iskanje ustreznice je včasih pravi podvig!

V italijanskem prevodu je za kritika uporabil pravilen izraz *recensore*, vendar je tudi tu prepoznal besedo *noted* kot pridevnik in jo prevedel tako kot v francoskem prevodu *prezirljivo slaven*. Beseda je sicer glagol v pretekliku in pomeni je *pripomnil*.

Tudi v italijanščino je besedno zvezo *little point* prevedel v prvotnem pomenu *punto*, ne pa v prenesenem pomenu *senso*.

Besedno zvezo *non-mother tongue* je prav tako prevedel po angleškem zgledu *lingua della non-madre*. Tu velja enako kot za francoski prevod – besedno zvezo bi lahko prevedel kot *lingua straniera* ali *tuj jezik*.

Ho in mente i molti traduttori in Slovenia e altrove chi spesso è capace di tradurre. Namesto veznika *chi* bi moral stati veznik *che*, saj gre za odvisnik v tožilniku, ne v imenovalniku.

Pri obeh besedilih je čutiti nekaj »crescendo«. Začetek je kolikor toliko razumljiv, potem pa postaja besedilo vse bolj nejasno. Nejasnost je očitna predvsem pri besednih zvezah – zaradi dobesednega prevoda nastanejo nove skovanke, ki v ciljnem jeziku ne obstajajo. Kot je iz analize razvidno, je napredek, kar zadeva slovnico, obetaven, veliko slabše se računalnik odreže pri semantiki, saj ne loči jezikovnih odtenkov. Tak problem se pojavi v italijanskem prevodu, kjer je za besedo *standstill* našel ustreznico *sosta*, kar pomeni postanek, v besedilu pa je govor o popolni ustavitvi.

Žal ni niti dveh jezikov, ki bi se semantično popolnoma ujemala, zato so besede brez ozadja psihološke, sociološke, zgodovinske, tehnične narave, poleg stilne raznovrstnosti in zvrstne razgibanosti, mrtve. Analiza pa potrjuje tudi to, da je jezik vse prej kot samo logi-

čen in ga, žal, ne moremo skrčiti na eksaktno znanost.

Sklep

Maja 1997 je računalnik Globoka modrina po šestih partijah premagal Garija Kasparova z izidom 3,5 : 2,5 (3 remiji). Pred desetimi leti, ko so šahovski programi premagovali domače mojstre, v dvobojih z rangiranimi šahisti pa so praviloma odpovedali, si nihče ni mislil, da se bo to zgodilo tako hitro – nekateri so menili, da kaj takega sploh ni mogoče.

Kako blizu ali daleč sta si šah in prevajanje? Pri šahu so pravila razmeroma preprosta, omejen je čas za razmišljanje, za dober izid je treba poznati teorijo (kam lahko vodi kaka pozicija) in prakso (izide iger na turnirjih), predvsem pa je treba videti več potez vnaprej. Pri prevajanju so pravila (lahko) zelo zapletena, čas za razmišljanje ni omejen (predvidevamo pa, da je v razumnih mejah – če računalnik prevaja bistveno počasneje od prevajalca, postane smiselnost postopka vprašljiva), za dober uspeh je treba poznati teorijo (oba jezika) in prakso (prejšnji prevodi s podobno temo), predvsem pa je treba gledati besedilo kot celoto in ne vsak stavek kot povsem samostojno in neodvisno enoto. Razen pri pravilih sta torej oba postopka v marsičem podobna. Razmeroma enostavno je uskladiščiti slovar, kjer beseda v enem jeziku ustreza besedi v drugem jeziku. Za izboljšanje učinkov strojnega prevajanja pa bi bilo treba uskladiščiti čim več prevodov fraz, saj bo te ob stalno naraščajočih računalniških zmogljivostih stroj vedno hitreje premlel. Problematična ostanejo pravila (pravzaprav izjeme) rabe obeh jezikov. Tu bo treba vložiti ogromno dela – ali pa pravila zelo omejiti in prevajalni program uporabiti samo za ozko specializirana področja – tako se praviloma strojno prevajanje uporablja sedaj. Že zdaj velja, da je na vsem svetu potrebnih toliko prevodov, da jih brez pomoči računalnikov sami prevajalci ne bi zmogli narediti, in

verjetno lahko pričakujemo, da bodo že čez nekaj let več prevodov napisali računalniki kot prevajalci. To seveda velja za bolj razširjene jezike, pri slovenščini smo še daleč od tega. Veliko besedil bo treba prevesti pred vstopom Slovenije v Evropsko unijo in ob njenem vstopu vanjo, zanimivo pa bo videti, kako se bodo tega lotili in kakšne izkušnje si bodo pridobili v Službi Vlade RS za evropske zadeve.

Morda bo k hitrejšemu razvoju strojnega prevajanja prispeval internet. Za zdaj je večina besedil v internetu v angleščini, pričakujemo pa lahko, da bo prej ali slej večina uporabnikov interneta z neangleškega govornega območja. Kdor bo tem ljudem zagotovil kolikor

toliko razumljive in ne predrage prevode v njihov materni jezik, bo verjetno pobral ogromne dobičke.

Lokacije na internetu

Globalink: <http://www.globalink.com>

Program Comprende: <http://comprende.globalink.com/beta/>

(Ob izidu revije ta lokacija morda ne bo več dosegljiva, zato za izhodišče vzemite prejšnji naslov.)

Systran: <http://babelfish.altavista.digital.com/cgi-bin/translate?>

<http://www.systransoft.com/>

Anica Rant

Poklic »prevajalec« oziroma imam šifro poklica, torej sem

Povzetek

Prevajalec ali tolmač kot poklic. Kako ga opredeliti? Kaj dela prevajalec ali tolmač in kako to postati? Govorimo o književnih, tehniških ali znanstvenih prevajalcih ter o sodnih, simultanih in konferenčnih tolmačih. Kaj imajo skupnega in kakšne so razlike med njimi?

Summary

Translator or Interpreter – as an occupation. How to define it? What is his/her scope of work, and how to become one? We speak about literary, technical or scientific translators; and about court, simultaneous and conference interpreters. What do they have in common and what are the differences?

Pred časom je Republiški zavod za zaposlovanje (RZZ) DZTPS poslal dopis, v katerem nas je poprosil za sodelovanje pri pisanju opisov poklicev. Seveda dopis ni bil poslan po naključju. RZZ v okviru tehnične pomoči PHARE pripravlja podlago za delovanje prvega centra za informiranje in poklicno svetova-

nje. Namen centra je zagotavljati objektivne informacije o svetu dela in izobraževanja.

Vsi občutimo, da se svet okoli nas spreminja, da se je spremenil način zaposlovanja. Nič več ni dovolj končati šolo, poiskati zaposlitev (v enem od velikih podjetij, na primer) in morda kdaj pozneje službo zamenjati, ker

drugod dobiš boljšo plačo ali ugodno posojilo. Ugodna posojila so stvar daljne preteklosti in celo druge države. Podjetja so propadla, se razdrobila, nastala so nova, zamenjala so lastništvo, spremenil se je način dela. Marsikdo je izgubil zaposlitev, še več pa je mladih, ki šele stopajo na poklicno pot. Stalnic iz preteklosti ni več, za vstop v svet nenehnega prilagajanja pa so potrebne informacije. Kaj bom delal, če se odločim za ta in ta poklic? Kakšne sposobnosti so potrebne? Kakšna izobrazba? Kje vse se lahko zaposlim?

Dopis RZZ pa nam je povedal še nekaj. Prevajalci nimamo niti svoje šifre poklica. Naš poklic se uvršča nekam med tajniška opravila.

In potem je UO ustanovil komisijo.

Torej, kaj pomeni poklic »prevajalec/prevajalka«? SSKJ pravi: »prevajalec: kdor se (poklicno) ukvarja s prevajanjem«. Predvsem nas zanima beseda v oklepaju: poklicno. Kako opredelimo osebo, ki se poklicno ukvarja s prevajanjem?

Glede na predmet in način dela lahko prevajalce razdelimo takole:

A) prevajalci

a) strokovni prevajalci – samostojni ali zaposleni

b) književni prevajalci – samostojni ali zaposleni

B) tolmači

a) sodni tolmači – samostojni ali zaposleni

b) konferenčni prevajalci – samostojni ali zaposleni

A) Prevajalci

a) Strokovni prevajalci

Osnovna dejavnost prevajalca je prevajanje različno dolgih besedil v ciljni jezik. Prevajalec napravi grob prevod, nato pa ga popravlja in izboljšuje do želene kakovosti in oblike. Pri tem je potrebna jezikovna in stvarna natančnost, da se ohrani pomen izvirnika in s tem čim večja terminološka in pomenska enakovrednost besedil. Pri svojem delu uporablja

leksikone, strokovno literaturo, dvojezične slovarje z različnih področij, kot so naravoslovje, tehnika, medicina, pravo itd. V podjetjih prevaja korespondenco, sodeluje pri sklepanju pogodb in pogajanjih, pri izdelavi uvozno-izvozne in tehnične dokumentacije. Zaposleni prevajalec glede na to, kaj je predmet dela podjetja, v katerem je zaposlen, lahko prevaja strokovno literaturo, knjige, časopisne članke, različno dokumentacijo v zvezi z opremo, pogodbe itd. Po potrebi da prevedeno besedilo lektorirati. Samostojni strokovni prevajalec mora znati pridobivati poslovne partnerje. Pred sprejetjem naročila se mora dogovoriti o vseh pogojih dela: kakovosti prevoda, roku izdelave, ceni in roku plačila. Pri pogajanjih so mu v pomoč priporočila društva prevajalcev glede cene avtorske strani prevoda. Njegova poslovna uspešnost je odvisna od kakovosti in pravočasnosti opravljenega dela ter od spretnosti pri pridobivanju naročil in od občutka za pravo mero pri zaračunavanju storitve.

Strokovno prevajanje je zahtevno opravilo, saj mora prevajalec imeti široko splošno izobrazbo in biti tudi specializiran za posamezna področja dela. Dodatna težava pri prevajanju v slovenščino in iz slovenščine je pomanjkanje slovarjev in podobne literature. Ker je izredno malo specializiranih strokovnih enojezičnih in dvojezičnih slovarjev in zaradi izredno hitrega napredka in s tem pojavljanja novih izrazov na vseh področjih, si morajo prevajalci pomagati, kakor vedo in znajo. Tako pogosto ne moremo več govoriti o prevajanju, ampak o raziskovalno-terminološkem delu. T. i. zasebni glosarčki so najpomembnejši vir strokovnih terminov vsakega prevajalca, drugi vir so stiki s prevajalci in strokovnjaki. V slovenskih razmerah je strokovno prevajanje zelo težko intelektualno delo, veliko težje kot pri narodih z bolj razširjenim jezikom, in ga je nemogoče primerjati z delom npr. nemškega ali italijanskega prevajalca. Primerjava je možna samo z delom prevajalcev, ki prevajajo enako razširjene jezike, kot je slovenščina.

b) Književni prevajalci

Književni (ali literarni) prevajalci se bistveno razlikujejo od strokovnih prevajalcev. Bistvo strokovnega prevajanja je v prevodu ohraniti pomen besedila iz izvirnika in s tem doseči čim večjo terminološko in pomensko enakovrednost besedila v obeh jezikih.

Cilj književnega prevajanja je lepota, približevanje notranjemu čutenju pisatelja izvirnika, odsev načina razmišljanja, govorjenja, občutenja in stanja družbe v času pisanja književnega dela, zato mora imeti književni prevajalec čut za literarno umetnost – večinoma so tudi sami umetniki. Književni prevajalci prevajajo romane, eseje, gledališke igre, scenarije (za sinhronizacijo) za radio in TV itd. ter druga dela s področja literature in kulture nasploh. Pri prevajanju za radio in TV lahko prevajalec prevaja neposredno posnetek s traku, če rokopisa ali drugega pisnega vira ni.

Književne prevajalce z drugimi povezuje prevajanje kot prenos sporočila v drug jezik ob upoštevanju drugačne kulture, navad, načina razmišljanja, življenja. Premoščanje jezikovnih ovir pri komunikaciji v najširšem smislu – to je naloga, ki je skupna vsem prevajalcem.

B) Tolmači

Bistvo tolmačenja je, da tolmač govorno besedo prevaja v drug jezik ali pisna besedila govorno prevaja. Ne more uporabljati pripomočkov, npr. slovarjev, ali sproti preučevati strokovne literature. Dela lahko v mednarodnih organizacijah, na kongresih, konferencah, sestankih, pri meddržavnih dogovarjanjih vseh vrst, v pravosodju in državni upravi, kjer lahko tudi delno pisno prevaja, sodeluje pri poslovnih pogovorih in pogajanjih (sklepanje pogodb, pogovori s tujimi poslovnimi partnerji), pri televizijskih prenosih, poročilih. V praksi ni popolne ločitve med tolmači in prevajalci, saj tolmač lahko tudi pisno prevaja.

a) Sodni tolmači

Sodni tolmač je strokovni prevajalec, ki opravi izpit na ministrstvu za pravosodje (iz jezika in iz stroke) in dobi žig stalnega sodnega tolmača za posamezen jezik. Najpogostejše sodni tolmač tolmači samo en jezik, včasih tudi dva, le izjemoma tri jezike ali več. Tolmači na obravnavah na sodiščih, v notranjeupravnih organih in pri policijskih zaslišanjih. Sodni tolmač prevaja tudi pisno, listine in druga besedila. V tujini obstaja še podvrsta socialnega tolmačenja za pomoč tujcem – beguncem in brezposelnim; tovrstni tolmači tolmačijo pri uradnih organih in institucijah. Tega tolmačenja, vsaj v komercialnem smislu, pri nas še ni, pojavlja pa se kot brezplačna storitev. Bistvena razlika med delom sodnega tolmača in drugih prevajalcev je, da je sodni tolmač izprašani strokovnjak za jezik in s svojim podpisom in žigom potrjuje skladnost prevoda z izvirnikom. S tem nosi veliko odgovornost, zato je prisiljen vestno spremljati vse strokovne termine (v vseh jezikih, s katerimi dela) in jih zbirati. Sodni tolmači imajo pogosto kratke priročne glosarje strokovnih izrazov in pravo zbirko vzorcev različnih dokumentov v tujih jezikih, v katere ali iz katerih prevajajo.

b) Konferenčni prevajalci

Konferenčni prevajalec prevaja simultano ali konsektivno z vseh področij mednarodnih odnosov: politike, gospodarstva, uprave, znanosti in raziskovanja, medicine, tehnike, umetnosti, literature (protokolarno prevajanje predsedniku države, vlade in parlamenta ter pri obiskih najrazličnejših delegacij, tolmačenje predavanj ter vse vrste tolmačenja za potrebe gospodarstva). Simultani prevajalec sedi v zaprti kabini in izvirni govor posluša prek slušalk. Sproti ga prevaja v ciljni jezik, tako da poslušalec povedano hkrati – simultano – sliši prek svojih slušalk. Posebna oblika je šepetanje – prevajalec šepetaje prevaja sosedu

ali sosedom. Konsekutivni prevajalec delo opravlja ob govorniku: medtem ko govorec pove stavek, odlomek ali celoten govor, poslušča, nato pa povedano prevede. Pri tem si pomaga s kratkimi zaznamki na papir. Konferenčno tolmačenje je najvišja stopnja dela v tem poklicu. Praviloma se vsi konferenčni tolmači šolajo na visokih šolah in fakultetah za prevajanje in tolmačenje v tujini – v Avstriji, Nemčiji, Švici, Italiji. Simultano in konsekutivno prevajanje se šteje za eno najtežjih intelektualnih opravil sploh, zato je selekcija vedno zelo stroga. Le malo tistih, ki končajo ustrezne šole v Evropi, se pozneje uveljavi in postanejo dobri konferenčni tolmači. Konferenčni tolmači praktično ne prevajajo več pisno, prevajajo le besedila, ki jih potrebujejo za pripravo pred večjimi tolmačenji. Njihov temeljni problem je terminologija, saj morajo v trenutku imeti pri roki pravi strokovni izraz. Sčasoma se specializirajo le za nekaj področij, kjer postajajo kar nekakšni strokovnjaki za terminologijo. Z leti jim tudi vse bolj uspeva naročnikom tolmačenja dopovedati, da z zadostno pripravo zelo vplivajo na kakovost tolmačenja. Za mednarodni kongres, na primer, je rok za izročitev gradiva tolmačem kar 14 dni.

Kje so potrebni prevajalci?

Prevajalci so potrebni povsod: v politiki, znanosti, državni upravi, tehniki, gospodarstvu, medicini, umetnosti, literaturi.

Način dela prevajalca

Prevajalec pri svojem delu uporablja računalnik, tiskalnik, modem, videorekorder, poznati mora različne urejevalnike besedil, razpredelnice, uporabljati elektronsko pošto, imeti možnost dostopa do interneta, uporablja leksikone, strokovno literaturo, slovarje in glosarje v knjižni ali elektronski obliki ter vse pogostejše informacijske, terminološke in prevajalske baze. Razvoj informatike je bistvenega pomena za olajšanje prevajalčevega dela.

Potrebna znanja in spretnosti

Prevajalci morajo imeti sposobnost jezikovnega izražanja, sposobnost logično-analitičnega razmišljanja (zlasti pri prevajanju težkih strokovnih besedil). Velik del zahtevnosti pomeni zahteva po strokovnem izpopolnjevanju vse življenje. Če ne razvija znanja po strokah in ne sledi razvoju strok, če ne sledi razvoju jezikov, ki jih prevaja, in če ne zbira strokovnih terminov, preprosto ne more več prevajati. Prevajalec mora znati uporabljati računalnik: urejevalnike besedil, elektronske razpredelnice, elektronsko pošto, znati mora dostopati v različna omrežja in do podatkovnih zbirk. Samostojni prevajalci morajo obvladati temeljna menedžerska znanja od pogajanj do vodenja poslovnih knjig. Popolnega izobraževanja v praksi ni ne za prevajalce ne za tolmače.

Poklic prevajalca je edini poklic, ki ga opravljajo ljudje z visoko izobrazbo, pri katerem vso kariero ni mogoče napredovati, in prevajalec ostane ves čas le prevajalec – z vedno več nakopičenega terminološkega in jezikovnega znanja. Izjema so zaposleni prevajalci v večjih podjetjih in prevajalskih podjetjih, saj ti sčasoma lahko napredujejo v glavne prevajalce ali vodjo prevajalcev.

Psihofizične sposobnosti, zdravstveno stanje

Prevajalec mora imeti sposobnost jezikovnega izražanja, sposobnost logično-analitičnega razmišljanja, psihofizično vzdržljivost, sposobnost pomnjenja (strokovne izjave v tujem jeziku). Tolmači morajo imeti jasen govor, psihofizično vzdržljivost (simultano prevajanje, prevajanje v različnih razmerah), dober spomin (nove besede), sposobnost, da so dalj časa zbrani.

Interesi in osebnostne lastnosti

Prevajalec mora biti komunikativen in se mora nenehno izpopoljevati. Pri delu s strankami oz. pri tolmačenju mora posebej skrbeti za osebno urejenost.

Možne oblike šolanja in usposabljanja za ta poklic

Za opravljanje poklica prevajalca se zahteva VII. stopnja izobrazbe. Pri nas do zdaj ni bilo študija, ki bi posameznika izobrazil za poklic prevajalca/prevajalke. V šolskem letu 1997/98 je začel delati Oddelek za prevajanje in tolmačenje pri Filozofski fakulteti v Ljubljani in leta 2002 že lahko pričakujemo prve diplomante, do leta 2010 pa tolmače in prevajalce, ki bodo izenačeni z diplomanti na tržaški ali graški univerzi, kjer je do zdaj obstajal najbližji specializirani študij prevajalstva in tolmačenja. Književno prevajanje navadno opravljajo diplomanti jezikovnih smeri na filozofski fakulteti. Pri strokovnem prevajanju pa so zastopani tudi diplomanti drugih visokih in višjih šol s področja naravoslovja, tehnike, medicine, ekonomije, prava itd., ki imajo potrebna jezikovna znanja in sposobnost izražanja. Izpopolnjevanje: potovanja v tujino, branje tujih časopisov, strokovne literature.

Delovne razmere

Prevajalec svoje delo večinoma opravlja v zaprtem prostoru in pretežno sede. Navadno dela sam in le redko v skupini. Tolmači svoje delo opravljajo v javnih prostorih, v stalnem stiku s stranko/strankami. Delo zaposlenega prevajalca je vezano na delovni čas, občasno je treba nujne prevode opraviti tudi zunaj de-

lovnega časa. Delo samostojnih prevajalcev ni časovno točno določeno in je odvisno od rokov, težavnosti besedil, potrebnega raziskovanja terminologije, npr. v knjižnicah, z obiski različnih ustanov itd.

Nevarnosti, možne poškodbe pri delu in zaščita pred tem

Največja nevarnost za prevajalce so zaradi pretežno sedečega dela okvare hrbtenice in s tem povezane nevšečnosti. Pred tem se je mogoče zavarovati oz. si položaj olajšati s pravilno izbranim stolom in mizo.

Možnosti zaposlovanja

Prevajalci se lahko zaposlijo v srednje velikih in velikih podjetjih (v gospodarstvu), državni upravi, prevajalskih podjetjih, založbah itd. Kot samostojni prevajalci delajo za naročnike z vseh teh področij, pa tudi za fizične osebe.

Zasluzek

Zasluzek zaposlenih prevajalcev določa kolektivna pogodba. Za samostojne prevajalce društvo prevajalcev izdaja priporočila glede cene prevoda za obračunsko ali avtorsko stran, ta pa je postavljena tako, da ob upoštevanju povprečne zmogljivosti prevajalca na mesec omogoča zaslužek, ki je približno primerljiv z zaslužkom zaposlenih prevajalcev.

Sergio Viaggio

Ali sme tolmač izboljšati izvirnik?

Povzetek

Prevajalec/tolmač se občasno znajde v položaju, ko ugotovi, da je izvirnik slab. Avtor meni, da prevajalec/tolmač takrat ne le *sme*, temveč *mora* storiti največ, kar more – torej *mora* biti prevod boljši od izvirnika.

Summary

The translator/interpreter often finds him/herself in a situation, when (s)he discovers that the original text or speech has faults. The author's opinion is that the translator/interpreter in such a case not only *may* but *must* be as good as (s)he can, and also has the right to improve the original.

Pogosto naletimo na vprašanje, ali sme tolmač (ali prevajalec) izboljšati izvirnik. Zdi se, da gre v bistvu za vprašanje norm¹ – za sklop vedenjskih pravil, ki »jih je kaka skupnost sprejela kot model ali standard zaželenega vedenja« (Chesterman, 1993, str. 4). Po Chestermanu razlikujemo dva širša razreda norm: norme za izvajanje, ki se nanašajo na metode in procese, in norme za izdelek, ki se nanašajo na obliko in končne učinke procesov. Uporabniki tolmačenj in prevodov imajo neka pričakovanja glede končnega izdelka. Tem pričakovanjem pravimo *norme pričakovanj*, tolmače in prevajalce pa h končnemu izdelku vodijo določena načela. Pravimo, da gre za *poklicne oz. strokovne norme*. V vsakem poklicu obstajajo norme, podrejene normam pričakovanj. Razlika med prevajanjem/tolmačenjem in drugimi, bolj uveljavljenimi poklici je, da norme pričakovanj temeljijo na poklicnih normah, kar z drugimi besedami pomeni, da bolnik nikoli ne bo dvomil o tem, ali je prav, da mu kirurg amputira nogo, če je to v danih okoliščinah najboljša možnost. Zdravnik torej vedno naredi tisto, kar je za bolnika najboljše. Zakaj potemtakem uporabnik (ali, kot se pogosto zgodi, tudi prevajalci/tolmači sami) ne bi dal jezikovnemu posredovalcu – tolmaču – »pravice«, da izboljša ali se kako drugače »vmeša« v izvirnik, če je to v danih okoliščinah najboljša možnost? To pomeni, da bo vedno naredil, kar je najboljše za dva sogovornika (ali skupino sogovornikov), z namenom, da bi bila komunikacija čim učinkovitejša.

Po mojem je odgovor družbenozgodovinske

narave. Zdravniki (pa tudi arhitekti, inženirji in drugi) so si pridobili ugled strokovnjakov na svojem področju z znanstvenoteoretičnim in praktičnim delom. S tem so hkrati pridobili zaupanje uporabnikov svojih storitev, v najslabšem primeru jim dovolijo podvomiti o pravilnosti svojega ravnanja. To pa jim ni uspelo z zvito in bleščečo propagando niti to ne pomeni, da so inteligentnejši od drugih. Uspešno jim je, ker so si stoletja pridobivali vedno boljše in temeljitejše znanje s svojega področja in ga uspešno prelili v prakso. Njihova znanstvena usposobljenost (teoretično ali *pojasnjevalno* znanje – *vemo, da je*) oblikuje njihovo delo in vpliva nanj (na njihovo praktično, *postopkovno* znanje – *vemo, kako*) ter mu hkrati zagotavlja veljavnost. Najočitnejša družbena posledica vsega tega je, da so njihovi nazivi priznani in zaščiteni, hkrati pa prek svojih strokovnih organizacij lahko usmerjajo svoje delo.

Prevajalcem in tolmačem še ni uspelo razviti teoretične podlage za svoje delo, s čimer bi sebi in stroki omogočili pridobitev takega ugleda, kot ga imajo drugi poklici. Zato so prepuščeni na milost in nemilost uporabnikom veliko bolj kot ljudje v drugih strokah. Vzrok za to je po mojem objektivna ranljivost. Četudi so navadno prevajalci in tolmači jezikovno in tematsko ustrezno podkovani in pomen (v glavnem semantični) pravilno preve-dejo, imajo oboji, prevajalci in tolmači, večinoma prešibko pojasnjevalno znanje, da bi z njim oblikovali in zagotovili sporočilno veljavnost prevoda oziroma izpolnili svojo metalingvistično nalogo. Ta pa je zagotoviti sporočanje ne le prek jezika, ampak, to je zelo pogosto, navkljub jeziku. Prav na metalingvistični oziroma sporočilni ravni (posredovalče-

¹ Vse razlage norm, ki jih omenjam v članku, so v celoti povzete po Chestermanovem začetnem delu, 1991.

vi najvišji instanci) se pojavi vprašanje, ali ima tolmač/prevajalec »pravico«, da izboljša izvirnik ali se kako drugače »vmeša« vanj. Sam menim (in z mano vred večina prevajalcev), da so lingvistične, terminološke, stilistične, retorične, kulturne in druge priredbe izvirnika, kar sklene sporočilni krog med pošiljateljem in sprejemnikom, ne le »pravica« ali »dolžnost«, temveč neizogibna nujnost. Nemogoče je zagotoviti, da bo sprejemnik razumel smisel pošiljateljevega sporočila enako kot pošiljatelj sam, če prevajalec vsaj delno ne priredi izvirnika na vseh ravneh. Zato se ne smemo vprašati, ali sme tolmač *upravičeno* smiselno izboljšati izvirnik, ampak do katere stopnje in v katerih okoliščinah sme to storiti, ne da bi pri tem prestopil meje tega, kar je Nord, 1991, imenoval lojalnost (s tem, ko ne ponavlja govorčevega tujega naglasa ali govornih napak, ko popravlja sintaktične in druge napake, hkrati že izboljšuje izvirnik in zanjima me, kateri tolmač bi si upal jecljati ali sesljati, če jeclja ali seslja človek, katerega govor prevaja!). Ko govorim o tem, do katere stopnje in kaj lahko priredimo, se dotaknem deontologije in na problem lahko tako začnemo gledati s stališča norm.

Kdaj in do katere stopnje je torej izboljšava ali priredba upravičena? Odgovor je lahko utemeljen le na najtemeljitejšem znanju, ki je na voljo o empiričnih pravilih, objektivno veljavnih za komuniciranje oziroma sporočanje. Zato vrsta pojasnjevalnega znanja, zaradi katerega vemo, kdaj in kako moramo prilagoditi izvirnik, in postopkovno znanje, s katerim naredimo najboljši možni sporočilni izdelek v danih okoliščinah, sežeta daleč nad jezikovno in tematsko usposobljenost, ki jo večina strokovnjakov priznava za zadostno. Če nimamo tovrstne pojasnjevalne opore, nam pri delu ne pomaga niti najboljša intuicija, saj poklicne norme ne temeljijo na najboljšem znanstveno utemeljenem znanju, ki je na voljo o bistvu fenomena, to pa ponovno ni le golo prenašanje pomena, ampak posredovano medjezikovno

in medkulturno sporočanje. Prav to in ne kaka muha, intuicija ali birokratsko štuljenje nepoučenih mora biti trdna in večna podlaga naših poklicnih oziroma strokovnih norm. Posredovalci morajo izobraževati svoje stranke na enak način, kot to počnejo zdravniki z bolniki (in upravo): ne več ne manj.

Na žalost pa posredovalcem to vse do danes še ni uspelo, zato so norme pričakovanj večinoma naivne. Uporabniki radi verjamejo, da vedo vsaj toliko, če ne še več, kot posredovalec (kar je včasih na žalost celo res). Ker ne poznajo podrejene vloge jezika v sporočanju in niti najosnovnejših pravil medjezikovnega prenosa, pogosto pričakujejo od tolmača, še posebej, če ga imajo v oblasti, da bo prevajal »besedo za besedo«. To je nekako tako kot plemenski poglavar iz cenenega filma, ki hoče, da mu zdravnik, ki je pravkar doživel brodolom, reši umirajočo hčer, hkrati pa mu ne pusti, da bi ji dal injekcijo, kaj šele, da bi ji odstranil tumor. Mi, ki smo izobražena publika, se smejimo tem grobim divjakom in njihovi pristrčni ali grozeči nevednosti, doktorja pa pogosto nataknejo na kol. Tako kot zdravnik tudi tolmač vzroke za svoje strokovno ravnanje oziroma za poklicne norme, ki stojijo za njim, uporabniku težko razloži tako, da bi jih ta razumel in sprejel. Drugače od zdravnika tolmač za tako stanje pogosto ne more kriviti uporabnika (od njega pravzaprav ne moremo pričakovati drugega), ampak samega sebe. Kadar pa lahko izrazi svoje pojasnjevalno znanje, na katerem temelji njegovo postopkovno znanje, ko torej lahko utemelji svoje delo s teoretičnim pojasnilom, lahko prav tako ustrezno brani svoje znanstveno razvite možnosti kot katerikoli drug strokovnjak.²

Tolmač (najsi prevaja na simpozijih ali srečanjih, simultano ali konsekutivno), ki je nujno potreben za medjezikovno in medkulturno posredovanje in ki bi moral biti hkrati tudi strokovnjak na svojem področju, je tam zato, da sporazumevanje nemoteno teče, in ne sme samo brezbrizno stati ob strani ali biti celo v

napoto. Z deontološkega vidika je poklicno odgovoren obema sogovornikoma (ali skupinama sogovornikov) in tudi tistemu, ki ga je najel za tolmačenje. Ta odgovornost zajema precej več kot le golo dešifriranje semantičnih vzorcev enega jezika in prenašanje teh v drug jezik. Zato je lojalnost sogovornikom(a) veliko pomembnejša od popolne zvestobe ustnemu ali pisnemu izvirniku. Vendar tudi tolmači/prevajalci z razvito intuicijo ne uvidijo in niso pozorni na to, da smisel sporočila ni odvisen le od pošiljatelja, ampak ga ravno tako zgradi sprejemnik v procesu aktivnega razumevanja. Besedilo je samo razširjeno pojasnjevanje, učinkovito sporočilo pa postane šele, ko sprejemnik iz njega razbere ustrezen globlji pomen. Zato se mora tolmač/prevajalec, torej posredovalec, ozirati na oba, na pošiljatelja in sprejemnika (čeprav mora v različnih okoliščinah dajati prednost zdaj enemu zdaj drugemu). Najočitnejša oblika naklonjenosti sogovornikoma je, če se tolmač/prevajalec dosledno drži izvirnika.

Pravzaprav lahko trdimo, da tolmač/prevajalec ni dolžan ugotavljati, kaj je govorec/pisec mislil povedati, in ni odgovoren za to, kako ustrezen je prevod semantično ali stilistično (npr. kako si pošiljatelj prizadeva, da bi ga razumeli, in kako uspešen je v tem), prav tako

² Ko sem pripravljaj članek, sem dobil tole neformalno pisno pritožbo predsednika enega od srečanj (neki delegat je po vsakem stavku počakal, da je tolmačka za angleški jezik končala, ni pa vedel, da je tolmačka prevajala iz francoščine, saj izvirnega jezika ni znala):

»Mislim, da bi moral nekdo tolmački za angleški jezik reči, naj neha prevajati konsektivno, saj ambasador XY vedno čaka, dokler ne konča.«

Nemudoma sem mu poslal neuradno pismo:

»Tolmači svoje delo opravljajo strokovno. Sami si ne držejo praviti govornikom, kako naj ti govorijo, zato pa tudi ne dovolijo, da jim laiki govorijo, kako naj oni tolmačijo. Kadar je tolmač tiho, čaka, da bo govornik spet kaj smiselnega povedal. Tolmači namreč ne tolmačijo za govornika, temveč za občinstvo.«

ni odgovoren za to, kako si sprejemnik prizadeva, da bi razumel. Vendar to drži le do neke točke in v nekaterih okoliščinah, še posebej na začetku pogovora. Izurjen tolmač/prevajalec navadno lahko pomaga v obeh procesih, tako da lahko pošiljatelj svoj govor vse bolj prikraja sprejemnikovi jezikovni in kulturni sposobnosti, sprejemnik pa se vse bolj prilagaja pošiljatelju. Izkušen tolmač/prevajalec lahko to naredi na dva načina. Poskrbi, da se oba (ali pa vsaj bolj izobraženi od sobesednikov) zavesta razlik v svojih kulturah, znanju ali pričakovanjih, pa tudi možnih načinov, da jih presežeta, sam pa se potruji in po svojih močeh priredi tolmačenje.

Tolmačeva/prevajalčeva odgovornost je povezana z jezikom. Iz svojih izkušenj lahko povem, da večina govornikov (na mednarodnih srečanjih ali v pogovoru s socialnim delavcem) ne zna dobro izraziti svojih misli. Včasih jih ovira to, da morajo govoriti v tujem jeziku, včasih celo maternega jezika ne obvladajo dobro, najpogosteje pa preprosto nimajo retoričnih sposobnosti. S tem, ko se nezavedno posmehujejo vsem maksimam konverzacije, zmanjšujejo njen pomen, s čimer spodkopavajo sobesednikovo voljo, da bi sodeloval. Poudarjam besedo *nezavedno*, kajti če je tovrstno zasmehovanje *namerno*, ga mora tolmač v duhu lojalnosti kot takega tudi prevesti, sicer ni zvest formalni obliki diskurza, temveč nameri, ki je za njim, torej govorniku. Če je pošiljatelj v govoru namerno nejasen ali na primer dolgovezi, ker kaj prikriva ali se izmiška problemu – tolmač pa mora sporočilo prevesti enako nejasno in dolgovezno –, je nerodnost pri nejasnem ali dolgoveznem govoru le redkokdaj namerna, saj niti najbolj topoglav govornik noče, da bi bil videti kot bebec. Tolmač si lahko da duška in poskrbi, da govorčevo plehkost vsi opazijo, kar je navsezadnje njegova pravica do maščevanja (kot je prav militantno opisal Robinson, 1991³), vendar je njegova dolžnost tudi, da občinstvu, za katero prevaja, pomaga razumeti izvirno spo-

ročilo. Z drugimi besedami to pomeni: če tolmač nima pametnega razloga za to, da se retorično ne izkaže kot dober komunikator – maščevanje pa je včasih lahko eden od razlogov –, nima »pravice«, da *ne bi bil* tako dober, kot je le lahko.

Ker tolmač posreduje tudi med različnima kulturama, je njegova odgovornost vezana še na kulturo. Res je, da je medkulturni vidik tolmačenja na večini mednarodnih diplomatskih srečanj nekako nejasen, saj na njih iz praktičnih razlogov delegati ravnajo po enakih pravilih »konferenčne« kulture, razlike pa postanejo zelo opazne povsod drugod, še najbolj po mojem pri vseh načinih dialoga. Rad bi pojasnil, da na tem mestu kulturo pojmem v njenem najširšem pomenu: kot sistem navad, norm in pričakovanj, ki presejejo in uredijo izkušnje, s človekovim dožemanjem drugih ljudi in komunikacijskih situacij vred. Gledano iz tega zornega kota lahko povsem upravičeno govorimo o kulturi otrok/najstnikov/odraslih, ženski/moški kulturi, poklicni/družbeni/verski kulturi itd. Kot sem že poudaril, mora biti tolmač vedno pozoren na pomembne kulturne razlike in predhodno znanje, ki bi lahko oviralo uspešno komunikacijo, ter pomagati, kjer le lahko, da te težave premosti in odpravi. Z drugimi besedami: če tolmač nima pametnega razloga, da se pri vprašanju kulturnih razlik ne izkaže kot dober komunikator – in, ponovno, maščevanje je včasih lahko tak razlog –, nima »pravice«, da *ne bi bil tako dober, kot je le lahko*.⁴

³ Ironični prevajalec, ki je naveličan tega, da mora iz bedarij graditi pametne argumente in narediti za pisca to, kar bi moral ta narediti sam, bo zvest duhu besedila. Vendar tega ne bo počel zaradi fanatičnega spoštovanja načel, ampak zaradi izrazito prijetne oblike zlobe. Tu zvestoba postane žalitev za pisca, skromnost postane vrsta agresivnosti, pasivno nasilje, ki ga označuje aktivno odklanjanje tega, da bi izvajal nasilje nad besedilom (str. 173–174). Vse to velja tudi za tolmača ali kateragakoli drugega posredovalca.

Zaradi napačnega razumevanja tolmačenja kot čiste vaje v medjezikovnem prenosu številni tolmači ne razumejo, da morajo narediti vse, da čim dejavneje pomagajo sogovornikom, razen če ne obstajajo politični, pravni ali drugi ustrezni razlogi za nasprotno. Tu se lojalnost sogovornikoma napačno enači z zvestobo obliki (najsi bo na semantični, sintaktični ali leksikalni ravni). Nekdaj (na žalost ponekod še danes) je tolmač, ki se ni zavedal prave narave svojega dela in ni imel dovolj zaupanja v svojo jezikovno in družbeno sposobnost, v pošiljatelju ali stranki videl despota. Danes se strokovno usposobljen posredovalec nima bati drugega, kot da mu ne bo uspelo dobro opraviti dela v jezikovnem in kulturnem smislu oziroma da ne bo znal utemeljeno razložiti in braniti svojega izdelka. Res je, da mora biti na visokih ravneh tolmač večinoma brezpogojno zvest tistemu, ki ga plačuje, zaradi tovrstne lojalnosti pa lahko misli, da mora popolnoma slediti formalnim značilnostim (skupaj s semantično obliko⁵). Toda celo v tako skrajnih primerih njegova poklicna strokovnost ne bi smela biti vprašljiva ali zastavljena. Tu gre za dolgo in strmo pot samopotrjevanja, za poklicno, družbeno in osebno čast, pa tudi za ustrezno nagrajevanje.

⁴ Seveda se prav vsak posredovalec občasno znajde v položaju, ko svoje naloge ne more ustrezno opraviti. Tipičen primer za to je tolmačenje v tuj jezik za ljudi, katerih kultura mu je povsem tuja in neznana. Kaj lahko naredi takrat? Dela tako dobro, kot le lahko, pri tem pa upa, da bo dovolj dobro. Prav v takih primerih tolmač nima »pravice«, da ne bi bil tako dober, kot je le lahko.

⁵ Spomnimo se, da semantična vsebina stavka ni vsebina izgovorjenega: semantična vsebina stavka je semantična oblika smisla izgovorjenega. Kadar izgovorimo stavek 'Dežuje.', je njegova semantična vsebina nespremenljiva, pa naj bo želeni smisel (to je sporočilna vsebina semantične oblike) dobesedno 'dežuje' ali pa 'zapri vrata', 'ostaniva raje doma', 'greva v kino' ali pa 'nočem govoriti o tem'.

Poklicno bistvo tega prizadevanja je torej, da postavimo in sprejmemo resnično znanstvene norme. Kot sem že omenil, obstaja nesoglasje med nespremenljivimi normami pričakovanj, ki jih imajo laični uporabniki tolmačenja (in vseh drugih oblik posredovanja, s prevajanjem vred), in nenehno spreminjajočim se znanjem o pravilih, ki objektivno velja za komuniciranje (glej Chesterman, 1995). Tako kot pri vseh drugih poklicih morajo biti tudi pri poklicnih normah tolmačev upoštevana znanstvena dognanja o delovanju oziroma zakonitostih sporazumevanja. Nekako razumljivo in hkrati žalostno je, da se pol stoletja po rojstvu poklica medjezikovnega in medkulturalnega posredovalca (ne dela, ampak poklica) in nekaj let po prvih preučevanjih narave komunikacije večina tolmačev še ne zaveda njenega bistva. Hkrati pa si nalagajo – ali se vsaj trudijo, da bi si nalagali – komunikacijsko naivne norme. Zato moramo bitko najprej dobiti doma. Tolmač se mora truditi, da bi postal še bolj usposobljen, gibčen, vsestranski in učinkovit posredovalec med dvema jezikoma in kulturama. Za to pa niso dovolj le temeljita jezikovna izobrazba in usposobljenost (precej nad ravno, kakršno včasih dosežejo) ter poglobljeno splošno in tematsko znanje, ampak

je pogosto potrebno še več: podrobno razumevanje empiričnih pravil, ki veljajo za sporazumevanje na splošno, še posebej pa za posredovanje med jeziki in kulturami, in poleg tega sposobnost za ustrezno praktično izvajanje posredovanja. A za to ne zadostujejo intuicija, bistrost in izkušnje. Karkoli laik ali izkušen strokovnjak že misli ali reče, strokovno tolmačenje lahko temelji le na teoriji komuniciranja oziroma sporočanja (bodisi zavednega ali nezavednega, nasprotujočega si, naključnega, ad hoc ali kako drugače pomanjkljivega) in nobeno praktično delo ni možno brez dobre teoretične podlage. Zato mora postopkovno znanje temeljiti in se razviti iz trdnega pojasnjevalnega znanja. Upam, da je k dosegi tega cilja svoj delež prispeval tudi ta članek.

Viri

Andrew Chesterman: *From 'Is' to 'Ought': Laws, Norms and Strategies in Translation Studies*, Target 5:1 (1993).

Andrew Chesterman: *The Successful Translator*, Perspectives (1995).

Douglas Robinson: *The Translator's Turn*, John Hopkins University Press (1991).

Prevedla Maja Južnič - Sotlar

Novi člani DZTPS, sprejeti od novembra 1997 do julija 1998

Jožica Cerovšek (nemški jezik)
 Ksenija Davidovič (angleški jezik)
 Marko Domicelj (nemški jezik)
 Darja Flere (angleški jezik)
 Julijeta Gospodarič (nemški jezik)
 Simone Hofmann (nemški jezik)
 Aleksandra Hribar Košir (angleški jezik)
 Matjaž Juhart (angleški jezik)
 Liljana Kač (nemški jezik)
 Kristina Leskovec Redek (nemški jezik)
 Maja Meh (francoski jezik)
 Silviya Onušič (angleški jezik)
 Jana Oštir (angleški jezik)
 Roza Pergarac (angleški jezik)

Milka Petrovec Fuhrmann (nemški jezik)
 Milojka Popović (angleški in nemški jezik)
 Mirjam Dagmar Rodella (angleški jezik)
 Gabrijela Smuk (angleški jezik)
 Mojca Stijepič (angleški jezik)
 Mileva Šima (češki jezik)
 Jelka Štemberger (angleški, nemški, francoski in italijanski jezik)
 Dilva Štrakl (italijanski jezik)
 Jarmila Trdin (slovaški jezik)
 Nataša Vampelj (kitajski jezik)
 Di Vidmar (kitajski jezik)
 Nada Zajc (italijanski jezik)

Marinka Počkaj

Značilnosti konsektivnega tolmačenja

Povzetek

Kratek pregled ključnih nalog pri konsektivnem tolmačenju: osredotočanje, poslušanje, razumevanje besedila ob primernem obvladovanju obeh jezikov in predhodnem znanju; izbira gradiva, pomnjenje, zapisovanje, podajanje, nastop. Poseben poudarek je na sistemu zapisovanja in metajeziku, ki ga tolmač proizvede za svojo uporabo.

Summary

A short review of key functions in consecutive interpretation: concentration, listening, understanding (together with appropriate mastery of both languages and previous knowledge); selection of information, memorizing, notetaking, delivery and attitude. Particular attention is devoted to the notetaking system and the metalanguage the interpreter creates for her/his own use.

Vsi, ki so kdaj konsektivno prevajali na sestankih ali seminarjih, so prej ali slej okusili trenutek posebnega zadoščenja in slave, ko so jim fascinirani predavatelji ali slušatelji izrekli čestitke za spretnost. Tistemu, ki konsektivno tolmačenje doživlja (posluša in gleda) prvič, se zdi to čarobna sposobnost obdarjenega srečneža. Ob zvoku tuje govorice vihti svečenik – tolmač – pisalo in riše v notes čudežne rune, iz katerih bo potem pričaral razumljive besede, stavke in misli v domačem jeziku.

Res, privlačno. A kaj vse stoji za tem? Ali je res, da gre za prirojeno sposobnost, ki se je ne da priučiti? Nikakor ne. Da se, to vemo. Kako, pa je vprašanje, ki mu je treba posvetiti posebno pozornost. Oglejmo si posamezne faze dela konsektivnega tolmača in, podrobneje, zapisovanje.

Pri tolmačenju je najpomembnejša sposobnost analitičnega mišljenja, se pravi dekodiranja in prenašanja sporočila, ne zgolj simbolov. Vsak bodoči tolmač mora pridobiti in negovati sposobnost »odlepiti« se od besedila, operirati z vsebinami, koncepti, dinamikami, vzročnimi vezmi, navezavami, sugestijami, naboji in nazori prek besed in struktur izhodiščnega in ciljnega jezika (te mu morajo vsekakor biti domače), drugače bo zanj delo na-

porno in prevod okoren, poln spodrseljavev in nejasnosti, skratka slab. Gre za obvladovanje načina, ki omogoča hitro in prodorno razumevanje bistva, implikacij in povezav v govorjenem besedilu. Če razumeš, boš to, kar slišiš, ob primernem znanju jezika znal vsekakor razumljivo in jasno prevesti. Če pa ne razumeš, boš kljub popolnemu obvladovanju jezika imel zelo veliko možnosti, da zgrešiš cilj. Prodiranje pod skorjo, pod vrhno plast sporočila, pa je že bistvo interpretacije (tolmaču se v nekaterih jezikih pravi tudi interpret: interprete – it., interprete – fr., interpreter – angl. itd.), ki predvideva razumevanje, dovoljšnje predhodno znanje in terminološko pripravo, ne pa popolnega obvladovanja stroke. Sposobnost analitičnega prodiranja ne pride v poštev samo pri konsektivnem, prepotrebna je tudi pri simultanem tolmačenju. Ozaveščanje in razvijanje te kompetence je temeljna naloga mentorja ali pedagoga pri obeh specializacijah.

Razumevanje sporočila in vsebine je seveda med drugim odvisno od stopnje poznavanja izhodiščnega jezika, od sposobnosti, da dosežemo zbranost, in od pazljivega, odprtega poslušanja. Analitični postopki in razumevanje so tem hitrejši in učinkovitejši, čim večji je obseg znanja in podatkov o dani vsebini ter

ožjem in širšem kontekstu dogajanja (tema, terminologija, referati, govorec in diskurzni namen, cilji srečanja ali simpozija itd.), po katerih bo tolmač lahko segal v vsakem trenutku. Beri tudi: čim boljše si s stvarjo seznanjen, tem lažje in uspešneje boš tolmačil.

Do tod smo se ukvarjali z osnovnimi pojmi, ki veljajo bodisi za konsektivno bodisi za simultano prevajanje. Takoj za temi pa se pojavijo temeljne razlike in gre konsektivna svoj pot. Po analizi in dojemanju sporočila prideta na vrsto izbira in organizacija gradiva v funkciji pomnjenja, se pravi ohranjanja nove vsebine za primeren čas, ta pa je pri konsektivnem tolmačenju vedno daljši. Pri tem se tudi rado zgodi, da je zaradi navdihnjenega govorca ali formalnosti situacije treba tolmačiti daljši segment govora (tudi pet do sedem minut brez prekinitev). Takrat, oziroma morda že drugo ali tretjo minuto, odpovedo vse bolj ali manj nagonске metode konsektivnega podajanja na krajše razdalje. Treba je torej seči po trdnejšem sistemu, ki naj zagotavlja primerno aktiviranje spomina in obnavljanje vsebine. Recimo, da smo slišali in razumeli segment govorenega besedila, na primer štiri minute predavanja. Postavlja se vprašanje, kako to shraniti, v kakšni obliki in kako ga uporabiti. Jasno je, da si pri taki dolžini ne moremo vsega samo zapomniti in potem govoriti na pamet v drugem jeziku. Vedno se bo našel kdo, ki bo trdil, da si je pet minut govora zapisal na vogal prtiča, in sicer z eno samo besedo. Vendar je varneje, da, vsaj na začetku, zaupamo razumljeno vsebino kakemu vzporednemu pomožnemu sistemu. In tu se pojavi zapisovanje, ponos in križ vseh tolmačev, materialni, otipljivi dokaz, da tudi ti res »delajo«. Pišejo, hitijo, se potijo in potem ... potem pride trenutek branja in podajanja zapiskov. Ne glede na sistem, ki si ga tolmač izbere, mora biti to, kar je zapisano, v trenutku berljivo in uporabno za hitro, natančno in uglaseno prenašanje vsebine v ciljni jezik. Poseben poudarek je na kozmetiki podajanja, nastopu, kajti

pri konsektivnem tolmačenju je tolmač viden, drugače od simultane tolmača govori iz tišine in mora znati obvladovati poslušalstvo s tipičnimi govorniški spretnostmi (govorica telesa, višina glasu, ton, ritem govora itd.), ki dopolnjujejo in plemenitijo tolmačeno vsebino.

Če se povrnemo k čudežnim runam na belih straneh tolmačevega notesa, se na novo postavlja vrsta vprašanj: kako učinkovito podpreti spomin? Kaj napisati? Napisati ali narisati?

So tolmači, ki trdijo, da je pot, po kateri prideš do cilja, manj pomembna od cilja samega. Če je zagotovljena raven tolmačenja ne glede na razmere, je pogovor o tem, s kakšnimi tehničnimi pripomočki ali po kakšnem sistemu se je tolmač do tega dokopal (papir in pisalo, vogal prtiča ali samo spomin), odvečen. Res se lahko strinjamo, ko gre za že uveljavljene, aktivne tolmače. In vendar bi bilo zanimivo raziskati mehanizme in metode, s katerimi si posamezni uspešneži utirajo pot v različnih jezikovno in situacijsko težkih okoliščinah (dolg govor, govorec hiti, tolmač stoji, nima trdne opore za liste, piha veter itd.), ker se od njih lahko kaj novega naučimo.

So pa tudi taki, ki menijo, da je, predvsem za potrebe bodočih tolmačev, mogoče nakazati, in dejansko so že nakazali, varen, uporaben sistem, ki zagotavlja trajno podporo pri daljšem konsektivnem tolmačenju. Vsi se seveda strinjajo, da mora biti tak sistem prožen sistem odprtega tipa, ki ga lahko posameznik dopolnjuje, dograjuje in prilagaja svojim mentalnim vzorcem in potrebam. Sistem, od katerega se lahko, potem ko si ga osvojil, tudi občasno ali trajno oddaljiš oziroma ga dopolnjuješ z bolj ali manj nagonskim načinom tolmačenja glede na delovni položaj. Sistem bo vedno aktiven kot pribežališče v tiski in, če drugega ne, kot referenčni sistem za izbiro tiste edine besede na prtiču.

Temeljno načelo za zapisovanje pri konsektivnem tolmačenju je: ne glede na to, od kod in kakšen je sistem, pa čeprav sploh ne

gre za sistem v akademskem smislu, temveč samo za interno domeno, morajo biti zapiski, prav zaradi interne domene tolmača s samim seboj, razumljivi, berljivi, pregledni, skratka povsem primerni za njegovo lastno uporabo. Če niso, bo prej ali slej v trenutku ubesedovanja z lista zazevala vsebinska vrzel, posejana s čačkami. In ni ga tolmača, ki bi si tega želel. Sistem ali interna domena pri zapisovanju kažeta torej na pojavljanje metajezika, posebne kode, katere avtor je sočasno tudi edini končni uporabnik, izdelane izključno za potrebe konsektivnega tolmačenja. Pri metajeziku, torej konsektivnem zapisovanju, je ključno dvojje: obvladovanje površine lista in smotrna postavitev gradiva na njem ter uporaba simbolov, kratic, okrajšav, ideogramov namesto besed, sintagem ali celo stavkov. Vse to mora biti povezano v sistem obveznih, a spontanih prehodov: obveznih, ker zagotavljajo ponovljivost, torej varnost načina zapisovanja; spontanih, ker morajo izhajati iz osebne nagnjenosti in predstave o svetu, zato da tolmaču omogočijo

čim manjšo potrošnjo energije pri pretvarjanju. Težava je pri tem stopnja ozaveščenosti tolmača oziroma bodočega konsektivnega tolmača v zvezi z metajezikom, njegovo koristnostjo in temeljno vlogo, ki jo ima v povezavi z analitičnim razumevanjem besedila. Od tod druga temeljna naloga pedagoga – bodočemu tolmaču mora posredovati novo kompetenco iz palete vseh kompetenc, ki jih je pri konsektivnem tolmačenju treba aktivirati sočasno ali v zelo hitri sosledici, cilj tega pa je optimalna razporeditev energije pri delu. Za to, da bodoči tolmač združi v sebi vse navedeno in opravi kakovostno storitev, pa mu ne preostane drugega, kot da neizprosno intenzivno, redno in vztrajno vadi. In to res ni malenkost.

V vsem, kar smo povedali, je le malo tistega čara, ki ga neizkušeno občinstvo zazna ob prvem srečanju s konsektivnim tolmačenjem, vendar so čestitke, čeprav jih izrekajo ljudje, ki ne poznajo tolmačevih muk (in prav je, da je tako), vedno dobrodošle.

Maja Sotlar

Prevajanje filmov na prepihu kritik

Povzetek

Prevodi filmov so pogosto tarča kritik – včasih upravičenih, včasih pa tudi ne, saj se gledalci ne zavedajo, v kakšnih razmerah delajo prevajalci filmov:

- prevajalec pogosto dobi videokaseto slabe kakovosti brez predloge,
- prevodi morajo biti kratki, zato je treba dele besedila izpustiti,
- časa za temeljito obdelavo filma je navadno premalo,
- prevajanja filma se lahko loti kdorkoli in izdelki so temu primerni (slovnične in pravopisne napake).

Summary

The article deals with the fact that film translating has always been a target of harsh criticism. Although in many cases such criticism is based on firm arguments, it is quite often the case that film translators are unjustly criticised and even ridiculed because of their work. A film audience is usually not aware of certain peculiarities that are typical of film translating and that can to

some degree account for errors made by film translators, regardless of how qualified they are. These peculiarities are:

- A translator is often given a videotape with a film copy of poor quality and no dialogue list.
- Translations should be short and simple, and that is why some words and phrases are left out and not translated. For a film audience, this could leave the impression of translator's ignorance.
- Time pressure.
- Formal qualifications are not obligatory.
- Although film translations are proof read, the Slovene is often very poor.

Prevajalcem je že od nekdaj težko, saj je njihovo delo nenehno pod drobnogledom in vsak njihov izdelek si nadvse radi in pozorno ogledajo ali poslušajo vsi, ki vsaj malo poznajo zadevni jezik. Še zlasti so na prepihu prevajalci filmov, predvsem zadnjih nekaj let so deležni premnogih kritik, včasih dobronamernih, še večkrat pa posmehljivih.

Zbiralci in iskalci cvetk iz filmskih prevodov imajo res široko delovno področje, saj je po prihodu predvsem dveh komercialnih televizijskih postaj na naših zaslonih vsak dan vsaj 20 ur programa – filmov, nadaljevanj in dokumentarcev –, zraven pa lahko prištejemo še filme z velikega platna. Na internetu Matjaž Potrč ureja celo rubriko MojsterR prevodov (www.mojster.si), v katero prispevajo in so vabljeni vsi, ki na TV ali v kinu opazijo primere slabih prevodov. Rubrika je prava uspešnica in ima zavidljivo veliko dopisovalcev, ki nemalokrat že prav škodoželjno razlagajo, kakšen bi prevod moral biti. Včasih pa kdo namesto razlage pripiše samo retorično vprašanje v slogu: »Ali je razlaga sploh potrebna?«

Tako se vse bolj uveljavlja mnenje, da so prevajalci filmov v glavnem sami fičfiriči, vsako njihovo napako pa strastno pograbiyo vsi: nejezikoslovci in jezikoslovci, pa tudi »resni« prevajalci. Zaradi vsega tega so prevajalci filmov nehote postali posebna kasta. Nekakšni plebejci med prevajalci, če hočete. Žal večkrat tudi po krivici.

Zakaj tako mislim, bom skušala pojasniti v naslednjih vrsticah. Vendar naj še pred tem jasno povem, da NIKAKOR ne opravičujem vseh napak, ki jih zagrešijo »filmarji«. Prav

je, da prevajalca opozorimo na napake, ki so plod neznanja ali nepoznavanja jezikovnih posebnosti, vendar je prav tudi, da se enkrat pojasnijo nekatere posebnosti prevajanja filmov, saj te pogosto botrujejo napakam, ki jih lahko zagreši celo sicer zelo kompetenten in jezikovno ustrezno izobražen prevajalec. Še prej pa bi rada na kratko predstavila tehnično plat prevajanja filmov.

Tehnika prevajanja

Tehnika prevajanja filmov se v zadnjih letih ni bistveno spremenila, izboljšali so se le pripomočki, ki jih prevajalec uporablja pri delu. To ni možno brez osebnega računalnika z ustreznim programom za prevajanje filmov, videorekorderja in televizijskega sprejemnika. Pred prevajanjem, ne glede na to, ali se uporablja predloga (»dialog lista«) ali ne, si je film smiselno ogledati, ker s tem prevajalec dobi celotno sliko o vsebini, besedišču in prevajalsko težjih sekvencah.

Če prevaja s predlogo, je delo veliko preprostejše in manj zamudno, saj se v celoti osredotoča le na prevajanje tiskanega besedila. Tempo si določa sam. Če pa predloge nima in torej prevaja po tonskem zapisu, mora zelo zbrano poslušati (bolj ali manj kakovostno presneto) videokaseto. Ker mora besedilo oz. podnapise sproti vnašati v računalnik, mora seveda nenehno ustavljati videorekorder in ga nato spet vklopiti. Posebno manj kakovostni videorekorderji imajo značilno slabost, da ob vključitvi zvoka nekaj trenutkov ne slišimo, s tem pa seveda lahko prevajalec zamudi tudi kar nekaj besed, zato mora kaseto pogosto pre-

vrtni nazaj toliko, da ujame izgubljene besede. Tudi sicer mora kaseto verjetno dovolj pogosto ustavljati in vrteti nazaj (odvisno od kakovosti posnetka in težavnosti besedila), da razvozla težje sekvence. To nenehno ustavljanje in prevrtavanje je zelo zamudno, pa tudi utrujajoče. S pisno predlogo tovrstno delo seveda odpade.

Ko je besedilo prevedeno, (bi) ga mora(l) prevajalec še enkrat pregledati in preveriti, ali vsebina in količina podnapisov ustrežata dejanski vsebini filma. To je še zlasti pomembno, če je prevajal s predlogo, saj se pogosto zgodi, da se prvotno besedilo iz scenarija v filmu spremeni, včasih pa nekateri stavki celo izpadejo. Zato mora prevod uskladiti z dejanskim besedilom iz filma.

Temu sledi sinhroniziranje. Postopek sam po sebi ni težak, potrebna pa je velika zbranost, in ker je računalniško vodenje sinhroniziranja odvisno od pritiskanja na ustrezno tipko, tudi zelo mirna roka. Ko si program nastavimo za sinhroniziranje, se na zaslonu računalnika izpišejo trije dialogi. Tisti, ki bo na vrsti z naslednjim pritiskom na tipko, je zasenčen. Ko se film začne vrteti, prevajalec hkrati sproži čas na računalniku, saj se bodo le tako kasneje podnapisi časovno ujemali z dialogi. Prevajalec sam s pritiskanjem na tipko določi začetek in konec podnapisa. Paziti mora, da pusti podnapise dovolj dolgo na zaslonu, da jih gledalci lahko preberejo. Vendar mora paziti tudi na to, da ne pušča podnapisov predolgo, saj bi potem zaostajali za izvirnimi dialogi. Zato mora že med prevajanjem besedilo ustrezno krajšati.

Če se med sinhroniziranjem zmoti, videa in računalniškega programa ne more preprosto ustaviti, ampak mora ves postopek ponoviti. Na srečo so filmi in nadaljevanke sestavljeni vsaj iz dveh delov, tako da mu, če se zmoti, ni treba ponoviti celote, ampak le del, v katerem je nastala napaka.

Ko je film končno tudi sinhroniziran, ga prevzamejo tehniki in ga dokončno pripravijo za predvajanje.

Sedaj pa k že omenjenim posebnostim, ki so značilne za prevajanje filmov.

1. Slabe kopije

Prevajalec filmov v zadnjem času navadno dobi predlogo, vendar se še vedno pogosto zgodi, da se prevajanja loti le z videokaseto s slikovnim in z zvočnim zapisom, brez pisne predloge. Kasete, ki so bile pred tem že ničkolikokrat presnete, so pogosto izredno slabe kakovosti in zaradi tega »opremljene« z dodatnimi zvoki, ti pa prevajalca zelo ovirajo pri poslušanju. Zlasti pri akcijskih filmih, v katerih dialogi navadno potekajo med vsesplošnim vpitjem, kričanjem in streljanjem, ki ga spremlja še filmska glasba, je včasih prava umetnost razbrati, kaj si imata povedati policista. Če njun slengovski dvogovor občasno spremlja tudi zvok, ki spominja na reaktivno letalo, prevajalec lahko samo začudeno gleda.

Poleg tega je slika večkrat nejasna in poskakuje, dialogi so zaradi tehničnih motenj včasih popačeni, v najhujših primerih je glas na trenutke celo prekinjen. Tedaj je prevajalec povsem prepuščen na milost in nemilost svoji iznajdljivosti in postavlja se mu vprašanje, ali naj besedo ali stavek, ki ga ni slišal, preprosto spusti ali pa si sam izmisli (logično) nadomestilo. Z drugimi besedami: prevajalec je nemočen.

Tako nemoč začuti včasih mogoče enkrat ali dvakrat v vsem filmu, včasih pa bi film najraje kar vrnil. Občutek nemoči se nujno spremeni v jezo takrat, ko si film ogleda na televiziji. Film je na originalnem traku in o dodatnih »reaktivnih« seveda ni sledu. Pogosto mu šele takrat, ko gleda posnetek boljše kakovosti, uspe slišati, kaj je igralec v filmu pravzaprav rekel. Škoda, ki je že storjena, je seveda nepopravljiva.

2. Kratkost in jedratost

Gledalci se pogosto pritožujejo, da stavki, predvsem zelo dolgi, niso prevedeni v celoti. Mnogi verjetno neprevedene dele stavkov pri-

pišejo prevajalčevemu neznanju. Ne vejo pa, da je ena temeljnih zakonitosti v prevajanju filmov jedrnatost. Prevajalec je omejen s številom znakov v vrstici (30). Kar napiše, se mora ujemati s kadrom na sliki. Če bi torej hotel prevesti čisto vsako besedo in frazo, bi se prav lahko zgodilo dvoje: podnapisi iz npr. tridesetega kadra bi se vrteli še pri petintridesetem ali pa bi jih moral menjavati tako hitro, da jih nihče ne bi utegnil prebrati. Zato je njegovo vodilo: prevedi bistvo in spuščaj balast, pri čemer ne spreminjaj pomena in smisla izvirnika.

3. Časovna stiska

Navadno ima prevajalec dovolj časa za prevod filmov, vendar se včasih zgodi tudi, da se s prevodom zelo mudi in prevajalec nima dovolj časa, da bi podrobno pregledal svoj izdelek.

4. Formalna izobrazba ni potrebna

Najmanj opravičljiv vzrok je seveda, da vsaj na komercialnih postajah od prevajalcev ne zahtevajo formalne jezikovne izobrazbe. Dovolj je, da angleščino (govorim o angleščini, ker je velika večina filmov in nadaljevanj prav v njej) znajo na pogovorni ravni in imajo solidno znanje pisne slovenščine. Res je, da diploma sama še ne zagotavlja lastnosti dobrega prevajalca, vendar je tudi res, da se prav pri prevajalcih, ki nimajo formalne jezikovne izobrazbe, najpogosteje zatakne, ko morajo prevajati idiome in fraze, saj jih neredko prevajajo dobesedno.

Tudi prevajalci z ustrežno izobrazbo imajo težave. Večinoma ne z idiomi, saj so se že med študijem naučili, da si pomagajo s slovarji, če idioma ne razumejo. Težave imajo, če niso bili še nikoli daljši čas na angleškem govornem območju. Zaradi tega teže ali pa sploh ne razumejo slenga, težave so pri narečju in ko je v filmu govor o družbenih in kulturnih značilnostih anglosaškega sveta (npr. šolskem sistemu, zdravstvu, kulinariki ipd.). Ker jih ne razumejo ali ne poznajo, jih lahko

kaj hitro napačno prevedejo oziroma zgrešijo pomen.

Prav vsi prevajalci filmov, jezikovno izobraženi ali ne, pa pogosto naletijo na še en, trši oreh. Prevajanje filmov, v katerih se scenarij dotakne naravoslovja, tehnike, medicine, računalništva, prava, ekonomije, bančništva ipd., je neverjetno težavno, če imaš s področja, ki ga prevajaš, zelo šibko znanje, če pa moraš to početi po tonskem zapisu, so napake skoraj neizbežne.

Seveda razumem gnev gledalcev, ki so že bili na angleškem govornem območju in razumejo tamkajšnjo kulturo, miselnost, sleng in idiomatiko ali pa gledajo prevedeno oddajo iz svoje stroke, za katero obvladajo veliko angleškega izrazja, in opazijo, da je prevajalec kaj napačno (ali pa sploh ni) razumel in tako tudi prevedel.

Novo opozarjam, da ne opravičujem napak, ampak bi rada opozorila na še en zanimiv fenomen prevajanja. Od prevajalcev vsi pričakujejo ne samo neverjetno hitrost v slogu »Oh, teh pet tipkanih strani boste pa menda ja prevedli v nekaj uricah, ne?«, ampak tudi to, česar ne zasledimo pri nobeni drugi stroki. Prevajalci bi se morali spoznati čisto na vse: v isti sapi na celotno družboslovje in hkrati na naravoslovje. Tu pa smo si verjetno edini, da so to vendarle prevelike zahteve. Prevajalci, ki so študirali jezik na fakulteti, so se učili splošnega in ne strokovnega jezika, tako da se po diplomih vsak navadno specializira za eno področje in se na njem izobražuje najprej v slovenščini, da ve, kaj sploh prevaja. Pri filmih pa je, kot sem že omenila, položaj tak, da se lahko v enem samem filmu pojavlja več različnih strok, četudi igralci iz njih črpajo le v nekaj stavkih. Dovolj za napako in »častno« mesto na spletnih prevajalskih straneh.

5. Slaba slovenščina

Lektoriranje samo po sebi sicer ni neposredno povezano s pravilnostjo prevoda, vendar mu daje zaokroženo končno podobo. Navadno so

filmi lektorirani, a se kljub temu vse prepogosto na zaslon prikradejo manjše in večje jezikovno-stilistične napake, in te bolj pozorne in jezikovno ozaveščene gledalce le še dodatno razburijo.

Da tako veliko kritik leti prav na filmske prevode, je verjetno »krivo« tudi to, da so namenjeni večtisočglavi in zelo heterogeni množici gledalcev. Med njimi so seveda tisti, ki so jezika popolnoma nevešči, pa tudi tisti, ki ga izvrstno obvladajo in poznajo njegove zakonitosti. Prav slednji seveda že zaradi poklicne ali poznavalske žilice hote ali nehote primerjajo izvirnik s prevodom in napake nemudoma opazijo.

Noben drug prevajalski izdelek ni na očeh tolikšnega (jezikovno podkovanega in nepodkovanega) občinstva. Knjige, ki so prav tako namenjene izredno širokemu krogu ljudi, berejo navadno ali v izvirniku ali prevedene, le redki posamezniki imajo hkrati v rokah oboje, da lahko primerjajo prevajalčevo delo. Prevodi poslovnih pism, pogodb, ponudb itd., ki jih naročijo pravne ali fizične osebe, so namenjeni ozkemu krogu ljudi, enako velja za simultane ali konsektivne prevode različnih srečanj, predavanj, sestankov, delavnic ipd. Tako morebitne napake opazi neprimerno manj ljudi oziroma jih sploh nihče ne. Zato se

ustvarja lažni vtis, da so prevajalci »resnih« zadev vsi strokovnjaki, za tiste, ki to niso, pa so rezervirani filmi.

Naj na koncu omenim še en problem, ki je v skladu s sodobnimi usmeritvami vse prej kot zanemarljiv. Prevajalci filmov so v primerjavi s kolegi slabše plačani. Plačilo je odvisno od števila podnapisov. Podnapis je vreden od 19 do 30 tolarjev. Povprečno dolg film ima okoli 600 do 700 podnapisov. V tem znesku so vštet predhodni ogled filma, prevajanje s hkratnim vnašanjem v računalnik, korekturni ogled filma in sinhroniziranje. Za vse našeto prevajalec porabi okoli 15 ur. Že hiter izračun pove, da je to dokaj skromno plačilo, in večina prevajalcev si s filmi ne služi plače, ampak le dopolnjuje proračun. Verjetno tudi zaradi slabega plačila v delo ne vlagajo potrebnega truda in jih napake niti ne prizadenejo preveč. To pa seveda ni prav.

Težko je ponuditi pravo in dovolj učinkovito »zdravilo« za to, da bi se prevodi čez noč izboljšali in miselnost gledalcev s tem zasukala bolj v prid prevajalcev. Morda pa bi veljalo premisliti o tem, da bi pri DZTPS ustanovili sekcijo za prevajanje filmov. Naročnikom filmskih prevodov to seveda ne bi bilo preveč dobrodošlo, saj bi prevode podražilo, bi pa po drugi strani zagotovo dvignilo raven teh izdelkov.

Ines Perkavac

Si dice o non si dice?

(povzeto po istoimenski knjigi avtorja A. Gabriellija)

Baule

Non mi raccapezzo più: per cinquant'anni almeno ho pronunciato baùle con l'accento sulla u, ed ecco che adesso la televisione ci viene ad insegnare che la parola è sdrucchiola

e si dice bàule. C'è dunque il terremoto anche nella nostra lingua?

Su questa faccenda del *baule* diventato *sdrucchiolo* in una trasmissione televisiva ho ricevuto non meno d'una cinquantina di

lettere: indignate, interrogative, stupite, frastornate. Ma la cosa non deve sorprendere, perché non da oggi, ma da sempre, in molti luoghi dell'Italia meridionale la parola è stata pronunciata sdrucchiola: «bàule»; almeno tra la gente comune. Era naturale quindi che la persona intervistata, meridionale e non certo di buone lettere, pronunziasse «bàule», come aveva sempre pronunziato in vita sua. Quel che sorprende, e preoccupa, è che l'intervistatore, che aveva cominciato a pronunziar correttamente *baùle*, non so se preso da dubbio o da timore reverenziale, si è messo a sua volta a ripetere «bàule», gettando mezza Italia nella più piena ilarità o nel dubbio più sconcertante. Ci voleva poco, anche senza mancar di garbo, a correggere l'errore di pronunzia, ricorrendo magari a una battuta di spirito.

Quel che ho sempre rimproverato alla televisione – per tante altre cose invero lodevolissima – è questo prender sottogamba la pronunzia, la sintassi. Essa, evidentemente, non si è resa ancora conto della sua immane forza divulgativa. Si è sentito per esempio, nella trasmissione di un telegiornale, un «inerente l'argomento» invece di «inerente all'argomento», davvero intollerabile perfino in un tema di prima ginnasiale.

Per ritornare a *baule*, dirò che la parola deriva dallo spagnolo *baùl*, con tanto di accento acuto sulla *u*; e questo si riconnette all'antico francese *bahur* o *baiul* (francese moderno *bahut*), che risale al XII secolo. La voce italiana si è cominciata a usare nel Cinquecento, e si è sempre pronunziata piana, cioè *baùle*, come del resto chiaramente dimostra questo endecasillabo del poeta cinquecentesco Buonarrotti il Giovane: «Ma tu che poni un po' lì quei tuoi bauli». Niente terremoto dunque, almeno per questa volta. Soltanto trascuratezza.

Callifugo

La parola callifugo deve pronunziarsi sdrucchiola o piana?

Callifugo si pronunzia sdrucchiolo: con l'accento sulla *i*. Tutti i composti con *-fugo* si pronunziano sdrucchioli: *vermifugo*, *febrifugo*, *centrifugo* ... Perché si pronunziano sdrucchioli? Perché il suffisso *-fugo* in italiano è sempre àtono, come era àtono il suffisso latino *-fugas* da cui esso deriva: i Latini dicevano infatti, per esempio *nubifugus*, che mette in fuga le nubi; *lucifugus*, che fugge dalla luce, ecc.

Ippocastano

Ippocastano o ippocàstano?

Il grande albero frondoso che a primavera abbellisce i nostri parchi e viali con i suoi fiori a pannocchia, ha il nome composto di due parole greche: *hippos*, che vuol dire cavallo, e *kástanon*, che vuol dire castagno: cioè, castagno dei cavalli: e questo perché in antico si credeva che il frutto di questa pianta, simile ad una castagna, guarisse i cavalli dalla tosse e da altre malattie. E' appunto la forma sdrucchiola del *kástanon* greco che induce alla pronunzia sdrucchiola dell' ippocàstano italiano. La quale non è certo errata, ma ha piuttosto sapore letterario. L'italiano però dice *castàgno* e dice anche *castàno*; perciò la pronunzia piana, ippocastano, è la più regolare, è la più comune, ed è anche, mi sembra, quella preferita dai botanici.

Scandinavo

Si dice scandinavo o scandinàvo? Si sentono anche alla radio entrambe le pronunzie.

Anche se la pronunzia più comune è quella sdrucchiola, *scandinavo*, la pronunzia consigliabile è quella piana, *scandinàvo*, che ripete quella dell'aggettivo svedese *skandinàvisk*.

Anton Omerza

Prelomni čas

Povzetek

Od leta 1990 do danes so prevajalci doživeli korenite spremembe predvsem, kar zadeva izrazje, nič odločilnega ni bilo narejenega glede njihovega statusa, pridobivanje znanja s sprotnim stalnim izobraževanjem pa kljub pomanjkanju strokovne literature, predvsem novih izdaj, postaja vedno pomembnejše.

Summary

Since 1990 translators have experienced major changes in the use of terms and expressions; yet nothing crucial has been done to improve their status; due to the lack of new editions of professional literature it is becoming ever more important to obtain new knowledge through permanent education.

Prevajalci, ki so bili navajeni živeti in delati v miru, kakršnega je zagotavljala socialistična ureditev, po koncu tega obdobja doživljajo številne spremembe. Takoj se postavi vprašanje, katere spremembe v družbi najbolj vplivajo na njihovo delo. Lahko jih razvrstimo v tri skupine:

1. nagle spremembe v izrazju, predvsem na političnem, gospodarskem in pravnem področju,
2. spremembe v zvezi s statusom prevajalcev,
3. spremembe pri pridobivanju prevajalskega znanja in spoznavanju izrazja.

Poglejmo, kako so potekale spremembe doslej in kako bodo najbrž v prihodnje.

Spremembe v izrazju

Osamosvojitve Slovenije je prinesla najprej spremembo izrazja na političnem področju; ta pravzaprav ni bila zelo obsežna, bolj je napovedovala novosti na drugih področjih. Spremenili so se nazivi organov in ustanov, pozneje so bili ustanovljeni novi skladi in agencije. To so najprej občutili sodni tolmači, saj so morali naenkrat poznati številne nove izraze, če so hoteli opravljati svoje delo. A razvoj je šel naprej in kmalu so se pojavili notarji, po-

klic, ki ga pri nas po drugi svetovni vojni sploh ni bilo. Skratka, za sodne tolmače so novi pojavi, z njimi pa tudi pojavljanje novih izrazov, na upravno-pravnem področju najbolj boleči, zato jim je OST posvetil veliko pozornosti.

Sprememba gospodarske ureditve, prehod iz socialističnega gospodarstva v tržno, je prinesla številne pojme iz kapitalističnega sveta, vendar ti včasih niso povsem primerljivi s tistimi v zahodnih državah. To velja zlasti za izrazje s področja financ, računovodstva in bančništva. Tudi organizacija gospodarskih družb z upravnimi in nadzornimi odbori ter njihova različnost, kar zadeva odgovornost, je sprva povzročala prevajalcem velike težave.

Zakaj vse to, zakaj težave? Edini dokument, ki je povzročil spremembo v družbi in je bil prevajalcem na voljo, je bil predpis, ki je urejal posamezno področje. Vlada ali strokovnjaki za upravno in gospodarsko področje niti pomislili niso, da bi z izdajo ustreznih brošur prevajalcem olajšali razumevanje novih pojmov. Če bi v teh brošurah pojme razložili in dodali še ustreznice v dveh ali treh jezikih, bi zelo olajšali sporazumevanje s svetom, ki ga (tudi zanje) opravljajo prevajalci in tolmači. Vsak večji sklop (sveženj) predpisov bi lahko

spremljala taka terminološka brošura za prevajalce.

Komaj smo nekako osvojili izrazje, ki v valovih prihaja k nam od leta 1991, že nas čaka nov napad; tokrat bo izrazje prišlo iz Evropske unije. Ne znamo si še prav predstavljati, kako se bodo pojavili ti novi pojmi; za sedaj, zaradi bohinjskega seminarja, vemo le, da moramo posloveniti številne nazive, imena ustanov, organov in sklepe Evropske unije, s katerimi bomo potem imeli popravek vsak dan. Kakšne nove pojme in izraze bo prinesla priprava na vključevanje v Evropsko unijo, pa si še ne znamo predstavljati. Govori se, da bo treba prevesti 80.000 strani dokumentacije, od tega največ iz kmetijstva, prometa in administracije. Po našem pojmovanju prevajalskih strok bo največ sprememb pri pravnih in ekonomskih izrazih. Pa še nekaj. Ker so se v vladi odločili, da bo angleščina temeljni jezik pri prevajanju te dokumentacije, bodo nenadoma zanemarjeni drugi tuji jeziki.

Recimo, da organizatorji tega prevajalskega projekta ne bodo zanemarjali terminološkega dela in bodo pripravili ustrezne glosarje in druge pripomočke, s katerimi bo mogoče poenotiti slovenske ustreznice za angleške izraze. Recimo, da bo to gradivo na voljo tudi prevajalcem, ki pri projektu ne bodo sodelovali. Slovenski izrazi se bodo prijeli, za podlago bomo imeli angleške, prek večjezičnega slovarja izrazov Evropske unije Eurodicautom pa bomo dobili ustreznice še v drugih jezikih. Izrazje, ki bo vključeno v naše normativne akte, usklajene z akti Evropske unije, bo postalo naše, saj bodo to naši predpisi in zakoni, torej se bodo pojavljali vsepovsod. Prevajalec jih bo moral osvojiti, tudi tisti, ki ne pozna angleščine, ki prevaja v druge jezike.

Menim, da je v zvezi z izrazjem, ki bo kmalu prišlo k nam, še preveč nerešenih vprašanj, da bi lahko napisali kaj takega, kar bi bilo verjetno ali celo točno. Vemo le, da bomo morali biti vsi pozorni, pa ne le mi, prevajalci, pač pa tudi naše strokovno društvo, prevajalska zbor-

nica (ki je še ni), oddelek za prevajanje in tolmačenje na filozofski fakulteti in OST.

Status prevajalcev

Če ste pozorno spremljali spremembe glede statusa prevajalcev od osamosvojitve Slovenije, ste ugotovili, da se je nekaj premaknilo na bolje, čeprav stvari še niso zadovoljivo urejene. Takrat smo bili v pristojnosti ministrstva za kulturo, potem so o nas nekaj časa razpravljali v ministrstvu za znanost, končno smo pristali pri ministrstvu za delo. Tam so nam dali pozitivno mnenje glede uresničevanja statusa samostojnih prevajalcev, a kaj, ko je praksa v posameznih občinah drugačna, saj jih ponekod silijo kar med samostojne podjetnike. To se bo, tako upam, kmalu uredilo, zdaj še z akcijami DZTPS. Pozneje, morda že leta 1999, pa bi se morala ustanoviti prevajalska zbornica, ki bi združevala interese vseh prevajalcev, od strokovnih do književnih. Ker smo strokovni prevajalci najštevilnejši, je logično, da bomo prevzeli pobudo za njeno ustanovitev. Nekaj korakov v tej smeri je že bilo narejenih, kmalu pa jih bo še več.

Prevajalska zbornica je edina institucija, ki se bo lahko enakovredno pogovarjala z vlado in ki utegne imeti tudi svojega predstavnika v državnem svetu. Statusna vprašanja, vprašanja, skupna vsem prevajalcem, ceniki storitev ipd. naj bi bili njeno delo. Verjetno bo strukturirana tako, da bodo v njej sekcije za strokovno prevajanje, konsektivno prevajanje, sodno tolmačenje in književno prevajanje. DZTPS si lahko od ustanovitve zbornice veliko obeta, čeprav nekateri menijo drugače. Ko se bo društvo oteslo dela, ki ga bo v njegovem interesu opravljala zbornica, se bodo šele pokazale njegove prave naloge. Za zdaj je OST neko prevzel izobraževanje prevajalcev ob delu, filozofska fakulteta (FF) redno izobraževanje prevajalcev, tako da bi lahko bila, poleg servisa, obveščanje in založništvo temeljna dejavnost društva, če ne štejemo povezovanja s sorodnimi organizacijami.

Vključitev Slovenije v Evropsko unijo bo prinesla spremembe tudi pri statusu prevajalcev, predvsem za samostojne prevajalce. Doselek je bil, zaradi pomanjkanja strokovne literature, osnovni kapital vsakega dobrega samostojnega prevajalca z leti pridobljeno terminološko znanje, opredmeteno v t. i. osebnih glosarjih, sprememba izrazja pa bo vrednost tega terminološkega kapitala nekoliko omajala. Kdor ne bo sledil novostim in osebnih glosarjev dopolnjeval z novimi izrazi, bo izgubil položaj na prevajalskem trgu, ki ga je imel doslej. Menim, da bodo izrazi iz Evropske unije malo premešali tržne položaje samostojnih prevajalcev. Tisti, ki bodo znali biti »zraven« in ki delujejo na pravnem in ekonomskem področju, bodo vsekakor imeli prednost pred drugimi.

Pridobivanje znanja in izrazja

Pravo prevajalsko znanje naj bi prevajalcem praviloma zagotavljal le Oddelek za prevajanje in tolmačenje pri Filozofski fakulteti v Ljubljani. Vendar, sodeč po programu, so tam še preveč naslonjeni na teorijo in na netipične stroke, resnega dela, ki mu pravimo jeziki strok v povezavi s slovenščino, pa se še ne zavedajo dovolj. Počakati bo pač treba nekaj generacij, da jih bo praksa prisilila k temu, da bodo znali izobraževati prevajalce zanjo.

OST se je specializiral za aktualne prevajalske potrebe. To je sočasno njegova prednost in slabost. Prednost je v tem, da je sposoben v kratkem času pripraviti seminar, s terminološkim gradivom vred, za katerega je prišla pobuda od prevajalcev. Tipična primera za to sta italijanski in nemški notarski seminar. OST se lahko zelo hitro odzove na pobude iz prevajalske prakse, ne more pa nadomestiti rednega izobraževanja. To se je lepo pokazalo pri tečajih tolmačenja, kjer so prevajalci izvedeli le, kako težko se je naučiti pravega konsektiv-

nega tolmačenja – in nič več. Zato je naloga OST, da je ves čas tesno povezan z DZTPS, kjer spremlja prevajalsko prakso, in z Oddelkom za prevajanje in tolmačenje pri FF v Ljubljani, kjer spremlja t. i. splošno izobraževanje prevajalcev. Pa še nekaj. OST lahko sčasoma, zaradi svojih poslovnih zvez v tujini, postane najbolj izpostavljen partner s tujino, celo bolj kot DZTPS in FF.

Pridobivanje izrazja je najšibkejša točka slovenskih prevajalcev. Če zanemarimo nekaj internih glosarjev podjetij, ima prevajalec danes na voljo le oba Apovnikova slovarja (kjer mrgoli za Avstrijo značilnih pojmov) in Šegin slovar. Res je, da OST in DZTPS pripravljata Leksikon pravnih izrazov, a vse to je le kaplja v morje v primerjavi s tem, kar bi potrebovali (glej prispevek Strokovni slovarji v Sloveniji, Mostovi 1997). Zdi se mi, da je priprava nujno potrebnih slovarjev in glosarjev bolj organizacijski kot strokovni problem. Tu gre predvsem za nekaj, kar imenujem »slovenskost«, za tipični slovenski individualizem, ki se kaže tudi pri pripravljanju slovarjev.

Nekaj angleško-slovenskih glosarjev bomo prav gotovo dobili že na začetku prevajanja »za Evropo«, a to še zdaleč ne bo vse, kar prevajalci potrebujemo. Če bodo vladne službe razmišljale na svoji strani, OST in DZTPS na svoji strani, stroke (pravo – pravna fakulteta, ekonomija – ekonomska fakulteta) pa bodo stale ob strani, ne bomo dobili nobenega glosarja ali slovarja. Zato upravičeno trdim, da je pogoj za začetek resnega dela pri strokovni literaturi za prevajalce v tem, da nekako premagamo »slovenskost« in se začnemo povezovati. Gre za temeljno organizacijsko vprašanje, ki zavira nastajanje uporabnih slovarjev in glosarjev. Lahko bi celo rekli, da je to temeljna mentalitetna ovira za nastanek slovarjev. Ne znamo se povezati, en sam avtor pa ne more veliko napraviti.

Anton Omerza

Vzgoja naročnika prevoda

Povzetek

Naročniki prevodov pogosto ne vedo, kako se prevod naroči ali kako se preveri. Naročnik prevoda večinoma ne da pregledati, ampak ga kar pošlje v tujino. Če končni prejemnik besedila pozna Slovenijo in njene možnosti, prevoda kljub napakam ne reklamira; prevajalec, ki je besedilo pripravil, pa se, zmotno, ima za dobrega, saj nima reklamacij. Ozaveščeni prevajalci naročnikom postopno vcepljajo pravičen odnos do prevajalskega dela in do nujno potrebnih postopkov v zvezi z njim.

Abstract

Clients of translators usually do not know either how to order the translation or how to check it. Clients usually send the translation to the foreign country without having proofread the translation. If the final recipient knows Slovenia and its capabilities, (s)he does not claim to improve the translation (in spite of its errors), while the translator mistakenly regards him/herself as a good translator – because (s)he has no claims. Conscientious translators gradually educate their clients so that they get the right view of the translator's work and procedures required before and after translation.

Strokovni prevajalci utegnejo zmotno misliti, da poslujejo z naročniki, ki so jim povsem enakovredni. To pogosto ne drži. Res je, da je že marsikdo okusil t. i. poslovno prevlado naročnikov, predvsem pri zniževanju cene prevoda in pri kasnitvi plačila, a to vas ne sme zavesti. Tisto, o čemer bo tekla beseda, ne zadeva naročnikovih poslovnih znanj, pač pa njegovo usposobljenost za naročanje prevoda in za presojo njegove kakovosti oziroma uspešnosti.

Bližina meja, s tem tudi bližina drugih jezikov, splošna agresivnost v medijih, pa tudi v računalništvu, kjer igra angleščina pomembno vlogo, in ne nazadnje dolga desetletja sobivanja z južnimi sosedi, od katerih smo prevzeli večino kletvic in t. i. balkanski način mišljenja – vse to nas še danes, čeprav imamo samostojno državo s tržnim gospodarstvom in težimo k Evropi, zaznamuje, zaradi vsega tega smo narod s posebnimi značilnostmi (tako bi nas lahko označil kak tujec, ki živi pri nas). Splet teh značilnosti se kaže tudi pri odnosu

do prevodov, do prevajalskega dela. Splošno razširjeno mnenje je, da je strokovno prevajanje preprosta naloga, saj tako ali tako vsak Slovenec zna kak tuj jezik. Za laike je strokovno prevajanje le plod povprečnega poznavanja tujega jezika – in nič več. Pa ne le za laike. Na seminarju v Portorožu se je pomemben predstavnik tamkajšnje šole resno začudil, ko je izvedel, da smo za vajo popravljali nemško besedilo prospekta Hotelov Morje, ki je malo prej prišel iz tiskarne. »Saj imajo tam zaposleno sodelavko, ki je dvajset let živela v Nemčiji, in gotovo zna nemško. Kako ste sploh našli kake napake v prospektu, ki ga je ona pregledala?« se je čudil. Takrat še ni vedel, da so bili prav študenti z njegove šole tisti, ki so najbolj dejavno sodelovali pri korekturi prospekta.

Naročniki prevoda so neozaveščeni (po Prunčevem referatu na Posvetovanju prevajalcev Alpe-Jadran, objavljenem v Mostovih 1/93 pod naslovom *Cvetke iz domačih in tujih logov*). Kaj to pomeni? Ne vedo, kako se naroča strokovni prevod, niti ne vedo, kako se tak pre-

vod preverja. Izjem, ki se pojavljajo tu in tam, predvsem na tehničnem področju, ne bomo obravnavali, pač pa pretežno večino, ki ravna napačno. Še najboljše naročilo prevoda je takrat, kadar ga naroči prevajalec ali prevajalka pri naročniku, a to je prej izjema kot pravilo.

Bistvo nesporazuma pri naročanju prevoda je v tem, da se odnos naročnika in prevajalca do prevajalskega dela zelo razlikuje. Naročnik (Slovenec, delni Balkanec in polizobraženec) jemlje prevod kot enostavno delo, v katerega ni treba vložiti veliko truda. Zato se čudi ceni-ku DZTPS, še bolj pa roku, ki mu ga prevajalec predlaga kot nujni pogoj, da bo delo sploh lahko opravil. Če se je naročnik strinjal s cenikom društva in s prevajalčevim rokom, potem se mu zdi nesmiselno, da bi dal prevod še komu pregledati, saj ga mora poslati v tiskarno, ker morajo biti prospekti pravočasno pripravljeni za sej. Njega, naročnika prevoda, kakovost izdelka pravzaprav sploh ne zanima; zanj je pomembno le, da nalogo opravi v roku. To je opis neozaveščenega naročnika prevoda.

Kaj se v takem primeru lahko dogaja s prevajalcem?

Če je bil prevod tiskan in izročen tujcem, ki nekoliko poznajo naše razmere, znajo brati med vrsticami in dopustijo tudi kake napake; take, kakršna je bila tista iz leta 1992, ko so v Meblu izraz »svetlobno telo« prevedli v »lighting body«, pa jim je kanadski izvedenec iz Mednarodne banke povedal, »da gre on z bodijem v posteljo«. Tak naročnik prevoda dopusti, da prevajalec leta in leta živi v prepričanju, da so njegovi prevodi dobri in da odlično prevaja, saj nima nobenih reklamacij. *Kakovost prevoda ni odvisna le od prevajalca, ampak tudi od ozaveščenosti naročnika.* To pozabljajo zlasti prevajalci, ki imajo v denarnici poleg osebne izkaznice vedno še izkaznico DZTPS, da z njo lahko vsak trenutek dokazujejo, da so prevajalci.

Kaj lahko stori ozaveščen prevajalec?

Vsak strokovni prevajalec, ki kaj da nase, ve, da je treba prevod za tisk obravnavati dru-

gače od drugih prevodov in mu posvetiti večjo pozornost. Nekateri, ki so »ozavešчени na daljši rok«, pa vedo, da so prevodi za tisk idealna priložnost za vzgojo naročnika. Ti se zavedajo, da le oni lahko iz naročnika napravijo »ozaveščenega naročnika«, s katerim bo pozneje mogoče *ustrezno poslovati*. Že pri prevzemu izvirnega slovenskega besedila bodo vprašali, ali bo šlo tudi to besedilo v tisk. Če bo odgovor pritrdilen, bodo najprej zahtevali lekturo slovenskega besedila, še preden se bodo lotili prevajanja v tuj jezik. Če jim bo to uspelo, so na najboljši poti, da jim uspe naloga, kar zadeva vzgojo naročnika, v celoti.

Seveda bodo od naročnika zahtevali literaturo, predvsem strokovne izraze iz obravnavane stroke, in vzpostavili stik s kontaktno osebo. To je navadno strokovnjak, ki obvlada strokovne izraze v tujih jezikih. Človeka, ki je prevod naročil, ne smemo samogibno šteti za kompetentno kontaktno osebo.

Preden se bodo lotili prevajanja, se bodo pri naročniku pozanimali, ali bo pred tiskanjem njihovo besedilo kdo pregledal. Pa ne kdor si bodi! Kadar gre za besedilo v tujem jeziku, ki gre v tisk, pride v poštev le domači govorec (»native speaker«), prevajalca pa zelo zanima ime tega človeka. Ne zaradi dvoma o kakovosti pregleda, pač pa zato, ker ima tudi sam na voljo več imen. S tem dejanjem prepriča naročnika, da mora vedno dvomiti o vsakem prevodu, saj po definiciji niti dva nista enaka. Pregled besedila, ki ga opravi domači govorec, je v bistvu namenjen temu, da bo besedilo pravilno razumel tudi Anglež, Američan ipd. S tem dejanjem prevajalec pripelje naročnika prevoda do spoznanja, da ni namen naročila za prevajanje le to, *da on (naročnik) opravi svojo nalogo*, temveč to, *da dobi besedilo, povsem razumljivo prejemniku prevoda*. Če ga je tega naučil, pomeni, da ga je naučil, *kaj je bistvo prevajanja – sporočanje iz ene kulture v drugo prek jezika*. Kadar se prevajalcu pri prevodu za tisk posreči doseči tak uspeh, in če se to ponavlja, si lahko upravičeno

pripiše zasluge za to, da je svojega naročnika tudi izobrazil – dvignil ga je z ravni povprečnosti na raven zavedanja. Prej je delal »tako kot vsi drugi«, sedaj pa »se zaveda, kaj dela in zakaj dela prav tako«.

Razvoj zavesti pri človeku ima veliko daljšo pot, kot si mislimo. Prav tako dolga je pot do ozaveščanja naročnikov. Če se danes s tem ukvarja pet odstotkov prevajalcev (menim, da je tako), in se jih bo v prihodnjih petih letih ukvarjalo deset odstotkov, bomo šele leta 2020 prišli do stopnje, na kateri so že danes naročniki prevodov v razvitih državah. Seveda če naše vstopanje v Evropsko unijo ne bo zavrla tega razvoja, čeprav bi ga moralo, po vsej logiki, celo pospešiti.

Vzgoja naročnika prevoda pa ne učinkuje le na naročnika, ampak tudi na prevajalca. Nihče ne ve, koliko samozavestnih prevajalcev živi med nami, ki se radi pohvalijo, da ne

slišijo prav nobenih pripomb glede svojih prevodov. Ti se ne zavedajo, da imajo srečo, ker poslujejo z neozaveščenimi naročniki in s končnimi prejemniki besedil, ki poznajo Slovenijo in dopuščajo napake, kakršnih kdo drug ne bi dopustil. Prevajalci menijo, da so dobri zato, ker ni reklamacij, a se motijo. Odsotnost reklamacij še ne pomeni, da je bil prevod kakovosten, saj je zanjo lahko kup razlogov; prevajalec si pač izbere tistega, ki mu je najbolj pogodu.

Vzgoja naročnikov prevodov ni samo stvar prevajalcev, ampak stvar splošnega ozaveščanja v družbi. Če bodo dobri prevajalci k temu procesu kaj prispevali, potem naj vedo, da delajo v korist vse stroke, ne le zase. Njihov trud bo z leti bogato poplačan, večina med njimi pa sploh ne bo vedela, da so bili začetniki tega ozaveščanja.

Stanko Klinar

Lidija Šega: Veliki moderni poslovni slovar, angleško-slovenski

Povzetek

Na jesen leta 1997 je Cankarjeva založba v Ljubljani izdala Veliki moderni poslovni slovar, angleško-slovenski, z obvestilom, da slovar obsega več kot 80.000 gesel na 960 straneh in da stane 24.780 SIT.

Summary

Lidija Šega's A COMPREHENSIVE MODERN BUSINESS DICTIONARY, English-Slovene/Veliki moderni poslovni slovar, angleško-slovenski (Cankarjeva založba Publishing House, Ljubljana, 1997, 960 pages, 80,000 entries), the first serious attempt at providing an English-Slovene business dictionary, is an exhaustive handbook on the respective vocabulary, meeting more than the basic demands of business people, as it also offers ample information on business-borderline topics. Slovene technical neologisms, insofar as they are needed, are the result of the joint effort of linguistic and technical experts. Well-organized, voluminous and reliable (the fruit of ten years' work), the dictionary ranks with the finest achievements of Slovene lexicography generally.

Kar so v Cankarjevi založbi zapisali o slovarju na reklamnem letaku, je čudovito res: da je »moderen«, »pregleden«, »uporaben«, »obsežen«. Da je »iz prakse za prakso«. Da naj poskusimo biti toliko bolj (nacionalno) veseli, ker ne gre za prevod ali priredbo slovarja tuje založbe, torej za posvojitve ali rejništvo, marveč za izvirno slovensko materinstvo, plod desetletne slovarske nosečnosti. In da je to prvo tovrstno obsežnejše delo pri nas. Vse je res. Zapisali so tudi, da je »popoln«. To besedo pa bi kazalo uporabljati malo varčneje. Saj veste, »kdor je med vami brez greha, naj prvi vrže kamen ...« (Potem pa nobeden ne vrže kamna.) Popolni v dobrednem pomenu torej ne mi ne naši izdelki nis(m)o kar tako hitro. Res pa je slovar v svoji zvrsti »najpopolnejši«, kot nas prepričuje druga stran letaka. Presežnik se dejanskemu stanju idealno prilaga.

Dodal bi, po svojih opažanjih, da se slovar odlikuje po izredni sistematičnosti (disciplinirani obdelavi po sprejetem vzorcu od začetka do konca), po veliki ustvarjalni ljubezni do materinščine (poslovenitve, ob botrstvu Milojke Mansoor, segajo do zadnjih možnih meja), po do oči prijaznem tisku in nagli razvidnosti zapisa, hkrati tudi brezhibnem zapisu, saj vsebinskih in tiskovnih napak skoraj ni mogoče zaslediti, po izrednem obsegu (domala tisoč strani, tako da je komaj mogoče verjeti, da je delo zmogel en sam človek – nastajanje slovarja je opisano v avtoričini spremni besedi), po impresivni bibliografiji (»uporabljeni viri«, str. 17–21), na katero je oprt, po trezni urejenosti in domiselni naslovnici. Z lepotnega in uporabnostnega vidika na slovarju ne vidim sence. (Torej niso domiselni in disciplinirani samo v germanskem, anglo-ameriškem in latinskem svetu! Sicer pa, ali je o Slovincih kdaj kdo slabo mislil? Samo priložnosti je manjkalo, da bi se izkazali!)

Upam si zato trditi, da smo dobili eno temeljnih del slovenskega slovaropisja. Trditev moram seveda omejiti s pridržkom, da bodo zadnje besedo o uporabnosti in zanesljivosti

poslovnega slovarja pač rekli *poslovneži*. Ti bodo ugotovili, koliko so gesla »popolna« in ali so prevedki sprejemljivi. Toda naj takoj zagotovim načelno poslanstvo kateregakoli slovarja: slovar dela jezikovni red, v izrazje vnaša določnost in rešitve predlaga v splošno sprejemljivost. Tudi za naš slovar bo torej veljalo: če se uporabnikom kaka rešitev prvi hip ne bo zdelala idealna, jo bodo sčasoma sprejeli zaradi avtoritete slovarja in jo pomagali v javnosti uveljaviti. Poslovni jezik se bo povzpел na višjo stopnjo kultiviranosti. Da so besede, po Shakespearu, »poor beggars« in zlepa ne povedo tistega, kar človeku najbolj na duši leži, je stara stvar. Toda pomen besed in fraz je arbitraren. Tudi če beseda ali fraza po svojem izvoru ne pomeni ravno »tistega«, ji »tisti« (zaželeni, novi) pomen vsilimo. Beseda torej ta pomen pridobi. V tem pogledu se bo vrednost slovarja pokazala (še)le nekoč v prihodnosti. Tedaj bodo morebitne neuporabne ali zgrešene rešitve same odpadle kot suho listje. Če bo tako, bo potrebna pač revidirana izdaja. Toda zdaj je mogoče zanesljivo reči: avtorica stoji z obema nogama trdno v praksi. Tisti praksi, ki ji je posvetila življenje. Videti je, da si je je s svojo odzivno in akumulativno naravnanoostjo nabrala za zanesljivo avtoriteto.

Negospodarstvenikom glede urejenosti in uporabnosti slovarja ostane samo drugo in tretjerazredno paberkovanje, ki ne posega v jedro stvari, ne dopolnjuje in ne spodkopava glavnine pridelka. Predvsem se veselimo širokosrčnosti slovarja: ne ustavlja se strogo na meji poslovnosti, pogosto to mejo prestopa in sprejema pod streho splošno besedišče, zato je nadvse dragocen za slehernega slovenskega razumnika, ki se spoprijema z angleško-slovenskimi vprašanji.

Stroge ločnice med poslovnimi in neposlovnimi izrazi že tako ni mogoče točno potegniti. Verjetno fraza *drop a letter into the postbox* (z edinim prevedkom »vreči pismo v nabiralnik«) ni posebno strupeno poslovna, najbrž tudi ne *nervous breakdown* (»živčni

zlom»), četudi je ta v neki strokovnosti brez dvoma doma. Področne oznake za poslovnost ali strokovnost (s kraticami AGR(onomija), BANČ(nišтво), EKON(omija), TEH(nika) itd.) so našteje na notranji strani naslovne platnice in na strani 14, vendar zdravstva/medicine tam ni. *Nervous breakdown* je vseeno v slovarju, vendar, enako kot *drop a letter* itd., brez področne oznake. (V slovarju navedeni register področnih oznak mu pač ne ustreza, niti DRUŽB(oslovje) ne.) Torej: namesto da bomo slovarju očitali, da je premalo poslovno ali strokovno ozkosrčen, bomo raje rekli, da je lepo, ker tudi splošnemu uporabniku razsvetljuje teren. Seveda v to smer ne gre prav daleč. Morda včasih premalo. Pri *fallen angel* bi (glede na širokosrčnost pri *drop a letter* in *nervous breakdown*) rad videl, da ne bi bil označen samo s FIN (finance) in pog. (pogovorno) in opremljen samo s prevedkom »podjetje, ki je zašlo v finančne težave«, pač pa da bi bil na prvem mestu naveden biblični pomen s področno oznako BIBL (te seveda v slovarju ni) in s prevedkom »padli angel«, kajti iz tega bi bil sijajno razviden preneseni pomen pri FIN (»podjetje, ki ...«), opremljen s kvalifikatorjem pren. (preneseno, to kategorijo slovar pozna, za prenesene/metaforične pomene ima avtorica v spremni besedi veliko toplih besed in v slovarskem delu tudi kar nekaj zadevnih enot).

Včasih se zdi, da navedene področne oznake niso potrebne ali pa so malo preozke. Ali je potrebno, in ali je pravilno, da ima *leather* (za edini pomen »usnje«) oznako KOM (komercialno poslovanje)? Po eni strani v glavnem vemo, kaj je usnje in kam spada (najbrž bi ga bilo primerno označiti kot surovino ali industrijski material, vendar take področne oznake v slovarju ni), po drugi dvomimo, da bi bilo vezano izključno na KOM. Torej gre v tem primeru (in podobnih primerih) konec koncev za vprašanje, ali si ne bi avtorica raje prihranila truda z zapisom področne oznake in bi te oznake zapisovala predvsem tam, kjer usmer-

jajo uporabnikovo pozornost na specializiran pomen (kot je drugi, preneseni pomen pri *fallen angel*), kjer oznaka podpira razumevanje navedenega pomena/prevedka.

Podobno je pri *mine*. Ta ima v slovarju dva prevedka: »1. EKON rudnik, 2. mina«. Pri prvem pomenu bi si upal soditi, da je rudnik tako splošno znana (nespecializirana, nemetaforična) stvar, da ožje oznake ne potrebuje, saj je razumljiv brez nje, verjetno tudi prestopa okvire EKON (ekonomija) (pravzaprav je čudno, da je rudnik EKON, usnje pa KOM), tako da bi oznake lahko izpustili. Če pa naj prvi pomen ohrani EKON, naj bi drugi dobil VOJ (vojaško) ali OR (orožje). A ker je slovar poslovni in ne vojaški, nima v seznamu na str. 14 oznake VOJ ali OR (in sploh nič vojaškega), zato tudi v geselskem gnezdu ne dopolnjuje drugega pomena s podpomeni *pehotna mina*, *podvodna mina* itd., tako da se kaže vprašanje, ali ne bi drugega prevedka sploh izpustili, ker ne sodi v poslovni slovar (kot ne sodi biblični pomen pri *fallen angel*, zato ga v slovarju ni, in kot ne sodita *drop a letter* in *nervous breakdown*, vendar v slovarju sta). Ali pa ostanemo pri širokosrčnosti (in smo za to, da ostane v slovarju skupaj z *drop a letter* etc.) in priznamo, da uporabnost slovarja (in konec koncev celo njegova usmeritev) zaradi tega prav nič ne trpi (za splošnega uporabnika še pridobi), ter raje priporočimo, da se pri *fallen angel* doda še biblični pomen.

Glede strogosti usmeritve (prestopanja begov poslovnosti) kaže torej slovar dvojno naravo. Večinoma se strogo drži »običajnega« poslovnega izrazja, to velja za iztočnice in za prevedke, in ostaja strog tudi pri metaforiki (recimo pri *fallen angel*, kjer se odpove splošnemu/vsakdanjemu/neposlovnemu« pomenu in ponudi samo specializirani poslovni prevedek). Drugič je blag že pri iztočnici (recimo pri *drop a letter*, saj ta že sama po sebi ni poslovna in ne more ponuditi »poslovnega« prevedka). Strogo usmeritev kažeta tudi *engage*, *engagement*, kjer ne zvemo nič o »zaročiti

se«, »zaroka«, in verjetno je tako prav, razen če posumimo, da zaroka lahko pade pod DRUŽB (medsebojni odnosi, str. 14) in bi s tega vidika odsotnost prevoda »zaročiti se«, »zaroka« označili kot primanjkljaj. Toda potolaži nas širokosrčni, splošnopomenski *bread* z najširšim, tudi popolnoma nekomercialnim odtlenkom prevoda »kruh«.

Hvalevredno je, da je v slovarju lepo številov v samostalnike konvertiranih fraznih glagolov tipa *buyout*, *breakdown*, *breakthrough*, *breakup*, *buildup* (ta brez vojaškega pomena), *holdover*, *holdup*, *lockout*, *handout* (ta, žal, brez prevoda »izroček«), *handover*, *setback*, *layoff*, *layout*, *layover*. Ti izrazi, narejeni po nadvse produktivnem vzorcu, kažejo izredno živost angleščine in hkrati parajo živce slovenskim anglistom, saj težko dojamemo zadnji odtенок pomena in tipično kontekstualizacijo. Zato so ponazoritveni (stavčni) primeri rabe, skupaj s prevodom teh primerov, več kot dobrodošli. (Ponazoritveni primeri tipične kontekstualizacije so seveda tudi v drugih geslih posebna odlika slovarja. So sicer bolj redki, a zapisani na mestih, kjer se zdi, da so zares potrebni.) V seznamu tovrstnih tvorjenk pogrešam *dropout* DRUŽB (»osip«; »učenci/število učencev, ki predčasno zapustijo srednjo šolo, je ne končajo«), *fallout* EKOL (»radioaktivne padavine«, »radioaktivni prah«), *washout* EKON DRUŽB (»neuspeh«, »fiasco«) in morda še katerega. Verjetno je prav, da jih naš slovar zapisuje kot eno besedo (so namreč zloženke in bi se lahko pisale z vezajem, tako jih najdemo v Cowie & Mackin, Oxford Dictionary of Current Idiomatic English, Volume 1: *fall-out*, *drop-out*), zakaj zmeraj bolj uveljavljano pravilo je, opustiti kar največ vezajev.

Tako gladko, pri vezajih, pa ne gre v zvezah kot *setting-up cost* in *brought in capital*. Taka sta zapisa v slovarju, vendar sodim, da bi moral biti drugi zapis *brought-in capital*. Vezaj namreč kaže, da se prislovni členek (v našem primeru *up*, *in*) pomensko veže na spre-

daj stoječi deležnik in z njim tvori pridevniško zloženko, torej pomensko enoto. Ta zloženka igra v naši samostalniški frazi prilastkovno vlogo, in to je še dodaten razlog, da naj se zapiše vezaj, saj uporabnika tako vizualno opozori, katere besede skupaj tvorijo (zloženski) prilastek. V drugem primeru bi *in* prvi hip lahko imeli za predlog, ki se pomensko veže na svoj samostalnik, to je v našem primeru *capital*, to pa bi docela zameglilo ali kar izničilo kakršenkoli pomen. Vezaj je torej tedaj, ko pridevniška zloženka tipa *setting-up* in *brought-in* opravlja prilastkovno vlogo, smisel in potreben. (Po analogiji z *grown-up children* ali morda kar *grownup children*, ne pa *grown up children*.)

V uvodu pravi avtorica, da nerada uporablja kazalke, ker ne mara, da bi uporabnik begal po slovarju od Poncija do Pilata, da bi kaj opravil. (No, čisto tako ne pravi, smisel njenih besed pa je tak.) Popolnoma brez beganja ne gre. Recimo iztočnici *brought in* *bought* navedeta uporabnika na *bring in* *buy*, in uporabnik se na tistem vpraša, ali ne bi bilo vseeno, ali bolje, če bi slovar tiste tri zadeve z *brought* navedel kar pod iztočnico *brought*, ki je že zapisana, namesto da gremo nazaj na *bring*. Uporabnika morda zanima tudi, zakaj je *bought* posebna iztočnica, ko mu slovar ponudi le tri fraze v zvezi z njo, *buying* pa ni posebna iztočnica, četudi navaja slovar štiriindvajset fraz v zvezi z njim. Ampak še enkrat priznam: uporabnost zaradi tega ni niti najmanj prizadeta. Pri kratici *MDL* preberem, da je to »kr. za Moldovan leu«, zaradi česar grem takoj iskat iztočnico *Moldovan leu*, a je ne najdem. *Moldovan leu* je razložen pod iztočnico *leu*. Spet: uporabnost ne trpi, pojasnilo je popolno, le malo po ovinku pridem do njega.

Nadvse dragocene so rešitve, ki jih ponuja slovar v zvezi s tako kočljivimi besedami kot *nation*, *national*, *nationality*, *citizen*, *citizenship*, *civil*. Žal ne ljubi funkcij kot *sheriff* in *alderman*, četudi se *mayor*-ja ne brani. Velika marljivost in sistematičnost je očitna zlasti pri

sestavi zajetnih (»masivnih«) člankov tipa *service, share, material, law* (in toliko drugih); ti so na ljubo preglednosti dosledno urejeni po začrtanih notranjih zakonitostih (abecedni red fraz z iztočnico kot prvo besedo, abecedni red fraz z iztočnico kot neprvo besedo, abecedni red glagolskih povezav, abecedni red predložnih povezav).

Tiskovnih napak, kot rečeno, (menda) ni. (Seveda nisem prebral vseh 960 strani od začetka do konca!) Pri *minnow* je zapisana številka 1, verjetno je ostala od nekega prejšnjega zapisa, ki se je ravnal po nekem prejšnjem sistemu. Morda zbujajo malo začudenja, vendar uporabnosti ne moti. Najbrž tudi ni tiskovna napaka.

Da ne bo nesporazuma: vse to tretjerazredno paberkovanje, ki je v jedru samo kolegialni pogovor in ne zadeva niti promile promile slovarjevega volumna in urejenosti, slovarju ne jemlje veljave. Ko se na koncu vprašamo, kdo je poleg avtorice še zaslužen za to odlično delo, ne moremo mimo Andreja Novaka, ki je ne samo ustanovil Center Oxford pri Cankarjevi založbi, marveč je v tistem času tudi vodil organizacijske slovarske nitke. Več o tem najdemo v avtoričini spremni besedi, pa tudi o tem, kako se je ekipa osula in je kmalu ostala sama na bojišču. To pa zanjo nikakor ni pomenilo, da naj še ona vrže puško v koruzo. Spodbujana od urednic založbe Ksenije Dolinar in Mojce Hočevar, z redaktorskima pomočnikoma Naniko Holz in Jožetom Sekirnikom in z naslonitvijo na že omenjeno slovenistično pomoč Milojke Mansoor je delo pripeljala do zmagovitega konca. Ko se bo dodobra odpočila, bo začutila, da ji nekaj manjka. Ta-

krat se bo vrgla na slovensko-angleški poslovni slovar, ki vsekakor ne bo samo sedanji angleško-slovenski, obrnjen na glavo, marveč bo vpeljal tipične in prepotrebne slovenske iztočnice (kratice, imena ustanov, uradov, podjetij itd. itd. itd.). Tudi v tistem slovarju bodo verjetno dodali avtoričino biografijo (kot so jo tu na 7. strani), in zakaj je ne bi, nič takega ni v njenih nekaj malega več kot osemnajstih pomladih, da bi bilo treba prikriti. Najmanj to, da je bila v letih 1991 in 1992 predsednica DZTPS (Društva znanstvenih in tehniških prevajalcev Slovenije), kar je sedanja biografija brez potrebe zamolčala. Avtorica, ekspresednica, bo s svojim ugledom nedvomno spodbudila prav ta svoj DZTPS za sozaložništvo pri tako potrebnih priročnikih, kot sta ta in prihodnji slovar, da bi tako vsaj za člane DZTPS in študente anglistike (prihodnje prevajalce!) napravil ceno bistveno dostopnejšo.

Slovar je seveda potrkal tudi na vest anglističnega oddelka Filozofske fakultete v Ljubljani. Če naj bi bila univerza »iz naroda za narod« in ne le topla greda teorije o prevajanju in siceršnje načelne akademskosti in »znanstvenega turizma«, bi nemara naš slovar pri nečisto napoleonskih članih anglističnega oddelka vsaj za hip pričaral rahlo rdečico poklicnega sramu. Vendar se je večina imunološko cepila zoper »prenizko zbirateljsko strokovnost« (strokovnost je v tem primeru treba razumeti kot nedoseganje znanstvenosti) z odločitvijo, da slovarja, naj bo še tako obsežen, izčrpen, discipliniran, zgrajen na jeziko(slo)vnih dosežkih, ni mogoče priznati kot podlago za podelitev niti magistrskega naslova. (Alma mater, ad »maiora« nata?)

Ksenija Leban

Lažni prijatelji v slovensko-angleških dvojezičnih slovarjih

Povzetek

V članku se avtorica ukvarja z vprašanjem kakovosti in zanesljivosti slovensko-angleških dvojezičnih slovarjev pri obravnavi lažnih prijateljev.

Summary

The article touches on the quality and reliability issues of Slovene-English bilingual dictionaries, with special attention being paid to the dictionary treatment of false friends.

Številni pisci in prevajalci pogosto opozarjajo, da slovenski dvojezični slovarji niso zanesljivi in ne zadovoljujejo potreb uporabnikov. Njihova opozorila večinoma temeljijo na lastnih izkušnjah, povezanih s trenutki besa in nemoči, ki jih prevzameta, ko v slovarjih zaman iščejo želeni podatek. Ker so mi takšni občutki še preveč znani in ker sem si že večkrat rekla, da bi svoje dvojezične slovarje nekam zalučala, če bi jih lahko nadomestila s kakovostnejšimi, sem se odločila, da preverim, ali so moje trditve glede nezanesljivosti slovenskih dvojezičnih slovarjev utemeljene ali ne.

Omejila sem se zgolj na slovarsko obravnavo lažnih prijateljev¹ v dveh publikacijah, v *Glosarju slovensko-angleških nepravih prijateljev*² Marjana Golobiča in v *Slovensko-angleškem slovarju* Antona Grada in Henryja Leeminga. V omenjenih slovarjih sem poiskala 46 naključno izbranih lažnih prijateljev³ in preverila resničnost navedenih podatkov.

¹ Slovensko-angleške lažne prijatelje lahko opišemo kot pare besed tujega izvora, ki so v slovenskem in morda tudi v angleškem jeziku ohranili videz ali prizvok tujega in katerih bodisi oblikovna bodisi pomenska ali oblikovna in pomenska podobnost skupaj dajejo misliti, da si besedi v celoti ustrežata, prav to pa je vzrok za napake na medjezikovni ravni (na primer *semafor* : *semaphore*, *aktualen* : *actual*).

Najprej je treba omeniti, da obravnavani slovarski deli pravzaprav nista primerljivi, saj je Golobičevo delo glosarček, ki obsega 359 geselskih člankov, in se zato ne more primerjati z najboljšejšim slovensko-angleškim dvojezičnim slovarjem⁴. Pa vendar ne moremo mimo tega, da je Golobičev prispevek k slovenskemu slovarpisju zanesljivejši od *Slovensko-angleškega slovarja*. Res je sicer, da med Golobičevimi lažnimi prijatelji ne najdemo 29 od 46 poljubno izbranih slovensko-angleških lažnih prijateljev – v delu Grada in

² Golobič v svojih delih uporablja izraz *nepravi prijatelji*, sama pa uporabljam izraz *lažni prijatelji*. Namen članka ni ugotoviti, katero poimenovanje je pravilnejše. Predlagam uporabo *lažnih prijateljev*, ker razen Marjana Golobiča in Davida Limona slovenski avtorji uporabljajo ta izraz.

³ Vzorec poljubno izbranih lažnih prijateljev je zajemal tele lekseme: *abonma*, *absolvent*, *akcija*, *akreditiv*, *akviziter*, *anulirati*, *atomski*, *(avto)kamp*, *birokracija*, *blok*, *čips*, *degustacija*, *dezinformacija*, *direktor*, *donator*, *energija*, *etiketa*, *falsifikat*, *film*, *flomaster*, *frakcija*, *honoraren*, *injekcija*, *interna*, *kapitalen*, *kemičen*, *konzervans*, *kotizacija*, *legitimacija*, *lektor*, *likviden*, *maligen*, *manufaktura*, *megalomanski*, *monden*, *objekt*, *perspektiva*, *plastelin*, *prezervativ*, *proteza*, *provizija*, *renomiran*, *rentabilen*, *stilen*, *valuta*, *žirija*.

⁴ V tem je na primer v sklopu črke L 938 geselskih člankov.

Leeminga jih manjka zgolj sedem – vendar pa v njem ne mrgoli napak, kakršne so, žal, značilne za slovar, ki ga Leeming v predgovoru pospremi z naslednjimi besedami:

»Z vso prizadevnostjo je bila ta izdaja očiščena napak v rabi angleščine, slogu in pravopisu.«

Na splošno bi lahko Golobičev *Glosar slovensko-angleških nepravih prijateljev* opisali kot delo, ki navaja pravilne angleške slovarske ustreznice slovenskih gesel. Kljub temu pa moram poudariti, da geselski članki niso popolni. Napisani so v obliki navodil, ki jih avtor daje na podlagi svojih izkušenj. Zato se večkrat zgodi, da se pri obravnavi večpomenskih leksemov osredotoči zgolj na en pomen slovenskega leksema. Tako na primer v geselskem članku o slovenskem objektu trdi:

facility, installation, building, piece of civil engineering, structure; Slovene »objekt« is a general term encompassing a large number of diverse »constructional formations«. It is translated into English by different specific terms dictated by the context. Consequently »objekt« can never perhaps be translated into English by object; športni objekt: sports facility; vojaški objekt: military installation; cestni objekt: road structure; stanovanjski objekt: residential building; javni objekt: public facility. (Golobič 1988, str. 17)

Če Golobičev članek primerjamo s slovarsko obravnavo slovenskega objekta v *Slovarju slovenskega knjižnega jezika*, ugotovimo, da se njegove trditve nanašajo zgolj na en pomen slovenskega leksema⁵ in da bi jih lahko opisali kot posplošujoče in prenašljive. Trditev, da slovenskega objekta v angleščino najbrž nikoli ne moremo prevesti kot *object*, velja za primere, ko slovenski objekt označuje, 'kar je zgrajeno, narejeno za zadovoljevanje določenih potreb, opravljanje določene dejavnosti', medtem ko slovenski *direktni* ali *indirektni objekt* ustreza angleškemu *direct* ali *indirect object*.

Golobičevo delo bi lahko obogatili s številnimi primeri rabe, ki bi uporabniku razkrili,

kako uporabljati angleške ustreznice, in bi navajali najpogostejše kolokacije. Obravnava slovenskega gesla *kemičen* bi bila tako na primer popolnejša, če bi kolokaciji *kemični svinčnik* dodali še primere, kot sta *kemično čiščenje* in *kemični laboratorij*.

Čeprav avtor v uvodu pri klasifikaciji lažnih prijateljev govori tudi o »regionalnih kontekstualnih nepravih prijateljih«⁶, razlik med različnimi oblikami angleščine v geselskih člankih niti ne omenja. Golobič dosledno upošteva pravila ameriškega zapisovanja (*traveling salesman*) ali pa navaja zgolj ameriške slovarske ustreznice. Ko slovenskega prevajalca opozarja, da slovenski *čips* ustreza angleškemu (in ne ameriškemu) *potato chips*, prave britanske ustreznice, *crisps* ali *potato crisps*, niti ne omenja. Da ne bo pomote. Golobičeva

⁵ 1. kar je zgrajeno, narejeno za zadovoljevanje določenih potreb, opravljanje določene dejavnosti: graditi, obnavljati, vzdrževati objekte; cestišča, jezovi, stavbe in drugi objekti / elektroenergetski, turistični objekti // publ., v zvezi **plovni objekt** vodno vozilo, zlasti večje: podjetje razpolaga s petnajstimi plovnimi objekti; ladje, letal nosilke in drugi plovni objekti 2. publ., navadno s prilaskom pojem, stvar, na katerega se nanaša, je usmerjeno kako dejanje; predmet: pesem, slika je objekt estetskega doživljanja / obrniti kamero proti objektu / objekt letalskih napadov so zlasti mostovi cilj, tarča; postati objekt različnih šal osrednja oseba; opredeliti objekt določene znanosti področje 3. publ. kdor ne odloča, ne sodeluje pri dejanjih, ki odločajo o njem samem: delovni kolektiv ne sme biti pasiven objekt, temveč naj soodloča v vseh vprašanjih; ravnati kot z objektom ● ekspr. ta narod je bil dolga stoletja objekt zgodovine o usodi, razvoju tega naroda so v preteklosti odločali drugi ■ filoz. objekt kar obstaja neodvisno od človekove zavesti, mišljenja; lingv. objekt predmet; direktni objekt predmet v tožilniku, pri zanikanem povedku pa v roditelniku; indirektni objekt predmet v roditelniku, dajalniku, mestniku ali orodniku (Slovar slovenskega knjižnega jezika, Tretja knjiga, 1979, str. 191).

⁶ Gre za grob prevod Golobičevih *regional contextual false friends*.

ameriška naravnost ni sporna, saj gre za piščevo osebno odločitev. Sporno je to, da avtor uporabnika glosarja o svoji odločitvi ne obvesti.

Podobno lahko očitamo *Slovensko-angleškemu slovarju*, le da ta, nasprotno, v nekaterih geselskih člankih navaja zgolj britansko slovarsko ustreznico. Tako na primer ob slovenskem *plastelinu* najdemo britanski *plasticine*, ne pa tudi ameriške ustreznice *play dough*.

Omenila sem že, da v za zdaj najboljšem in najobsežnejšem slovensko-angleškem splošnem dvojezičnem slovarju od 46 poljubno izbranih lažnih prijateljev ni najti sedmih slovenskih leksemov (*čips, donator, flomaster, konzervans, kotizacija, objekt in prezervativ*). Če k temu dodamo napačne slovarske ustreznice – te avtorja predlagata v osmih geselskih člankih (*absolvent, (avto)kamp, falsifikat, honoraren, likviden, malign, monden in žirija*) – in 26 geselskih člankov, v katerih najdemo napačne podatke, ugotovimo, da lahko *Slovensko-angleškemu slovarju* zaupamo samo v petih primerih. Z drugimi besedami, očiščena izdaja je vse prej kot zanesljiva.

Napačne podatke, ki jih v omenjenih 26 geselskih člankih ponujata avtorja, bi lahko razvrstili v več skupin. Geselski članki iz prve skupine obravnavajo pomen slovenskega leksema, ki ne obstaja. Tako slovenski *abonma* ne pomeni 'naročnine' ali 'mesečne vozovnice' in *honoraren* ni 'časten'.

Podobno kot Golobič tudi Grad in Leeming nekatere večpomenske lekseme obravnavata kot enopomenske. Slovenska *interna* ne ustreza samo slovarskima ustreznicama *internal medicine* ali *internal ward*, temveč tudi, in to celo pogosteje, angleškemu leksemu *extension*. Večkrat se tudi zgodi, da v geselskem članku avtorja ne navajata vseh možnih slovarskih ustreznice v angleškem jeziku. Slovenski glagol *anulirati* ne ustreza zgolj angleškemu glagolom (*to annul, (to) nullify* in (*to) cancel*, temveč še glagolom, kot so (*to) abolish, (to) abrogate, (to) invalidate, (to) ne-*

gate, (to) repeal, (to) rescind, (to) revoke in (*to) void*.

Tudi *Slovensko-angleški slovar* bi lahko popestrile pogoste kolokacije, kot so *kemični svinčnik, porno film, atomsko zaklonišče, atomska masa, kapitalna napaka, skupna valuta*, nujno pa bi bilo iz geselskih člankov izločiti napačne kolokacije, kot so **atomic reactor, *atomic cannon, *akreditivno pismo* in **kapitalna važnost*. Podobno bi se moralo zgoditi z zastarelimi, včasih celo izmišljenimi primeri rabe, kot so *?jahati na etiketi, ?pogrešiti se, napraviti prestopki proti etiketi*, ki bi jih morali nadomestiti z novimi, dejanskimi primeri rabe.

Še posebej moteči so zavajajoči kvalifikatorji, saj prav slogovno napačne ustreznice prevajalce pogosto spravijo v zadrego. Tako, recimo, ni res, da je angleški *motion picture* nevtralen izraz, *movie* pa pogovoren. Takšno stanje je v jeziku vladalo pred časom, danes pa je prav *movie* postal nevtralniji in *motion picture* počasi prehaja v knjižno besedišče.

Grad in Leeming bi se lahko izognila po vsej verjetnosti najhujši obliki napačnih podatkov. V njunem slovarju namreč kar mrgoli geselskih člankov, v katerih poleg pravilne angleške slovarske ustreznice navajata tudi lažnega prijatelja. Po njunem mnenju slovenska *dezinformacija* ustreza tako angleški *misinformation* kot **disinformation, legitimacija* pa je lahko *identity document* (ali *card, paper*) ali **legitimation*.

Ne nazadnje velja omeniti še nesistematično zgradbo znotraj geselskega članka, pri čemer je treba poudariti, da skoraj kaotične ureditve ne najdemo samo v geselskih člankih o lažnih prijateljih, temveč, žal, tudi drugje⁷.

V članku sem se posvetila slovarski obravnavi lažnih prijateljev med slovenščino in angleščino in ugotovila, da se na podatke v slovenskih dvojezičnih slovarjih ne moremo zanašati, da preprosto moramo vse dodatno preveriti, preden se prepričamo, ali jih lahko uporabimo v prevodu. Moje ugotovitve se nanaša-

jo samo na slovarsko obravnavo omenjenega medjezikovnega pojava, zanimivo pa bi bilo zanesljivost slovarskega dela preučiti na podlagi širšega vzorca in ugotoviti, ali so kakšni podatki bolje obdelani in zakaj. Namen takšnih razprav ni očrtni posamezne slovaropisce. Ti so vsekakor opravili občudovanja vredno delo. Res pa je, da je kakovost slovenskih dvojezičnih slovarjev zelo odvisna od potrpežljivosti njihovih uporabnikov. Prav zaradi tega je kritično stališče do slovarskih del nujno. Potrebno je zato, da zavarujemo slovenskega potrošnika in izboljšamo kakovost slovenskih slovarjev. Ni dovolj, da negodujemo, češ kakšne slovarje imamo. Povedati moramo, kakšne so njihove napake, kaj bi lahko izboljšali in kako, pa tudi katere so njihove dobre lastnosti. Članek opozarja na vse prej kot zanesljivo obravnavo slovensko-angleških lažnih prijateljev, v njem pa manjkajo predlogi, kako bi lahko takšne geselske članke toliko izboljšali, da bi slovenskemu prevajalcu pomagali pri tako težki nalogi, kot je prevajanje v tuj jezik.

Viri:

Marjan Golobič, *Slovene-English False Friends*, Slovensko-angleški nepravi prijatelji, *Mostovi* 24/1, str. 23–28, Ljubljana 1989.

Marjan Golobič, *A Glossary of Slovene-English False Friends*, *Glosar slovensko-angleških nepravih prijateljev*, Društvo znanstvenih in tehniških prevajalcev Slovenije, Ljubljana 1988.

Anton Grad in Henry Leeming, *Slovensko-angleški slovar*, Državna založba Slovenije, Ljubljana 1990.

Stanko Klinar (urednik), *Prispevki k tehniki prevajanja iz slovenščine v angleščino*, *Teorija in praksa slovensko-angleške kontrastivne analize*, Didakta, Radovljica 1996.

Ksenija Leban, *Lexicological and Lexicographical Treatment of False Friends: Theoretical Considerations*, Ljubljana 1994.

Ksenija Leban, Lažni prijatelji (false friends), *Vestnik* XXIX/1-2, str. 234–243, Ljubljana 1995.

David Limon, 'Nepravi prijatelji' in prevajanje iz slovenščine v angleščino, *Vestnik* 17/2, str. 12–25, Ljubljana 1983.

David Limon, 'False-Friends' and Slovene-English Translation, *Mostovi* XXI/1, str. 24–31, Ljubljana 1986.

Polonca Podobnik, *Total False Friends in Slovene and English*, Ljubljana 1992.

Magdalena Pregelj, *Slovene-English False Friends*, Ljubljana 1995.

Tom Priestly, Ocena dela Golobič 1988, *Slovene Studies* 10/2, str. 226–229, Ljubljana 1988.

Slovenska akademija znanosti in umetnosti, *Slovar slovenskega knjižnega jezika*, Prva knjiga A–H, Druga knjiga I–Na, Tretja knjiga Ne–Pren, Četrta knjiga Preo–Š, Peta knjiga T–Ž, Državna založba Slovenije, Ljubljana 1971–91.

⁷ Za primer naj navedem samo geselski članek o slovenskem filmu. V njem si kolokacije in primeri rabe sledijo v temle vrstnem redu: *animirani film*, *barvni* ~, *biografski* ~, *dokumentaren* ~, *drugorazredni* ~, *celovečerni*, *glavni* ~, ~ *normalne dolžine*, *črnobel* ~, *kratek* ~, *nemi* ~, *ozki* ~, *plastičen* ~, *pozitivni* ~, *rol*, *poučen* ~, *risani* ~, *neosvetljen* ~, ~ *s časovno lupo*, *zvočni* ~, *gledati* ~, *igrati*, *predvajati* ~, *koliko časa se že predvaja (vrti) ta ~?*, *ta ~ se (že) dolgo predvaja*, *iti k ~u*, *napraviti* ~, *prirežati* ~, *sinhronizirati* ~, *snemati* ~, *vložiti* ~ (v kamero), *adaptirati* za ~.

Alan McConnell-Duff

Predstavljamo vam Lili Potpara

Alan: Kako si postala prevajalka?

Lili: Po naključju. Šolala sem se za anglistko in imela štipendijo mariborske Jeklotehne za korespondentko. A že na obveznih poletnih praksah sem ugotovila, da mi delo pravzaprav ne ustreza. Od mene se je pričakovalo, da pretipkavam pisma, ki so jih v tujem jeziku pisali drugi, in se pri tem kaj dosti ne vtikam v njihov jezik. Pa telekse sem pošiljala, delala na teleprinterju in včasih prevedla kaka navodila za uporabo naprav, ki jih je Jeklotehna takrat prodajala. Po drugem letniku fakultete, leta 1986, sem se po nekem notranjem, intuitivnem vzgibu vpisala na prevajalsko smer, ki so jo takrat šele uvedli. Po tretjem letniku sem ugotovila, da nikakor ne bom mogla v službo v Jeklotehno, ker mi tako delo ni pomenilo zadostnega izziva. Študij je tekel, diplomirala

še nisem in ni kazalo, da kmalu bom. No, tisto naključje, ki sem ga v uvodu omenila! Takrat sem bila zaljubljena v simpatičnega Angleža, in ta me je nekega dne vprašal, ali bi tudi kaj prevedla. Rekla sem, ja, ja, seveda; to je bilo še v tistih časih, ko še nisem vedela, da nič ne vem (smeh). No, tako sem dobila v prevod pesmi v prozi Iva Svetine. Moj prvi resni prevod! Lotila sem se ga s strašnim mladostnim navdušenjem, dokaj nekritično in vso stvar hitro prevedla. Fant je prevod nato lektoriral in ga oddal Društvu slovenskih pisateljev. Tam zame še nikoli niso slišali, ampak so bili zadovoljni. To je bil moj prvi »zaresni« prevod. Kmalu so mu sledili drugi, prevajala sem celo poezijo! In tako sem postala prevajalka, kar nekako čez noč.

A: Kar tako, ne da bi bila »prava« prevajalka, z diplomo?

L: Ja, takrat sem bila še zelo daleč od diplome. Resda sem študirala na prevajalski smeri, kjer sem se seznanjala z jezikom, s tehnikami, kontrastivno analizo slovenščine in angleščine in z vsem, kar spada zraven, ampak izkušenj nisem imela, niti jasne predstave, kaj naj bi prevajanje sploh bilo. Kmalu zatem sem se včlanila v DZTPS, dobila ponudbo za redno zaposlitev v takrat dobro stoječem podjetju, a po enem mesecu dala odpoved in postala »samostojna prevajalka«. Ko mi je potekel absolventski staž, mi je ministrstvo za kulturo odobrilo status samostojne kulturne delavke in po vseh predpisih sem postala samostojna prevajalka!

A: Misliš, da prevajalec oziroma prevajalka mora imeti ustrezno jezikovno izobrazbo?

L: Gotovo pomaga. Če hočeš biti prevajalec, moraš po mojem najprej obvladati jezik. No ja, po vseh teh letih izkušenj vidim, da nekateri nimajo formalne prevajalske izobrazbe, a so kljub temu zelo dobri prevajalci. Imajo pač ta-

lent, so dovolj vztrajni, navdušeni in radovedni! Osebnost se mi zdi pomembna, da sem po izobrazbi diplomirana anglistka prevajalka, ne samo zaradi znanj, ki sem si jih med študijem pridobila, ampak tudi zaradi samozvesti!

A: Zdajle te bom vprašal nekaj, kar sem te hotel že na začetku! Misliš, da je prevajalec samo tajnik z znanjem tujega jezika?

L: Ko sem študirala, je bilo pogosto tako mišljeno! Takrat so podjetja iskala prevajalce, ki so bili v bistvu korespondenti. Od njih se je pričakovalo, da obvladajo tajniška dela in še jezike povrh. Da bi, skratka, napisali kak dopis, odgovarjali na telefonske klice in podobno. Mene je Jeklotehna štipendirala prav za to, za malo boljšo tajnico z znanjem dveh tujih jezikov! Takrat, v osemdesetih, so pogosto tako mislili, seveda ne vsi, da ne bom komu delala krivice. Ampak tudi to se je zdaj že zelo spremenilo. Podjetja se čedalje bolj zavedajo pomena kakovostnega prevajanja in tako tudi prevajalec dobiva bolj spoštovano mesto v organizacijski hierarhiji. Zdaj nikakor ni več dovolj, da znaš nekaj natipkati ali sestaviti dopis v drugem jeziku!

A: Se je pomembno izobraževati v tujem jeziku?

L: Seveda je pomembno. Če misliš prevajati, moraš najprej poznati jezik. Oziroma, to je tako kot s kokošjo in jajcem! Ali moraš najprej poznati jezik in potem stroko ali narobe? Osebnost mislim, da moraš najprej poznati jezik, čeprav se kdo morda ne bi strinjal. S stroko se potem nekako seznaniš, kot nestrokovnjak na posameznem področju, iz prakse.

A: Kako prevajalec dobi znanje o stroki, recimo o medicini, književnosti, metalurgiji?

L: V idealnih okoliščinah, opisanih v priročnikih, tako, da dela skupaj s strokovnjakom. Ko torej prevaja besedilo s kakega področja, se redno posvetuje s strokovnjakom, od njega dobiva povratne informacije, si pripravlja glossar, bere strokovno literaturo, članke, slovarje ... in si poskuša stroko čim bolj približati, jo razumeti, prodreti vanjo.

A: Kako pa je v resničnem življenju?

L: Moram priznati, da se nekaterim strokam načrtno izogibam. Odjemalec me prosi, ali bi prevedla, recimo, prospekt o strešnih kritinah, to je bil moj zadnji tak primer. Prospekt opisuje različne kritine, žlebove, naklone streh in vse, kar spada zraven, jaz pa odjemalca prepričujem, da o gradbeništvu nič ne vem in da trenutno nimam niti časa niti volje, da bi se temu področju posvetila. Ni pa nemogoče! Kot sem že povedala, v »idealnih okoliščinah«, če se odločiš in delo sprejmeš, se pač lotiš študija in čez čas tema ni več tak bavlav! Delaš napake, se na njih učiš in nazadnje si že skoraj »strokovnjak«.

A: Kaj se ti zdi pri delu najtežje in kaj ti je najbolj všeč?

L: Najprej bom odgovorila na drugi del vprašanja! Najbolj všeč mi je, da se nenehno učim, spoznavam nova področja, nove izraze, zamisli najrazličnejših ljudi, ki jih sicer morda nikoli ne bi niti prebrala. Dobiš besedilo, ki se ti zdi zanimiv izziv, ki govori o kaki novi stvari. Najprej ga prebereš, veliko stvari ne razumeš, pobrskaš po knjigah, komu telefoniraš, premisliš in si o temi ustvariš sliko. Jezik nato temu sledi, veš, v katere slovarje pogledati, kak slog izbrati, kje iskati podatke ... To se mi zdi trajen izziv pri delu, ki je sicer dokaj samotno, kdo bi morda celo dejal, da je dolgočasno in suhoparno ...

A: Ker delaš sama?

L: Ja, delam sama, stikov z ljudmi je malo, pa še ti so v glavnem po telefonu, elektronski pošti, modemu ... Ampak sama sebe nenehno izgrajujem. Po toliko in toliko letih se zalotiš, da blazno dosti veš o temah, področjih, ki jih pač prevajaš. No, zdaj ti pa povem, kaj mi je najmanj všeč, ker si me vprašal o tem »pri delu«, ne pri prevajanju ... Zelo me obremenjuje negotovost, ker nikoli ne vem, od kod bo prišel naslednji posel. In zelo težko se mi zdi začetno »pogajanje« z odjemalcem. Ali bom besedilo sploh sprejela ali ne, kakšen je rok, kakšno pomoč so mi pripravljene ponuditi ...

Predvsem, kadar dela ne želim sprejeti, ker mi področje ne »leži« ali imam že preveč drugega dela.

A: Zakaj je to tako težko?

L: Ker imajo ljudje včasih nestvarna pričakovanja. Občutek imam, da mislijo, da je prevajalec čarovnik. Prineseš mu nekaj v slovenščini, on pa to kot po čarovniji spremeni v angleščino, po možnosti zelo hitro, pa naj gre za psihologijo, gradbeništvo, leposlovno besedilo ...

A: Torej je prevajalec včasih tajnik, drugič pa čarovnik?

L: Ja. In zelo težko je ljudem dopovedati, da česa preprosto ne poznaš, o stvari ne veš zadoosti (ali te, tako med nama povedano, tema ne zanima dovolj, da bi se ji posvetil!), da je rok prekratek, da bi bil rezultat lahko dober, ali da si preprosto preveč zaseden.

A: In kakšna naj bi bila rešitev? Vsi namreč potrebujejo prevode, in če nimamo ustreznih prevajalcev po strokah, kaj potem?

L: Pred časom je DZTPS članom razposlal anketo, v kateri so ti navedli področja, ki jih prevajajo. In to je že veliko. Odjemalec pokliče društvo, pove svoje želje, oni pobrskaajo po seznamu prevajalcev in lahko najdejo pravega človeka. Ampak vse delo ne prihaja prek društva. Odjemalci včasih mislijo, no ja, če kakega izraza ne boste poznali, boste pač malo pobrskali po slovarju, zadevo prevedli in bo vse v redu. Meni se zdi strahotno težko takim ljudem dopovedati, da to ni v redu! Da lahko od petih izrazov v slovarju izberem najmanj primerne in se zelo osmešim, ne da bi se tega sploh zavedala, posredno pa tudi oni, ko dajo prevod naprej! Najtežje se mi zdi stranki reči NE in to utemeljiti tako, da bi se razumeli in bi oni res dobili najboljšega možnega človeka.

Pa še tisti znani stavek: »Saj je samo ena stran ... « Ko mi kdo telefonira in to reče, se v meni sproži »alarm«. Iz izkušenj vem, da bo skoraj gotovo več kot ena stran in da mi bo vzela neprimerno več časa, kot bi kdo morda pričakoval. Takrat moram namreč odložiti delo, s ka-

terim se trenutno ukvarjam, se poglobiti v drugo področje in tisto »eno stran« prevesti zelo hitro. Potem pa spet traja nekaj časa, preden se toliko zbereš, da nadaljuješ prejšnje delo.

A: Kaj je bilo v tvoji karieri najpomembnejše, osebno in strokovno?

L: Cel splet okoliščin. Naključij in malo sreče. Pogosto sem preprosto upala tvegati. Kot sem že povedala, pustila sem redno službo in se odločila, da bom samostojna prevajalka, pa nisem imela ne diplome, ne strank, ne pisarne in zelo skromne izkušnje! Pomembno se mi zdi, da si upaš, da tvegaš, si nabereš izkušnje. In da se v pravem trenutku v tvojem življenju najdejo pravi ljudje, ki te »porinejo naprej«, ki ti dajo voljo in povratne informacije.

A: Je to pomembno iz osebnih razlogov?

L: Iz osebnih in strokovnih, skorajda ne znam ločiti med obojim, tudi v strokovnem »življenju« sem še vedno človek. In nasprotno, osebne izkušnje mi pomagajo pri delu, oboje je tesno prepleteno. Zelo rada berem, ampak se zalotim, da pogosto zgubim nit, ker moji možgani že premlevajo kako strukturo in razmišljam, kako bi prevedla kak stavek, zakaj se je avtor odločil za eno besedo, ne pa za kako drugo, grem v kino in »kontrastiram« podnapise s tistim, kar slišim, s prijateljico grem na kavo, nato pa debatirava o prevajalskih »kaveljcih« ... Vse je prepleteno! No, tisti »feedback«, zelo je pomemben, če je pozitiven, me motivira, mi da voljo, da sprejemam še kak nov izziv, se še malo bolj posvetim kakemu področju, postanem še malo boljša. In če je negativen, ponovno ovrednotim svoj pristop, premislim, se še kaj naučim ...

Pomembno je bilo tudi to, da sem si dokaj pozno ustvarila družino, kar pomeni, da sem imela več časa za dodatno izobraževanje, potovanja, dodatne izpite ...

A: In zdaj, ko imaš družino, ali je težje delati?

L: Neprimerno težje, ker je veliko manj časa za to »nadgradnjo«. Na drugi strani pa sem spet drugače motivirana, ker vem, da moram delati, če želim preživljati družino. Če bi se

kdaj prej polenila in si mislila, ah, saj se ne mudi, bom že, ne ljubi se mi – zdaj me odgovornost prisili, da se discipliniram! Je pa težko, časa je manj, toliko bolje moraš biti organiziran, moraš načrtovati, biti selektiven pri sprejemanju dela, skratka, ni lahko!

A: Misliš, da je svobodni prevajalski poklic težji za ženske kot za moške?

L: Upam, da tole ne bo zvenelo preveč feministično – mislim, da je neprimerno težji.

A: Zakaj?

L: Ne glede na to, kakšno kariero in strokovne cilje si ženska zastavi, še vedno ostane mama, gospodinja, kuharica, organizator družinskega življenja. Vse drugo je samo »še zraven«, nič od naštetega ne odpade! Govorim sicer v svojem imenu, pa tudi v imenu MNOGIH žensk, s katerimi se pogovarjam.

A: Prevajalka ima tudi zasebno življenje. Kaj te v osebnem življenju najbolj zanima?

L: Literatura!

A: Kakšna?

L: Najraznovrstnejša; slovenska, zadnje čase tudi hrvaška, anglosaksonska, frankofonska, vse kar mi pride pod roke in je vredno branja!

Tereza Matić - Brnadić

Dubrovniško združenje prevajalcev

Dubrovniško združenje prevajalcev je bilo ustanovljeno maja 1990 kot podružnica Društva znanstvenih in tehniških prevajalcev Hrvaške. Pod tem imenom je delovalo do leta 1993, takrat pa se je preimenovalo v *Hrvaško društvo znanstvenih in tehniških prevajalcev – podružnica Dubrovnik*. Letos, ko je začel veljati novi zakon o združenjih, se je podružnica osamosvojila in se preimenovala v *Prevoditelj*. Od nastanka je bila to edina podružnica

Seveda po neki moji presoji ali presoji ljudi, katerih bralnemu okusu zaupam.

A: Kaj pa rekreacija?

L: Smučanje je fantastično, le zadnja leta si jemljem premalo časa zanj, ker sem preveč potisnjena v materinsko vlogo, ampak tudi to se spreminja, zdaj učim smučati svojega štiri-letnega sina! In glasba, najrazličnejša, pa družabnost! Ni lepšega kot spoznavati nove ljudi ali poglobljati stike s prijatelji, menjavati okolja, vsrkati čim več!

A: Misliš, da je strokovno nujno imeti čim bolj razgibano življenje?

L: Seveda je nujno, pa še kako! Ne verjamem v prevajalce, ki bi ves svoj čas preživel zaprti med štiri stene, pred računalnikom, in si ne bi nabirali najraznovrstnejših izkušenj. Prevajalstvo ni neka abstraktna veda, ki bi se dogajala v izolaciji. Prevajalec črpa podatke iz življenja, vsaka izkušnja ti pomaga pri prevajanju in prevajanje ti lahko bogati osebno življenje!

A: No, to je krasno in pogovor lahko na tej optimistični točki končava. Hvala lepa.

L: Hvala tebi, Alan.

HDZTP, danes pa je edino samostojno združenje prevajalcev v tem delu Hrvaške.

Članov je od ustanovitve do danes od 25 do 30; med njimi so profesorji tujih jezikov in strokovnjaki s posameznih znanstvenih in tehničnih področij, ki se ukvarjajo s prevajanjem. Nove člane sprejemamo na podlagi opravljenih izpitov iz enega ali več tujih jezikov, za katere se kandidati prijavijo, kakovost pisnih prevodov pa preverjajo komisije združenja.

Dubrovniški prevajalci imajo za sabo, žal, tudi vojne izkušnje, ko so v nemogočih, pogosto življenjsko nevarnih razmerah brez denarnih nadomestil skrbeli za to, da se je resnica o dogajanju v njihovem mestu in državi razširila po svetu. Konec leta 1991 smo poslali dopis FIT (Svetovna organizacija prevajalcev), da bi kolege po svetu seznanili z našim trpljenjem. Takrat smo ponosno poudarili, da živimo v mestu, ki je pred 30 leti gostilo kongres FIT.

Združenje se od samega začetka trudi za strokovno izpopolnjevanje svojih članov. Doslej smo to delali večinoma na seminarjih in predavanjih. Žal nam finančne možnosti ne dopuščajo, da bi se naročili na tuja strokovna glasila, a jih občasno dobimo od kolegov iz tujine. Knjižnico smo prav tako ustanovili z donacijami, ki so začele prihajati že med domovinsko vojno, za donacije iz tujine pa smo neizmerno hvaležni Alanu Duffu. Kolikor je mogoče, knjižnico občasno dopolnjujemo z novimi izdajami.

Med dejavnosti združenja (poleg že omenjenih seminarjev in predavanj) sodi redni letni občni zbor, poleg tega smo od začetka delovanja s svojimi članki prisotni v glasilu HDZTP *Prevoditelj*. V sklopu praznovanja pete obletnice ustanovitve našega združenja je revija *Language International* objavila članek *Translation in Dubrovnik* (Prevajanje v Dubrovniku). Čeprav smo razmeroma novo združenje, smo vzpostavili že bogato sodelovanje s sorodnimi organizacijami, prevajalskimi inštituti in agencijami v tujini, nekaj naših članov pa je sodelovalo tudi na mednarodnih srečanjih.

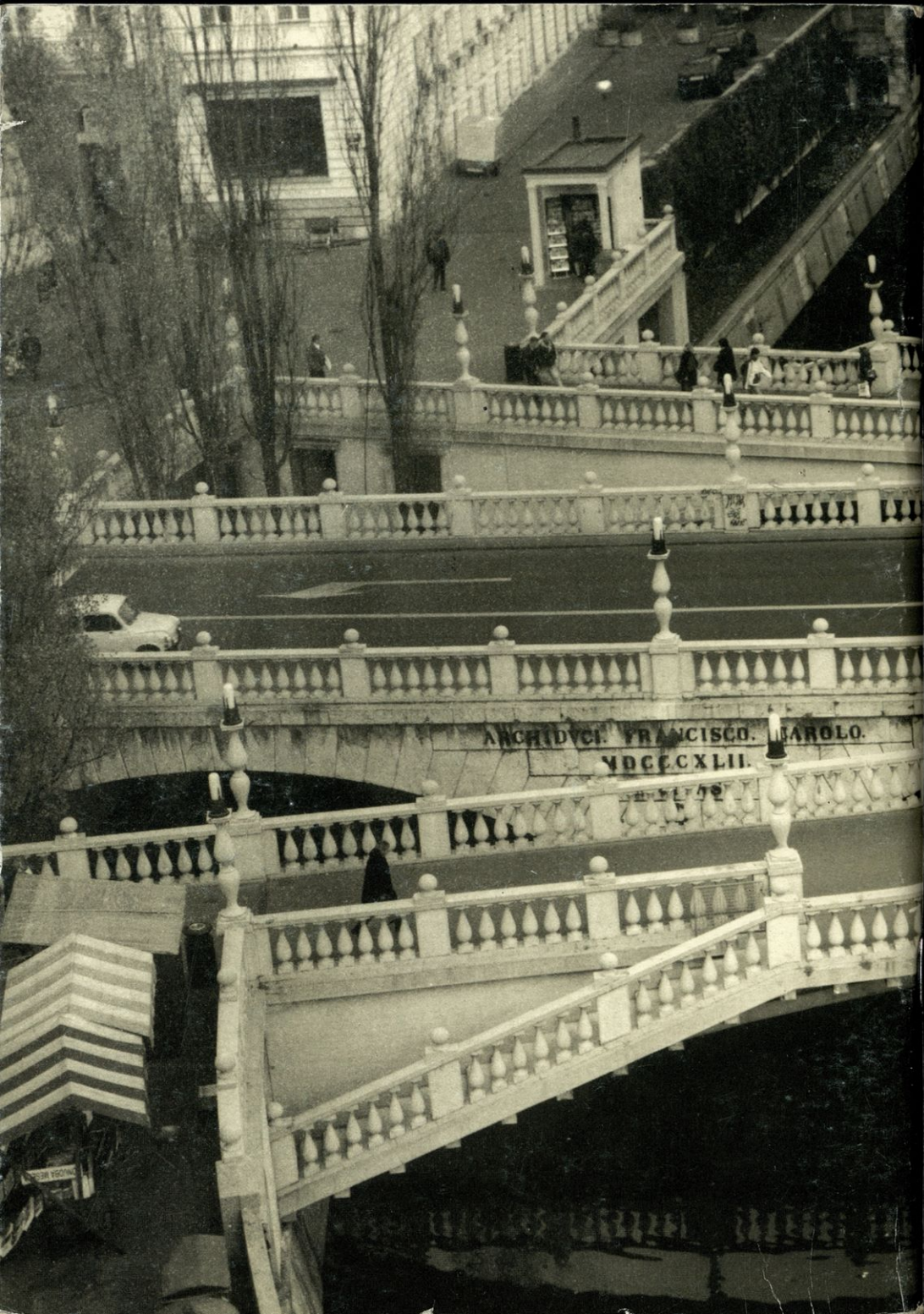
Lani je združenje pripravilo tri seminarje, namenjene vodjem oddelkov za odnose z javnostjo v turističnih agencijah in hotelih. Ker smo zaradi vojnih razmer nekako izstopili iz prejšnjega življenjskega vsakdana, smo začu-

tili, da moramo tudi prevajalci narediti vse, kar je v naši moči, da bi naše mesto spet približali svetovnim turističnim tokovom – to pa je težko doseči brez dobrega znanja tujih jezikov. Zato me je zelo razveselilo povabilo gospoda Antona Omerze, da kot gostja podjetja OST sodelujem na letošnjem seminarju za prevajanje v turizmu in hotelirstvu, ki je bil konec marca v Portorožu in se je končal z zelo konstruktivnim sestankom.

Združenje posveča veliko pozornost preverjanju kakovosti prevodov turističnih besedil, ki jih niso prevedli njegovi člani, ker se zavedamo, kolikšno škodo mestu in regiji povzročajo slabi prevodi. S tem tudi poudarjamo pomen prevajalske stroke, posebej v turističnih mestih, kakršno je Dubrovnik.

Želimo si – in mislim, da smo blizu uresničitve te zamisli –, da bi začeli redno izdajati svoje glasilo. Potrudili se bomo, da po kakovosti ne bo zaostajalo za drugimi podobnimi strokovnimi glasili.

Načrtujemo, da bomo v prihodnosti nekaj članov usposobili za simultano prevajanje, ker bi s tem precej olajšali organizacijo številnih mednarodnih srečanj v našem mestu. Zavedamo se, kako težka naloga je to, posebej, ker še vedno živimo v prometni izolaciji, vsa pomembna prevajalska središča pa so daleč. V tem smislu smo kar najbolj izkoristili dvotedensko delavnico za simultane prevajalce, ki je bila letos poleti v Dubrovniku in na kateri so poleg eminentnih hrvaških strokovnjakov sodelovali še prevajalci iz Sveta Evrope. Poleg rednih seminarjev namerava združenje ob koncu leta pripraviti mednarodno konferenco *Vloga prevajalca v evropskih integracijah*. V mislih imamo predvsem prevajalce iz držav, katerih jeziki sodijo med manj razširjene. Z veseljem bomo na tem srečanju pozdravili tudi kolege iz Slovenije.

ARCHIDUCI FRANCISCO MAROLO
MDCCCXLII